

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRUPA BİRLİĞİ ANABİLİM DALI

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE GÖÇ YÖNETİMİ:
ÜYELİK SÜRECİNDE KUZHEY MAKEDONYA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SİMNARA MIRZAYEVA

2501171094

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ GÜL PINAR ERKEM GÜLBOY

İSTANBUL – 2021

ÖZ

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE GÖÇ YÖNETİMİ:

ÜYELİK SÜRECİNDE KUZHEY MAKEDONYA

Bilindiği üzere Avrupa Birliği'nin genişlemesi açısından Batı Balkan (Sırbistan, Karadağ, Arnavutluk, Bosna-Hersek, Kosova ve Kuzey Makedonya) coğrafyası önem taşımakta olup üyelik sürecinin tamamlanmasını istediği bölgelerdendir. Bu coğrafyada yer alan Kuzey Makedonya 2004 yılında üyelik başvurusunda bulunmuş, 2005 yılında ise AB Konseyi tarafından adaylık statüsü garanti edilmiştir. Fakat ülkenin dış politika ve ekonomik sorunları, AB İlerleme raporlarına uyum sürecinde yaşanan problemler üyelik sürecini aksatmıştır. Lakin Yunanistan ile yaşadığı isim anlaşmazlığı sorunu Prespa Anlaşması ile çözülmüş, bu da ülkeni adaylık statüsüne daha da yakınlaştırmıştır.

Kuzey Makedonya'nın Avrupa Birliği'ne girişte transit olarak kullanılması Birliği güvenlik konusunda endişelendirmiş ve 2015 yılı Kuzey Makedonya'nın sınır kapılarını kapatmağa kadar gitmiştir. Bu çalışmada göçe ilişkin temel kavramlar açıklandıktan sonra AB'nin göç yönetim politikası bağlamında Batı Balkanlara genişleme süreci incelenmiş ve Kuzey Makedonya'nın üyelik sürecinde karşılaştığı sorunlara değinilmiştir. Tez, **Kuzey Makedonya'nın transit göç yolu üzerinde olmasının AB üyelik sürecine etkisinin incelenmesi** amacıyla yazılmıştır.

Bu amaçla çalışmada göç konusuyla ilgili olan kitap, dergi, rapor, makale vb. kaynaklara ayrıntılı literatür taraması neticesinde ulaşılmıştır. Aynı zamanda tez konusunun daha derinden incelenmesi için Üsküp'te sivil toplum kuruluşlarından Legis'in genel sekreteri Jasmine Rejebi ile, University St.Kliment Ohridski Faculty of Security'ten Trpe Stojanovski ile mülakatlar yapılmıştır. Bütün bu araştırmalar ve okumalar tezin hipotezinin meydana getirilmesinde ve biçimlendirilmesinde büyük rol oynamıştır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Göç, Batı Balkanlar, Kuzey Makedonya, Avrupa Birliği

ABSTRACT

MIGRATION POLICIES OF EUROPEAN UNION: NORTH MACEDONIA IN THIS MEMBERSHIP PROCESS

As is known, the Western Balkan (Serbia, Montenegro, Bosnia-Herzegovina, Kosovo, and North Macedonia) geography is important for the enlargement of the European Union and is one of the regions where the membership process needs to be completed. Located in this geography, North Macedonia submitted its membership application in 2004 and was granted candidate status by the European Council in 2005. Except that, the foreign policy and economic problems of the country, and the challenges encountered in the harmonization process with the EU progress reports delayed the membership process. Yet, a long-standing dispute over North Macedonia's name with Greece, which was a major obstacle in the accession process, was resolved with the Treaty of Prespa signed in 2019 and brought the country closer to the candidate status.

The entry to the Union through North Macedonia as a transit country caused the EU qualms in terms of security. The exposure of North Macedonia to the refugee flow in 2015 increased the EU pressure on the country and led it to close the borders to the migrants. This study deals with the enlargement process to the Western Balkans within the context of the migration policy of the EU with the explanation of the basic concepts concerning migration and addresses the issues faced by North Macedonia in the membership process. The purpose of the thesis is to evaluate migration which turned to be an international problem from the perspective of North Macedonia's membership to the EU.

To that end, the resources such as books, journals, reports, articles, etc. on the subject of migration were found as a result of a detailed literature review. At the same time, for a deeper analysis of the thesis, the interviews were held with Jasmin Rejebi, the general secretary of Legis, a non-governmental society in Skopje, with Trpe Stojanovski from the Faculty of Security of St.Kliment Ohridski University. All

of these researches and readings played an important role in the formation and shaping of the hypothesis of the thesis.

Key Words: International migration, Western Balkans, North Macedonia, European Union

ÖNSÖZ

Uzun zamandır çaba sarf ettiğim tezimin hazırlanmasında yanımda olan, beni destekleyen bir çok kişiye teşekkür etmeyi kendime borç biliyorum. En başta bu yolculukta her daim yanımda olan ve önerilerini esirgemeyen, akademik bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan Danışman Hocam Doç. Dr Gül Pınar ERKEM GÜLBOY'a ve bana anne şefkatiyle yaklaşan, göç konusunu bu kadar çok sevmeme vesile olan Uluslararası İlişkiler tezsiz yüksek lisans programından proje danışmanım İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi hocası Prof.Dr Nurcan Özgür'e içten teşekkürlerimi sunarım.

Aynı zamanda Kuzey Makedonya yolculuğunda bana yardımcı olan, yol gösteren, motive eden tüm yakın arkadaşlarıma, çağdaş fikir ve yöntemleri ile bana rehber olup yardımlarını esirgemeyen Medrese Davutpaşa Lisansüstü Araştırma Merkezi'ne ve manevi desteklerini her zaman hissettiğim aileme teşekkür borçluyum.

Bu tezi hakkın rahmetine kavuşmuş sevgili babamın ruhuna ithaf ediyorum.....

İstanbul, 2021
SİMNARA MIRZAYEVA

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ.....	iii
RESİMLER LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ POLİTİKALARI BAĞLAMINDA ULUSLARARASI GÖÇ: KAVRAMSAL - KURAMSAL VE TARİHSEL ÇERÇEVE

1.1. Göç Kavramı ve Türleri.....	5
1.2. Göç Teorileri	7
1.3. Düzensiz (Yasadışı) göç	11
1.3.1. Tanımı.....	12
1.3.2. Transit göç	14
1.4. Avrupa'ya Göç Hareketlerinin Tarihsel geçmişi.....	15
1.4.1. 1990 Sonrası AB'ye Yönelik Göç	18
1.4.2. Suriye İç Savaşı ve Avrupa Birliği'ne Yönelik Göçler	20
1.5. AB Göçü Yönetme Politikası	24

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ ENTEGRASYONU VE AB GÖÇ YÖNETİMİNDE BATI BALKANLAR COĞRAFYASI

2.1. Avrupa Birliği'nin Tarihçesi	36
2.2 Bütünleşme Kuramları Açısından AB Genişlemesi	40
2.2.1 Avrupalılaştırma.....	45
2.3. Avrupa Birliği'nin Genişleme Politikasında Batı Balkanlar	47
2.3.1 AB'nin Batı Balkanlar'da Temel Aktör Olma Süreci	48
2.3.2 AB - Batı Balkanlar Bütünleşmesinde Mevcut Durum	50
2.4. AB Göç Yönetimi Politikası Bağlamında Batı Balkanlar	54
2.5 AB'nin Doğu Akdeniz ve Batı Balkan Göçmen Rotasına Karşı İzlediği Politikalar.....	57

2.6. 2015 Mülteci Krizi'nin Batı Balkan Göç Rotası'na Etkisi ve Türkiye'nin Buradaki Rolü.....	60
--	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KUZEY MAKEDONYA'NIN AB ENTEGRASYONU VE ÜYELİĞE GİDEN SÜREÇTE GÖÇ YÖNETİMİ

3.1. Kuzey Makedonya'nın AB Üyelik Süreci.....	63
3.1.1. AB ile İlişkilerde Makedonya'nın Komşularıyla Sorunları.....	68
3.2. AB Üyelik Yolunda Kuzey Makedonyan'nın Karşılaştığı Sorunlar.....	72
3.3. Makedonya'dan Kuzey Makedonya'ya İsim Değişikliği Süreci: Prespa Antlaşması	76
3.4 Kuzey Makedonya'nın AB Üyelik Süreci Kapsamında Göç Sorunu	80
3.4.1 Kuzey Makedonya'nın AB'ye Yönelik Geçişlerde Geçiş Ülkesi Rolü.....	82
3.5. AB'nin 2019-2020 Değerlendirme Raporunda Göç Meselesi	91
SONUÇ.....	95
KAYNAKÇA	99

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1: Görsel UNHCR - Suriyeli mültecilerin dağılımı	22
Resim 2: Görsel ANADOLU AJANSI-Suriyeli Sığınmacılar 6 Kıtada 127 ülkeye dağıldı	23
Resim 3: Suriyelilerin İltica Başvuruları	32
Resim 4: Görsel EUROPP -Why the EU's Enlargement Process is Running Out of Steam	52
Resim 5: Görsel SPUTNİK - Balkan ülkeleri sığınmacılara kapılarını kapattı.....	56
Resim 6: Görsel Data Source: Office of Immigration and Asylum	83
Resim 7: Kaynak Anadolu Ajansı	85

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AT	: Avrupa Topluluğu
ATAD	: Avrupa Toplulukları Adalet Divanı
ABA	: Avrupa Birliği Antlaşması
ABİA	: Avrupa Birliği'nin İşleyişine Dair Antlaşma
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
ATS	: Avrupa Tek Senet
age	: adı geçen eser
agm	: adı geçen makale
agt	: adı geçen tez
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
CARDS	: Sığınma Bölgesel Projesi
DEAŞ	: Irak Şam İslam Devleti
EUROPOL	: Avrupa Polis Teşkilatı
EURODAC	: Avrupa Otomatik Parmak İzi Tanıma Sistemi
EUROSTAT	: Avrupa İstatistik Ofisi
EURATOM	: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
EFTA	: Avrupa Serbest Ticaret Birliği
FRONTEX	: Avrupa Birliği Üye Ülkelerinin Dış Sınırlarının Yönetimi İçin Operasyonel İşbirliği Ajansı
FYROM	: Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonya
MARRI	: Bölgesel Mülteci Kurumu

NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
İOA	: İstikrar ve Ortaklık Anlaşması
ODGP	: Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası
ODAÜ	: Orta Doğu Avrupa Ülkeleri
OSCE	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
OÇA	: Ohri Çerçeve Antlaşması
s	: sayfa

GİRİŞ

Düzensiz göç günümüzde önemli konulardan biri olarak diğer ülkeler gibi AB'ni de derinden etkilemiştir. Çoğunlukla savaşlar, ekonomik ve siyasal krizlerin büyük yıkımlara neden olduğu Orta Doğu, Kuzey Afrika gibi bölgelerin Batı'ya doğru kitlesel göç akını 2015 yılında gerçekleşen Suriye iç savaşıyla doruk noktasına ulaşmış ve AB'ni bu konuda düşünmeye zorlamıştır.

Bilindiği üzere AB uluslararası sistemde kendi normlarını, demokrasi yönetimini ihraç etmeyi hedefleyen ve kendi içerisinde bu normları pekiştirmeye çalışan ulusüstü bir kurumdur. Fakat Birlik zamanla kendi içerisinde ve sınırlarının ötesinde çeşitli sorunlarla karşılaşmıştır. Bu sorunlardan en önemlisi düzensiz yollarla Birliğe yönelen göçtür ki, AB tekbaşına karşısını almakta zorlanmıştır. AB defalarca karşılaştığı göç krizine hala çözüm üretememiş, bunun karşılığında Kale Avrupa'sını ve FRONTEX'i güçlendirmiştir.

Göçle karşı karşıya kalan AB'nin diğer sorunu aşırı sağcı partilerin Birlik içerisinde yükselişe geçmesidir. Aşırı sağ'ın AB değerleri ile ne gibi ilişkisi var sorusuna en iyi yanıtlardan birini Selim Vatandaş vermiştir: *Aşırı sağ'da partilerin oyu yükseldikçe bu gruplar kendi davranış kalıplarına meşruiyetle yaklaşmağa başlar ve sağın yükselişi göçmenlerin AB'nin İnsan hakları dediği değer olan yaşam hakkını tetikler*".

Bunların dışında Kuzey Afrika'dan Birliğe girmek isteyen göçmenlerin çoğunun Akdeniz'de boğularak ölmesi, denizde dayanıksız teknelerde sıkışıp kalması, göçmen ve sığınmacıların medyadaki görüntüleri AB'ye yönelen düzensiz göç olgusunun trajik durumunu gözler önüne sermektedir. Göçmenlerin террör faaliyetlerinde bulunacaklarına dair endişe duyan AB'de ırkçılığın giderek artması Birlik üyelerini rahatsız etmektedir. Öte yandan sosyal yardımlarının elinden alınacağı gerekçesiyle büyük kısmı ekonomik sıkıntı içerisinde olan Yunanistan, Polonya, Bulgaristan gibi ülkeler göçe karşı tavırlarını sürdürmektedirler.

Çalışmamda bir diğer konu olarak, Avrupa Birliği'nin entegrasyon süreci ve Batı Balkanlar genişlenmesi, özellikle bu coğrafyadan Kuzey Makedonya araştırılması yapılmıştır. Savaş beşiği olan Avrupa'nın bütünleşmesi için Birlik yapısının temeli 1950 tarihinde Robert Schuman tarafından atılmış, Jean Monnet'le beraber hazırlanan bildiride Fransız ve Almanlar'a ait çelik ve kömür üretiminin ulusüstü bir otoriteye devr edilmesi, diğer devletlerin de istedikleri takdirde bu plana katılım sağlayabilecekleri ifade edilmiştir. Avrupa'nın Savaş sonrası yıkık ekonomisini canlandırmak, aynı zamanda olası Savaşın karşısının alınması için Fransa, Federal Almanya, Belçika, İtalya, Hollanda ve Lüksemburg arasında 1951 tarihli Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) Anlaşması kurulmuştur. Fakat entegrasyon 1957 yılında imzalanan Roma Anlaşması ile başlamış ve ekonominin yeniden yapılanmasına neden olmuştur. Ekonomik bir dev siyasi cüce olarak bilinen AB Doğu Bloğu'nun yıkılmasından sonra bütünleşmesini siyasi, kültürel ve sosyal proje olarak nitelendirmiştir. Bu da üye olmayan diğer devletlerin AB'ye üye olmasını cazip kılmış ve 6 üyeli Birliği 28 üye sayısına kadar yükseltmiştir.

Sovyetler Birliği ve Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin dağılmasından sonra bağımsızlığını kazanan Balkan ülkeleri stratejik konumlarına göre AB ve aynı zamanda Rusya'nın ilgisini kazanmıştır. AB sınırlarında yer alan Balkanların Rusya'yla çevrelenmesinin karşısını almak, enerjiye daha rahat ulaşabilmek ve AB ülkelerinin güvenliğini korumak için bölgenin önemine vurgu yapmıştır. Arnavutluk, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Karadağ, Kosova, Kuzey Makedonya ve Sırbistan olarak tanımlanan Batı Balkanlar coğrafyası bağımsızlık kazandıktan sonra ekonomik krizlerle yüzleşmiş, enerji ithal ederek Rusya'ya bağımlı hale gelmiştir.

Son zamanlar Rusya, Türkiye, Çin gibi ülkelerin Batı Balkanlarda etkisinin çoğalması AB'ni rahatsız etmekte ve Balkanları yeniden AB için cazip kılmaktadır. Batı Balkanlar'ı kaybetme korkusu Birliği bazı aday ülkelerle üyelik sürecini yeniden gözden geçirmeye itmiştir. Tezin konusuyla ilgili olarak Kuzey Makedonya'nın üyelik sürecinde karşılaştığı dış politika sorunları, gerçekleştirdiği ekonomik ve siyasal reformlar, bunun yanı sıra AB ile Yunanistan arasında yıllardır süren "isim" sorunu meselesinin çok yakın tarihte çözüme kavuşmasının AB ile

Kuzey Makedonya arasında üyelik gelir mi? sorusuna değinilerek tezin asıl sorunsalı olan **Kuzey Makedonya'nın transit göç yolu üzerinde olmasının AB üyelik sürecine nasıl etki ettiği** değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Üç bölümden oluşan çalışmamda Kuzey Makedonya'nın AB üyeliğine geçiş sürecinde karşılaştığı sorunları ele alınmış, öte yandan Kuzey Makedonya'nın entegrasyon sürecinde komşu ülkelerle yaşadığı sorunların çözülmesinde AB ile yaptığı işbirliği araştırılmıştır. Çalışmada esasen Batı Balkanlar rotası ve Kuzey Makedonya'dan transit geçen düzensiz göçün üyelik sürecinde iki tarafı nasıl etkilediğine yer verilmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde genel anlamda uluslararası göçün kavramsal çerçevesi çizilerek Avrupa'ya göç hareketlerinin tarihsel geçmişi incelenmiştir. Daha çok Suriye iç savaşından sonra patlak veren mülteci krizinin AB üye ülkeleri tarafından nasıl karşılandığına dikkat edilmiş, aynı zamanda krizin yöneltilmesinde AB'nin uyguladığı göç yönetimi politikası ele alınmıştır.

İkinci bölümde Avrupa entegrasyonunun AKÇT'den günümüze kadar olan tarihsel oluşumu ve genişleme politikasının hangi evrelerden geçerek 27 yapıli Birliğe dönüşüm süreci incelenmiştir. Öte yandan Avrupa entegrasyon kuramları çerçevesinde AB'nin genişleme süreci açıklanmaya çalışılmış ve 1990'lı yıllardan sonra önem kazanan Avrupalılaşıma terimi ele alınmıştır. Ladrech'in Fransa üzerine yazılı makalesinden sonra Avrupa Birliği politikalarına verilen tepki olarak ifade edilen kavram AB entegrasyon çalışmalarında önemli yer tutmuştur. Daha sonra AB'nin Batı Balkanlar'a genişleme süreci tarihsel perspektiften incelenmiş, iki taraf arasındaki mevcut durum ele alınmıştır. Göç yönetim ekseninde AB'nin Batı Balkanlar politikası, Birliğin göçü nasıl yönettiği ve Batı Balkan ülkelere baskısı anlatıldıktan sonra mülteci krizinin AB-Türkiye ilişkilerine yansımaları ve Geri-Kabul Anlaşması ele alınmıştır.

Son bölümde iki taraf arasında ilişkilerin tarihinden başlayarak AB'nin Batı Balkanlar politikası üzerinden Kuzey Makedonya değerlendirilmesi yapılmıştır. Kuzey Makedonya'nın AB üyeliği sürecinde karşılaştığı sorunlar ve Birlik tarafından sorunlara verilen tepki karşılaştırılarak işlenmiştir. Makedonya'dan Kuzey

Makedonya'ya giden süreçte Prespa Anlaşması'nın sonuçları Makedon ve Yunanlar açısından karşılaştırılarak yorumlanmaya çalışılmıştır. Kendisini insan hakları savunucusu gibi gösteren AB'de 2015 mülteci krizinden sonra duvar uygulamasının yaygınlaşmasına vurgu yapılarak transit göç konusunda Birliğin ülkeye baskıları ve ülkenin transit göç yolu üzerinde olmasının AB üyelik sürecine etkileri ele alınmıştır. Son olarak Kuzey Makedonya'nın 2019-2020 yılı AB değerlendirme raporlarında sağladığı olumlu reformlar ve yapması gerekenlere atıf yapılarak sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ POLİTİKALARI BAĞLAMINDA

ULUSLARARASI GÖÇ: KAVRAMSAL - KURAMSAL VE

TARİHSEL ÇERÇEVE

1.1. Göç Kavramı ve Türleri

“Göç toplumsal varoluşun her boyutunu etkileyen ve kendi karmaşık dinamiklerini geliştiren bir süreçtir”.¹ En genel şekliyle göç, bireylerin veya grupların ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel nedenlerden dolayı bulundukları yerleşim yerlerinden başka yerleşim yerlerine gitmeleri olarak tanımlanmaktadır.² Göç, sadece göç eden kişileri değil, tüm ülke ve toplumları etkileyen önemli bir olgudur, evrenseldir ve tarihi çok uzak geçmişe dayanır.³

Lee’ye göre göç, hedef ülkedeki çekici etkenler ve menşe ülkelerinden itici etkenlerin varlığı tarafından belirlenmektedir.⁴ Menşe ülkesinde siyasi baskılar, yaşam standardı ve ekonomik fırsatların düşük olması itici faktör olarak; Batı gibi göç alan ülkeler için ekonomik yönden güçlü olmaları, yaşam standartlarının yüksek olması ve daha iyi koşullarda güvenliğin sağlanması, iş bulma potansiyeli çekici etkenler olarak bilinmektedir.

Avrupa Birliği’nin göç olgusuna hangi boyuttan baktığı Temmuz 2017’de yayımlanan Avrupa Birliği Komisyonu belgesinde incelenmiştir. “Avrupa Birliği ve Göç Krizi”nden anlaşıldığı üzere AB’de göç olgusu kriz konusu olarak bilinmektedir. Belgede göçmenlerin Avrupa kıyılarına farklı sebeplerle ve yollarla ulaşmaya çalışmaları, yasal yolların yanı sıra siyasi baskı, savaş ve açlıktan kaçma,

¹Stephen CASTLES, Mark J. MİLLER, **Göçler çağı; Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri**, çev., Bülent Uğur Bal, İbrahim Akbulut, Baskı: 1, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları 2008, s. 30

² Ed.Dr.Nazan KAHRAMAN, Dr. Çiğdem DÜRÜST, Timur YILMAZ, **Göç Ve Kültür Sempozyum Bildirileri**, Baskı 1, KIBATEK Yayınları, 2016, s 29.

³Evren BALTA, **Ed Küresel Siyasete Giriş; Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler,Süreçler**, Baskı 1, İstanbul, İletişim Yayınları, 2014, s 511

⁴A.g.e, s 505

aile birleşimi yapma ve eğitim şartlarından yararlanmak için düzensiz göç yollarını kullanmaları da belirtilmiştir.⁵

Nitekim, 2015 ve 2016 yıllarında 1 milyon mülteci ve göçmen farklı yollar kullanarak AB'ne ulaşmıştır. Bunların çoğu Suriye ve diğer ülkelerdeki savaştan kaçmaya çalışanlardır. Göç ve mülteci akınlarından dolayı AB gündeminde göçün ekonomik ve güvenlik boyutu, üye ülkeler arasında mülteci yükünün paylaşımı ciddi tartışmalara neden olmuştur.⁶

Küresel düzeyde ve AB'de yoğun bir şekilde gerçekleşen göç hareketleri farklı şekillerde sınıflandırılmıştır. Bunlardan ilki *istenen* ve *istenmeyen* göçtür. Yüksek nitelikli olmak üzere ülke ekonomisi için ihtiyaç duyulan işgücü göçü istenen göçtür. Devletler tarafından istenmeyen göç ise düzensiz göç, aile birleşimi ve ilticalardır. Düzensiz göç devletleri politika boyutunda en çok meşgul eden göç tipi olarak bilinmektedir.⁷

Yakın yüzyıllardaki dünya göç tarihine baktığımızda, en yoğun göçlerin gerçekleştiği imparatorluklar dönemi, uluslaşma dönemi, Soğuk Savaş ve sonrası dönem olarak ayrabiliriz. Bütün bu dönemlerde yaşanan göçler değişik isimler altında yapılmış olsa da zorunlu göç olarak gerçekleşmiştir. *Ekonomik* göçler devletlerin iktisadi ve sosyal başarısızlıklarından kaynaklanan ve insanların iradelerine fırsat tanımayan göçlerdir.⁸ Fakat bunun yanı sıra demografik, sosyo kültürel ve *siyasi* nedenler de göçü etkilemektedir. Göç eden bireyler iyi iş fırsatları ve çalışma koşullarını göz önünde bulundurmaktadırlar.⁹ Genellikle siyasi nedenlerle göç eden insanlar savaşlar, özellikle de iç savaşlar nedeniyle mülteci durumuna düşmektedir. Fakat bu durum Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerinin bazılarında

⁵ Sühal ŞEMŞİT, "Avrupa Birliği Politikaları Bağlamında Uluslara rası Göç Olgusu ve Türleri: Kavramsal Bakış", **Dergipark**, Yönetim ve Ekonomi, 2018, cilt 25, sayı 1, s 269-289 (271)

⁶ **A.g.e**, s 269-289 (271)

⁷ **A.g.m** , s 269-289 (278)

⁸ Nurcan ÖZGÜR BAKLACIOĞLU, "Modern Türkiye'nin Zorunlu Göçmenleri: Mühacirler, İskanlılar, Mübadiller, İslamlar, Soydaşlar,"G" Grubu, Mültiler,"Tekne Mültecileri", **Küreselleşme Çağında Göç, Kavramlar, Tartışmalar**, Derleyenler S. Gülfer İhlamur Öner, N. Aslı Şirin Öner, İletişim Yayınları, 1.Baskı, 2012, İstanbul, s 199-214

⁹ Mehlika Özlem ULTAN, "Avrupa Birliği'nde İstenen Göçmen Profili Analizi: Ekonomik Göçmen mi, Politik Göçmen mi?", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi** Y.2017, C.22, Göç Özel Sayısı, s.1443-1456.(1448)

etnik, dini ve sosyal düzenin düşük olması gibi etkenlerden de kaynaklanmıştır.¹⁰ Mültecilik esas itibariyle yoksul ülkelerde başlayan ve sanayileşmiş ülkelerde sonuçlanan bir süreç olduğundan tüm ülkelerin ilgilendiği ve her devlet açısından ciddi sıkıntılar ve sorunlar yaratabilecek bir sorun gibi düşünülmektedir.¹¹

Diğer sınıflandırma *nitelikli* ve *niteliksiz* işgücü göçü açısından değerlendirilmiştir. 80'li yıllardaki neoliberal ekonomik reformlar ile AB'de yüksek nitelikli işgücü talebi artmış ve bu baskılar karşısında AB üye ülkeleri göç politikalarını yeniden düzenlemek zorunda kalmışlardır. 2000'li yıllar itibariyle AB Mavi Kart planı ile göç politikalarını yeniden yapılandırmaya başlamıştır. Mavi Kart Yönergesi ile AB'nin üçüncü ülkelerden yüksek nitelikli işgücünü kabul etmesi ve bunun sayesinde kazanılacak rekabet ve ekonomik büyüme, ortak emek piyasasının oluşturulması ve AB piyasasının işgücü için çekici hale getirilmesini hedeflemiştir.¹²

Göçün bir diğer sınıflandırılması *sürekli* ve *geçici* göç olarak bilinmektedir. Sürekli göç gittiği ülkede geri dönmek üzere mesken salan göçmenleri kapsarken, geçici göç daha çok insanların belirli bir süre için kendi ülkelerini terk etmesidir. Geçici göç türlerinden döngüsel göç son yıllarda AB'de sürekli işgücü göçünün yerini alabilecek göç türü olarak analiz edilmektedir. Misafir işgücü göçü ile karşılaştırılırsa varış ülkelerinin bazı göçmen türleri için belirli ihtiyaçlar ve göçmenlerin kaynak ülkenin kalkınmasına katkısını dengelediği öne sürülmektedir. Bunun yanı sıra göçmenlerin varış ülkelerinde uzun süre kalmamaları kamuoyu tarafından olumlu karşılanmaktadır.¹³

Yasal ve *yasadışı* göç veya daha çok düzenli ve düzensiz göç gibi kullanılmakta olan sınıflandırılma son sınıflandırılmadır. Fakat düzensiz göçle ilgili bu bölümün diğer başlığında geniş bilgi verilecektir.

¹⁰ Faruk SÖNMEZOĞLU, **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**, Baskı 5, İstanbul Der Yayınları, 2012, s 663

¹¹ **A.g.e.**, s 146

¹² Deniz Dilara DEREİ, Melike AKKARACA KÖSE, "Avrupa Birliğinde Yüksek Nitelikli İşgücü İhtiyacı Ve Mavi Kart Planının Avrupa Birliği'nin Rekabet Gücüne Etkisi", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 2015, cilt 20, sayı 3, s 203-215, s 204

¹³ Sühal ŞEMŞİT, **A.g.m.**, s 269-289 (279-280)

1.2. Göç Teorileri

Göç teorilerini esas olarak 5 ana başlık altında toplayabiliriz. Bunlar; ekonomik teoriler, sosyolojik teoriler, dünya sistem teorileri, göçmen ağırları kuramı ve birleştirici teoriler olarak ele alınmaktadır.

Göçün temel nedeni sermaye ve emeyin eşitsiz dağılımı gibi faktörlerden kaçınmak olup, daha cazip ekonomik fırsatlara, yüksek gelir elde etmeye yönelmektir. **Ekonomik kuram teorisine** göre göç etme kararı tek birey tarafından değil, hane halkının tüm fertleri tarafından verilen karardır. 1960'lı yıllara gelindiğinde göçün esas nedeninin kapitalist yayılma olduğu söylenilmiştir. Bu kurama göre gelişmemiş ya da az gelişmiş bölgelerden kapitalist merkezlere doğru göç akını gerçekleşmiştir.¹⁴

1974'lere gelindiğinde İmmanuel Wallerstein'in "**dünya sistemleri**" kuramı, Marksist kuramı yeniden yorumladı. *"Bu kurama göre göçün sebebi pazarların gelişmesinde ve çevre ülkelerden merkez ülkelere göç etme arzusunu arttırmakta olduğunu iddia etti."*¹⁵ Kurama göre dünya, merkez ve çevre olmak üzere ikiye ayrılmış ve bu ikili dünya birbirine ekonomik olarak bağımlıdır. Merkez-çevre kuramının temel işleyişi kapitalizm ve ulus-devlet temellidir. Kurama göre, merkez ülkeler kapitalist birikimlerini elinde tutmak ve geliştirmek için çevre ülkelere, çevre ülkeler ise kapitalist gelişimlerini tamamlama ve ekonomik refahını yükseltmek için merkez ülkelere ihtiyaç duymaktadırlar.

Ekonomik teorilerden farklı olarak, **sosyolojik teoriler** göçü bir analiz birimi olarak yorumlamaktadır. *"Göçle ilgili sosyolojik teoriler Stouffer tarafından ortaya konan, bir hedefe gerçekleşen göç hareketi sayısının bu hedefteki fırsatların sayısı ile doğru orantılı ve müdahil fırsatların sayısı ile ters orantılı olduğunu öne süren müdahil fırsatlar kavramına uzanır.* Bu görüşe göre , hareketlilik ve mesafe arasında zorunlu bir ilişki yoktur."¹⁶

¹⁴ Arş.Gör.Dr. Fuat GÜLLÜPINAR, "Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme", **Yalova Sosyal Bilgiler Dergisi**, Sayı 4, Nisan 2012, s 53-85, s 62

¹⁵ Ed.Dr.Nazan KAHRAMAN, Dr. Çiğdem DÜRÜST, Timur YILMAZ **a.g.e**, s 47

¹⁶ Evren BALTA, Ed **a.g.e**, s 510

Göç sistemleri kuramı ekonomik ve politik temelli geliştirilmiş kuram olarak tanımlanmaktadır. Bu teoriye göre, göçe karar vermede formel ve enformel unsurların etkisi büyüktür. Göç etme kararını almakta ekonomik faktörlerin yanı sıra sömürgecilik, siyasal etkileşim, ticaret, yatırım ve kültürel bağlar çok önemlidir. Fransa'daki Cezayir göçü Fransa'nın Cezayir'deki sömürgeci varlığıyla açıklanırken, Almanya'daki Türk nüfus ise Almanya'nın 1960 ve 1970'lerde misafir işçi göçü talebinin sonucu gibi değerlendirilmektedir.¹⁷

Göç sistemleri yaklaşımı, makro ve mikro yapılarıdaki karşılıklı etkileşimin sonucudur. Makro yapılar kurumsal faktörleri belirtirken, mikro yapılar göçmenlerin kendilerine ait inanış, davranış ve aralarındaki etkileşim ağını belirtmektedir.¹⁸

“1992’lerde ortaya atılan **birleştirici teorilerin** temelinde sadece bölgeler arası insan bağlantıları değil, ticaret ve güvenlik ittifakları, sömürge bağları, malların, hizmetlerin ve bilginin yanı sıra daha göç akımları var olmadan fikirlerin akımını ortaya koyulması vardır.”¹⁹

Çalışmalarında itme çekme faktörlerini baz alan Willam Petersen her insanın aynı olduğu ve göçün normal bir şey olduğu yaklaşımına karşı çıkmış ve “her insan aynıysa neden bazıları göç eder, diğerleri etmez” diye sorgulamıştır. Petersen tarihsel döngünün öneminden bahs ederek göçün itme faktörünün belirli bir dönem sonrası çekme faktörü olarak işleyebileceğinden bahsetmiştir. Petersen daha çok ekonominin göç için önemli faktör olduğunu, göçü etkilediğini belirtmiş, ekonomide yaşanan dalgalanmaların sınıfları farklı şekillerde etkilemesi ve kişilerin bu olaylara farklı tepkiler vermesinden bahs etmiştir. Bu çerçevede, Petersen bireysel ve sınıfsal farklılıkları göz önünde bulundurarak beş göç tipi oluşturmuştur.²⁰

- **İlkel (primitive) ve ya gönüllü göçler:** Doğal çevrenin yarattığı itme etkisiyle oluşan bu göç tipi insanların bulundukları alanı kendi iradeleri ile terk ettiklerini öne sürmüştür. Yaşayış standartlarını yükseltme, yüksek ücretli iş bulmak,

¹⁷Stephen CASTLES, Mark J. MILLER, **a.g.e** s. 36

¹⁸**A.g.e** s. 37-38

¹⁹Ed.Dr.Nazan KAHRAMAN, Dr. Çiğdem DÜRÜST, Timur YILMAZ**a.g.e**, s 48

²⁰ Savaş ÇAĞLAYAN, “Göç Kuramları , Göç ve Göçmen ilişkisi”, **Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enistütüsü Dergisi**, 2006: sayı 17, s 9

özgürlük ve inançlarını daha iyi yaşamak, iyi eğitim şartları çekici faktör olarak değerlendirilmiştir. *Petersen göçebe toplulukların dönemlik göçlerini de bu göç tipi içerisinde tanımlamaktadır.*²¹

Zoraki (forced) göçler: Petersen’e göre potansiyel göçmenler göç kararı üzerinde herhangi bir insiyatifte bulunamıyorsa bu zoraki göçtür. Bu göç tipi sosyal durumun yarattığı baskıyı ayırt etmek için kullanılmıştır. Gönüllü göçlerden farklı olarak bu göçler için: savaşlar, doğal afetler, dini, siyasi baskılar, yaşadıkları ülkede sosyal hizmetlerin yetersiz kalması, güvenlik gibi konular itici faktörler olarak değerlendirilmiştir. Teknolojik gelişme dünyanın her yerinde ulaşım yollarını geliştirmekte ve göçü kitlesel bir duruma getirmektedir.²²

Serbest (free) göç : Yukarıda verilen göç tiplerini serbest göçle kıyaslarsak temel bir belirleyen varlığını görmüş oluyoruz. Herhangi bir zorlayıcı durum ve itici bir güce rastlanılmamaktadır. *“Göçmen kendi göç kararını kendisi vermekte ve buna göre hareket etmektedir. Bu göç tipi büyük kitlesel göçleri değil, bireysel tercihlerle ilerleyen kişisel göçleri tanımlamaktadır.”*²³

Kitlesel (mass) göç: Petersen mass göçün teknolojik gelişme ile paralel ilerlediğini, dünyanın 4 bir tarafında ulaşım yolları ve imkanlarının gelişmesiyle göçün kitlesel duruma geldiğini savunmuştur. Başka bir ifadeyle *“teknolojik gelişme ve öncü göçmenlerin kurdukları göçmen ağları, yeni göçmenleri göçe cesaretlendirmiş ve kitlesel göçü yaratmıştır.”*²⁴

19.yy’da George Ravenstein tarafından inşa edilen “Göç yasaları”nda göçlerin çoğunun kısa mesafeli olup sanayi ve ticaret merkezlerine doğru yönelmesinden bahsedilmiştir.²⁵ Bireyler göç etme kararını verirken hedef ülkedeki olumlu veya olumsuz, nötr faktörleri (göçe herhangi bir olumlu ya da olumsuz etkisi

²¹ Belgin ORAL, Fevziye ÇETİNKAYA, “Sosyolojik Bir Olgu Olarak Göç, Tanımı, Nedenleri ve Göç Kuramları”, **Türkiye Klinikleri**, 2017, (1-8) s 6

²² **A.g.e** s 6

²³ **A.g.m**, s 10

²⁴ William PETERSEN, “A General Typology of Migration”, **American Sociological Review**, Vol 23. No 3, 1958, s 259- 263, Çevirimiçi: https://www.jstor.org/stable/2089239?read-now=1&seq=1#page_scan_tab_contents, Erişim 14 Temmuz 2019.

²⁵ Yeliz YAZAN, **Avrupa Birliği’nin Yasadışı Göç Politikası**, İstanbul, Milenyum Yayınları, Baskı 2, 2016, s 28-30

olmayan faktörler olup tüm bireyleri aynı şekilde etkileyen faktörlerdir) , uzaklık gibi sorunları göz önünde bulundurmaktadırlar. Lee çalışmasında iklim koşullarını nötr faktör olarak belirtirken menşe ülkesindeki işsizlik, düşük ücretler, iş fırsatlarının azlığı, nüfus artışı, düşük yaşam standartı ve siyasi baskıları itici faktör olarak belirtmiştir.²⁶

1.3. Düzensiz (Yasadışı) göç

Bilindiği üzere küreselleşme yer yüzünde yaşam standartlarındaki eşitsizliği artırmış ve bölgeler arası iletişimin hızlanması dünyanın farklı bölgelerini birbirine yakınlaştırmıştır. Batı'nın yüksek yaşam standartları, işgücü piyasası, ekonomik gücü gelişmemiş ülkelere cazip gelmiş ve milyonlarca insanın yönünü Avrupa'ya dönüştürmüştür. Dünya'nın "sorunlu" bölgelerinden gelen göçün karşısını almak için Avrupa ülkeleri yeni göç düzenlemeleri ile sınırlarını korumaya çalışmıştır. Fakat hedef ülkelere girmek için yasal yolların yanı sıra yasadışı yolları kullanan göçmenler iltica, düzensiz göç ve transit göç yollarını kullanarak Avrupa'ya ulaşmaya çalışmaktadırlar.²⁷

²⁶ Munise Tuba AKTAŞ, "Ücret Odaklı Uluslararası İşgücü Hareketliliğinin İşgücü Piyasalarına Etkileri", **TESAM**, Temmuz 2015, Sayı 2, s 201-202 (5-6)

²⁷ Fahrettin TEPEALTI, "Avrupa Birliği'ne Yönelik Türkiye Geçişli (Transit) Göç Hareketleri ve Türkiye'nin Düzensiz Göçle Mücadelesi", **Doğu Coğrafya Dergisi**: 24 Haziran 2019, Sayı 41, s 125-140 (s 127)

1.3.1. Tanım

Günümüzde milyonlarca insan sınırları aşmak için sürekli hareketlilik halindedir. Bu hareketlilik yasal ve yasal olmayan yollarla gerçekleşmektedir. Düzensiz veya yasadışı, bazen kayıt dışı göç olarak bilinen göç türü transit, menşei ve hedef ülkelerin yasal prosedürler dışında gerçekleşmesi hedef ülke için düzensiz olarak ülkeye giriş yapmak, aynı zamanda bir ülkede yasadışı çalışmak ve yaşamak anlamını ifade etmektedir.

Fakat düzensiz veya yasadışı göç karmaşık bir kavram olup yalnız yasal yollar dışında ülkeye giriş- çıkışı kapsamamaktadır. Yasal giriş yapmasına rağmen yasadışı çalışan, yasadışı ikamet eden, çalışma izni veya vize süresi bitse de ülkede kalmaya devam eden, sahte evlilik ve öğrencilik durumları da kişiyi düzensiz göçmen konumuna sürükleyebilir. İnsan ticareti ve göçmen kaçakçılığı da yasadışı göç listesinde yer almaktadır.²⁸

Yasadışı göç ifadesi bir çok durumdan ötürü eleştirilmiştir. Bunlardan en meşrusu göçmenleri negatif yüklem içerisine sokması ve suç unsuru olarak algılanmasıdır. Yasadışı göçmen yerine artık düzensiz veya belgesiz terimleri kullanılmaktadır. Örnek olarak AB tarafından 2009 yılından itibaren yasadışı göçmen terimi düzensiz göçmen terimi ile değiştirilmiştir. Yasadışı göç terimini yaygın kullanan ülkeler içinde Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ilk sıralarda yer almaktadır.²⁹

Göçmen, mülteci ve sığınmacı terimleri arasında ince fark vardır. Yasadışı veya düzensiz yollarla bir ülkeye giriş yapan göçmen “yasadışı” göçmen olarak algılanmaktadır. Fakat yasadışı göçmen hedef ülkede sığınma başvurusunda bulunarak statüsünü yasallaştırabilir.

Mülteci konusunda ilk kapsamlı tanım, BM’in 1951 tarihli ‘‘Mültecilerin Hukuki Statüsüne ilişkin Sözleşmesi’’nde yer almaktadır. Bu tanıma göre mültecilik statüsü *“ırkı, dini, milliyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti yada siyasal düşüncesi nedeniyle, zulüme uğrayacağına dair haklı bir korku duyduğu için uyruğunu taşıdığı ülkenin veya milliyeti yoksa, eskiden ikamet ettiği ülkenin dışında*

²⁸Yeliz YAZAN, a.g.e, s 58

²⁹Yeliz Yazan, a.g.e, s 58-61

*bulunan ve geri dönemeyen ya da uyruğu taşıdığı ülkenin hükümetin korumasından yararlanamamak veya ikamet ettiği ülkeye dönmek istemeyen her şahıs” için kullanılmıştır.*³⁰

Sığınmacı kavramı ise genellikle mülteci kavramıyla karıştırılmaktadır. *“Sığınma ve iltica, kişinin uyruğunda bulunduğu ya da ikamet ettiği devletin ülkesini çeşitli baskılar ya da ayrımcı kanuni soruşturmalar nedeniyle terk ederek, yabancı bir devletin ülkesine, diplomasi temsilciliğine ya da konsolosluk binalarına, savaş gemilerine ya da devlet uçaklarına girmesi ve bu devletin korumasını araması anlamına gelmektedir.”*³¹

Belirtmek gerekir ki, AB’nin mülteci ve sığınmacı kavramlarının tanımı ve yaklaşımı BM’nin 1951 tarihli Mültecilerin Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi’ne tamamen uyumludur. AB üyelerinin hepsi bu Sözleşmeye taraftır. Yasadışı göçmen ayrımı da bu Sözleşme’den yola çıkılarak yapılmıştır. Göç etme nedenlerinin ekonomiye bağlı olduğu ve daha çok gönüllülük esaslı olan göç yasadışı, zulüm gören, zoraki göç ise mülteciliktir. Mülteciler de ekonomik nedenlerden dolayı göç edebilmektedirler, fakat bu bir göç nedeni gibi görülmemektedir.

Yasadışı göçmenlerden farklı olarak mülteciler yasal yollarla da hedef ülkeye giriş yapmaktadırlar. Yasadışı göçmen hedef ülkenin otoritesince verilen yaptırımlarla karşılaşırken mülteciler yasadışı yollar kullanarak ülkeye girdikleri halde bile yetkili makamlara başvuru yapıp kendi statülerini yasallaştırma ve yaptırımlara maruz kalmaktan kurtulabilirler. Son olarak, giriş yapılan ülkenin yetkili makamları tarafından yakalanan yasadışı veya düzensiz göçmen sınır dışı edilme riski taşırken mülteciler bu riski taşımamaktadır. Onlar yalnız güvenlik ve kamu düzenini tehdit eden davranışlarda bulundukları halde sınır dışı edilebilirler.³²

Bilindiği üzere göçmen kaçakçılığı da yasadışı veya düzensiz göçün bir parçası olup finansal ve maddi kazanç elde etmek amacıyla ikameti olmayan kişilerin taraf devletlere yasadışı girişini sağlamaktadır. Giriş yaptıkları ülkelerin göç

³⁰ UNHCR, **Convention And Protocol Relating to the Status of Refugees**, UNHCR, Geneva, 2007, s 14, Çevirimiçi; <https://www.unhcr.org/protection/basic/3b66c2aa10/convention-protocol-relating-status-refugees.html>, Erişim 12 Ekim 2019

³¹ Hüseyin PAZARCI, **Uluslararası Hukuk Dersleri2. Kitap**, Baskı: 8, Ankara, Turhan Yayınevi, s. 186

³² Oğuzhan Ömer DEMİR, Hakan ERDAL, “ Yasadışı Göç ile ilgili Kavramların Doğru Anlaşılması Sorunu ve Yazılı Basında Çıkan Haberler Üzerine Bir İnceleme”, **Polis Bilimleri Dergisi**, 12 (1) , 2010, s 37 (9)

hukukunu ihlal ettikleri için göçmen kaçakçılarının ‘yardımı’ ile hedef ülkede barınan düzensiz göçmenler gittikleri ülkelerde iyi karşılanmamaktadırlar. İnsan ticareti ise yasadışı karakter taşıyan ve dünyada ahlaki olarak kınanan bir hareketliliklerdir.³³ Tarihsel kökenlerinde kölelik ve esir ticareti bulunan insan ticareti kavramı bireyi insan onuru ile bağdaşmayan bir istismar haline getirerek temel hak ve özgürlüklerini ortadan kaldırmaktadır.³⁴

1.3.2. Transit göç

Göç hareketleri kaynak, transit ve hedef ülke kapsamında değerlendirilmektedir. Transit göç bir ülkeden başka bir ülkeye geçmek için bir başka ülke topraklarından geçişi ifade etmektedir. Kavram 1990’lı yılların başında, AB’ye komşu ülkelerden gelen sorunlu ve istenmeyen göçmenleri açıklamak için kullanılan, bir kavram olarak ortaya çıkmıştır. Orta Doğu’dan Avrupa’ya gitmeye çalışan kişiler için transit ülke konumunda olan Türkiye gibi ülkeler bu süreçte “istenmeyen” göçten sorumlu tutulmuştur. Bu bağlamda Türkiye üzerinden Avrupa’nın çeşitli ülkelerine ulaşmak isteyen göçmenler transit göçmen, hareketlilik ise transit göç gibi değerlendirilir.³⁵

Geçiş göçü olarak bilinen transit göç kavramı dinamikdir ve bu bir sıra politikalar oluştururken sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Hareket halinde ve kendilerine yerleşim yeri aramakta olan insanlar transit ülke halkında rahatsızlıklar yaratmıştır.³⁶

Son yıllarda AB ülkeleri için istenmeyen göçü ifade eden transit geçiş yolu üzerindeki ülkeler bu göçün sorumlusu olarak algılanmıştır. Transit ülkede para biriktirinceye ya da sınırı geçmek için gerekli şartlar (para transferi, belgelerin hazırlanması, hava, iklim ve güvenlik şartları) oluşuncaya kadar beklemek transit ülke açısından hoşnut karşılanmamaktadır. Transit göçün en büyük sorunu bu özelliğinden kaynaklanmakta ve bazen de tehlikeler yaratmaktadır. Şemsiye terimi

³³ Yeliz YAZAN, **a.g.e.**, s 71

³⁴ Ahmet Caner Yenidünya, İnsan Ticareti Suçu (TCK.m.80), Turhan Kitabevi, Ankara, 2007, s. 10.

³⁵ Doç. Dr. Yener ŞİŞMAN, Bora BALUN, “Transit Göç ve Türkiye”, **Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 21, Sayı 2, s 61-79 (64)

³⁶ Sühal ŞEMŞİT, **AB Göç Politikasının Güvenlikleştirilmesi ve Dışsallaştırılması: Türkiye’ye Yansımaları**, Yayınlanmış Doktora Tezi, 2010, s 27

olan bu göç tipi mülteciler ve işgücü göçmenleri gibi farklı kategorileri birleştirmiştir. Lakin esas odak noktası düzenli veya düzensiz , aynı zamanda geçici göçtür. Sonuç olarak transit göç kavramı AB üye ülkeleri tarafından istenilmemekte olan siyasallaşmış bir kavramdır.³⁷

Avrupaya yönelik transit göçün dört temel güzergahı vardır. Bunlar;

- Doğu güzergahı (Ukrayna, Rusya, Beyaz Rusya ve Azerbaycan)
- Güneydoğu Avrupa güzergahı (Türkiye, Kıbrıs ve Balkanlar)
- Orta Akdeniz güzergahı (Libya, Tunus, Malta)
- Batı Akdeniz ve Atlantik güzergahı (Fas, Cezayir ve Moritaniya) .³⁸

AB'ne ulaşmağı başarabilen göçmenlerin seyahatleri bundan sonra da devam etmekte olup nerdeyse tüm ülkelerden geçmektedir.

Bazı göçmenler için geçiş noktası olan AB diğerleri için hedef noktası olmaktadır. İspanya ve İtalya gibi transit ülkelerin hedef ülke konumunda yerdeğiştirmesi bu duruma örnektir. Zaman içerisinde göçmenlerin ülkelerle ilgili algılamaları değişiklik gösterebilmektedir. Gittikçe artan göç türleri karşısında kaynak, transit ve hedef ülkeler ulusal ve uluslararası alanda politikalar oluşturmakta ve sürekli bilgi alış verişinde bulunmaktadır.³⁹

1.4. Avrupa'ya Göç Hareketlerinin Tarihsel Geçmişi

Avrupa Birliği eşitlik, adalet ve insan hakları gibi değerlere sahip olduğu için her zaman dikkat merkezinde olmuştur. Tarih boyunca Avrupa göçün ana hedefi olmuş, fakat Soğuk Savaş bittikten sonra göç hareketleri daha da hızlanmıştır. AB'nin göç politikalarının gelişiminde konjonktürel etkiler önemli rol oynamaktadır. Sözü geden konjonktürel etkiler kimi zaman Birliğe yönelen göçe olumlu bakarken kimi zaman ise Birliğin “Kale Avrupası” tanımlanmasını doğrulayan bir eğilimle göç ve vize politikalarının katılaştırılmasına sebep olmuştur.⁴⁰

³⁷ Abdurrahman YILMAZ, “Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri”, *Turkish Studies*, Ankara, Ocak 2014, sayı 9/2, s 1697 (15)

³⁸ Sühal ŞEMŞİT, *a.g.e*, s 28

³⁹ *A.g.e*, s 30

⁴⁰ Bezen Balamir COŞKUN- Ece ÇİM, “Avrupa Birliği Ortak Göç ve Mülteci Politikaları ve İnsani Güvenlik ikilemi”, *Academia.edu*, çevrimiçi: https://www.academia.edu/20051180/Avrupa_Birli%C4%9Fi_Ortak_G%C3

Avrupa’da 1980 sonrası göç akınlarının başlıca nedeni Demir Perdenin çöküşü ve Doğu Avrupa sınırlarının açılması idi. Bunun yanı sıra Soğuk Savaşın bitmesi ve Eski Yugoslavya’daki iç savaşlar Batı Avrupa’ya yeni sığınmacılar için yol açmıştır. 2006 yılı sonrasında AB’ye sığınma başvuruları Afganistan, Irak ve Arap Baharı olaylarından kaynaklanmıştır.⁴¹ 2015 yılı Suriye İç Savaşı’nın patlak vermesi Suriyelilerin AB’ye yönelmesini tetiklemiştir.

AB’nin ortak göç politikasının oluşum sürecini anlamak için İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa’ya yönelen göç akınlarını incelemek çalışma açısından önemlidir. Bu süreç 3 evrede ele alınacaktır. Birinci evre “misafir işçi” göçü olarak 1945’lerde başlamış ve 1973 yılı Petrol krizi ardından gelen durgunlukla sona ermiştir. İkinci evre aile birleşmelerini ele almakta, 1970-1980’ler sonuna kadar olan zamanı kapsamaktadır. Göç döneminin en büyük değişikliğe uğradığına 1980’ler sonrasında rastlanılmaktadır. Berlin Duvarı’nın yıkılması ve Yugoslavya’daki iç savaştan kaynaklanan göçler sığınmacı göçü olarak bilinmiştir.⁴²

İkinci Dünya Savaşı sonrası yeniden yapılanma süreci emek arzında açık oluşturduğu için Avrupa ülkelerini göçmen emeğine yöneltmiştir. 1945 sonrası dönemle Avrupa “misafir işçi” sürecini başlatmıştır. Göçün ilk evresi veya Avrupa’nın hoşgörü evresi olarak da bilinen bu dönemde Avrupa “açık kapı” politikasını benimsemiştir. 1970’lerde ekonomik durgunlukla beraber Avrupa’nın kapılarını büyük ölçüde kapattığı ve göçün önüne engeller inşa etmeye başladığı dikkat çekmektedir.⁴³

İlk evrede görülen husus göç politikalarının bireysel olarak değerlendirilmesidir. Birlik düzeyinde herhangi ortak politika izlenilmemektedir. “AB üyeleri arasında göçmenlik konularının politikleşme sürecini en erken yaşayan

[%B6%C3%A7 ve M%C3%BCltesi Politikalar%C4%B1 ve %C4%B0nsan G%C3%BCvenli%C4%9Fi %C4%B0kilemi](#), Erişim 20 ocak 2019

⁴¹Blanca Garcés-Masareñas, Rinus Penninx Ed. **Integration Processes and Policies in Europe. Context, Levels and Actors**. Trans. Christof Van Mol and Helga de Valk ,” Migration and Immigrants in Europe: A Historical and Demographic Perspective”, IMISCOE Research Series, 2016, s 37

⁴²Heins FASSMAN, Rainer MUNZ, “ Patterns and Trends of International Migration in Western Europe”, **Population and Development Review**, vol 18, no 3, 1992, s 462

⁴³Yeliz YAZAN, a.g.e, s79

ve akabinde göçe kapılarını kapayan ülke İngiltere'dir. Almanya ve Fransa gibi ülkelerde politikleşme sürecinin 1970'lerde vuku bulduğu bilinmektedir.”⁴⁴

Avrupa'ya göçün ikinci evresi ile AB'nin göç ve sığınma konularındaki hükümetlerarası işbirliğinin başlangıcı aynı döneme rastlamaktadır. 1970'lere kadar AB göçe “bireysel” olarak baksa da fakat “yasadışı göç” karşısında , güvenliğe bakışını “işbirliği” üzerine inşa etmeye başlamıştır. Aynı zamanda sözügeden dönemde göç geniş şekilde yayılmağa başlamış ve aile birleşimi, sığınma başvuruları ve yasadışı göç olmak üzere 3 kanaldan yürümüştür.⁴⁵

1973 yılı Petrol krizinden sonra göçün diğer boyutu - “aile birleşmeleri” ile karşılaşan AB sınırlandırılma ile göçün karşısının alınamayacağını öngörmüştür. Yasal ve yasal olmayan göçün kontrol edilmesine yönelik düzenleme ilk olarak Fransa'da gerçekleşmekte olup Fransa'yı İsveç, Hollanda ve İngiltere izlemiştir. Ülkeler tekbaşına göçün karşısının alınamayacağını anlamış ve “ortak göç politikası” fikrini ortaya atmışlardır. Hükümetler başlangıçta aile göçünü sınırlamaya çalışsalar da, bu konuda başarılı olamamıştır. Ne de olsa, göçmen işçilerin aile birleşimi, 1961 Avrupa Sosyal Şartı'nın 19. Maddesi ile belirtilen temel hak olarak kabul edilmiştir.⁴⁶

1980 öncesi göç konusu tamamen ulusal bazda değerlendirilen bir konu iken sonrasında bu tablo değişmiş; adalet ve iç işlerine bağlı olarak göç konusu da bir ulusüstüleşme sürecine girmiştir ⁴⁷. “Kayıtdışı” göçün ve sığınma başvurularının arttığı üçüncü evre için en önemli faktör küreselleşme idi. Küreselleşme, devletlerin kontrol alanlarını daraltmış, bağımlılıklarını arttırarak devletleri birbirilerine yaklaştırmıştır. Berlin Duvarı'nın yıkılması, 1990'larda Merkez ve Doğu Avrupa ülkelerindeki siyasi reformların ve Yugoslavya'daki iç savaş sonrası dönemde

⁴⁴Randall HANSEN, “Migration to Europe Since 1945: Its History and Its Lessons” **The Political Quarterly**, Çevirimiçi; <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1467-923X.2003.00579.x>, 18 haziran 2019, s 28-29

⁴⁵Yeliz YAZAN, **a.g.e.**, s 82

⁴⁶Blanca Garcés-Mascareñas, Rinus Penninx Ed. **A.g.e.**, s 61

⁴⁷Suna Gülfer İhlamur ÖNER, Aslı Şirin ÖNER, **Küreselleşme Çağında Göç**, Baskı: 1, İstanbul, İletişim yayınları, 2012, s. 538-40

sığınma başvuruları üç kat artmış ve 1992-1993 yılları arasında en üst noktaya ulaşmıştır.⁴⁸

Göç dalgasının yönetilmesinde en önemli unsur göç alan ülkenin ona gösterdiği siyasi tavrıdır.⁴⁹ Fransa en başından beri yabancı işçilerin siyasi entegrasyonuna izin vermişken, Almanya aldığı emek göçüne geçici olarak yaklaşmış, aldığı göçü misafir işçi programı olarak yöneltmiştir.

1.4.1. 1990 Sonrası AB'ye Yönelik Göç

“Üçüncü dalga” olarak bilinen göç akımları 1989-90’lı yıllarda gelişmeye başlamıştır. Bu yıllarda sığınmacı ve mültecilerin AB’ye göç akını 2 sebepten kaynaklanıyordu:

1. Soğuk Savaşın bitmesiyle Doğu Avrupa’dan yurtdışına çıkılmaya getirilen kısıtlamalar aradan kaldırılmıştır.

2. Soğuk Savaşın sona ermesi Yugoslavya ve Sovyetler Birliği’nin dağılmasına neden olmuş, bu da yeni mülteci akınlarına yol açmıştır.⁵⁰ Bir başka neden ise Soğuk Savaşın bitiminden sonra Avrupa’nın kendi içinde de bir göç dalgasıyla karşılaşması olmuştur. Doğu Avrupa Batı Avrupa’ya göç vermiş ve bu dönemde göç dalgalarından en çok etkilenen ülke Almanya olmuştur. Bu süreçte dikkat edilmesi gereken husus İspanya, Portekiz, Yunanistan ve İtalya gibi göç veren ülkelerin göç alan ülkelere dönüşmesi idi.⁵¹ İspanya, Portekiz gibi sözü geden ülkelerin göç akımlarında hedef ülke haline gelmesi onların AB’ye üyeliklerinin etkili olmasından kaynaklanmıştır.

1990’lı yıllarda Afrika ülkelerinden Avrupa’ya göç artmakta olup, öne çıkan diğer husus bu süreçte “İkinci Nesil Misafir İşçi Programları” ile yeniden yabancı işçi

⁴⁸John SALT, **Current Trends in International Migration In Europe**, Council of Europe, CDMG 33, 2001, s 2

⁴⁹Suna Gülfer İhlamur ÖNER, Aslı Şirin ÖNER, **A.g.e** s. 94

⁵⁰Blanca Garcés-Mascareñas, Rinus Penninx Ed. **A.g.e** s 60

⁵¹Mustafa AYKAÇ, Umut YERTÜM, “Avrupa Birliği Göç Politikalarının Gelişimi: Misafir İşçi Kabulünden Sığınmacı Akınına”. **Sosyal ve Siyaset Konferansları**, 2016, s 16

alımlarının gerçekleşmiş olmasıdır. Bu durum Avrupa'nın kendi iç göç hareketlerinden de etkilenmiştir.⁵²

1990'lı yıllardan itibaren göç hareketlerinde “sığınma” başvuruları ve “yasadışı göç” terimlerinin sık-sık kullanılmasına tanık olmaktadır. Bu dönemde sığınma başvuruları artmış, 1992'lerde en pik noktaya ulaşmıştır. Bosna-Hersek Savaşı, Fransaya yoğun göç akını yaşadan Cezayir İç savaşı ve Orta Doğu'da yaşanan çatışmalar AB göç politikalarını etkilemekte dönüm noktası olmuştur.⁵³ Tüm bunları göze alarak Avrupa ülkeleri göçü durdurmak için tedbirler almağa başlamışlardır. 1990'lı yıllara kadar tekeli üye devletlerin elinde olan göç politikaları ile istenmeyen göçü kontrol etmeyi başaramayan AB ülkeleri alternatif arayışlar aramak zorunda kalmıştır. AB bu bağlamda kaynak ve transit ülkelerle işbirliği girişimlerini başlatmıştır. Bu yüzden 1990'lı yıllar AB göç ve sığınma politikalarında önemli yıllar olarak sayılmaktadır.⁵⁴

2004-2005 yıllarında Madrid ve Londra'da gerçekleşen terör saldırıları yalnız düzensiz göçmenlere ve sığınmacılara yönelik değil yasal olarak ülkeye giriş yapan göçmenlere karşı da bir güven sorunu oluşturmuştur. Bu durum Birliğin göç politikalarında değişiklik yapma ihtiyacını belirlemiş ve Mavi Kart uygulamasını gündeme getirmiştir. 2009 yılında yürürlüğe giren Kartla AB üyesi olmayan ülkelere gelen göçmenler için oturma ve çalışma izni verilmesi öngörülmüştür. Daha çok vasıflı üçüncü ülke vatandaşlarının Avrupa'ya göç etmesini sağlayarak vasıflı işçiler için göç maliyetini düşürmeyi planlayan Mavi Kart, aynı zamanda Kart sahipleri için sosyal yardımlar, maaş ödemeleri, konutlarda yerleşme gibi diğer avantajlara da sahiptir. AB'nin göç politikasında bir dönüşüm yaşadan Mavi Kart

⁵² Gökay ÖZERİM, “Avrupa’da Göç Politikalarının Ulusüstüleşmesi ve Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa Göç Tarihinde Yeni Bir Dönem mi?”. **Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi**. 2014, s 45

⁵³ Gökay ÖZERİM, “Avrupa’da Radikal Sağ Partiler ve Göç Karşıtlığı: Güvenlik Temaları Ekseninde Göç Karşıtı Söylemin İnşası”. Yayınlanmamış Doktora Tezi, **Dokuz Eylül Üniversitesi**, İzmir, 2012, s 45

⁵⁴ Fatma YILMAZ ELMAS, **Avrupa Birliği Göç-Dış Politika İlişkisinde Paradigma Değişimi**, yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2016, s 327

uygulamasının yürürlüğe girmesi Birlik mevzuatının katı olmasından dolayı çok da verimli olamamış, hatta vasıfsız emek göçünde artışa neden olmuştur.⁵⁵

Belirtmemizde fayda var ki, AB komşu ülkelerin istenmeyen göçünü AB sınırlarından uzak tutmak için sürekli transit göç olgusunu kullanmaktadır. Fakat Cenevre Sözleşmesine göre “*mülteciliğin 5 nedeninden dolayı ülkesini terk eden kişiler gittikleri herhangi bir ülkede sığınma başvurusu yapıp bilir ve mültecilik statüsü alabilir iken, transit göç hareketlerine göre bu hak kısıtlanmıştır*”⁵⁶ Bu kısıtlama için BMMYK ve AB birimleri sığınmacıların Batı ülkeleri dışında diğer ülkelerde de güvende olaabileceklerini onaylamıştır. Dublin Sözleşmesiyle mülteciler girdikleri ilk güvenli ülkede iltica başvurusu yapabilmektedirler. Dublin II yönetmeliği ile mültecilerin AB sınırlarına ilk girdikleri ülkede başvurularının incelenmesini zorunlu kılınmıştır.⁵⁷ AB için artık mültecilik bir hak değil, sadece yolculuk olarak algılanmaktadır.

1.4.2. Suriye İç Savaşı ve Avrupa Birliği’ne Yönelik Göçler

Arap Baharı sonrası Suriye’de yaşanan çatışmalar ve meydana gelen krizin neden olduğu göç ve terör AB ve Türkiye’nin güvenliği açısından önem taşımaktadır. Suriye’nin Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği ile ittifak halinde olması ve sonrasında Rusya ile birlikte hareket etmesi Batı’nın güvensizliğine neden olmuştur. Özellikle Hafız Esad döneminde Suriye’nin Rusya’dan aldığı silahlar Batı’da ülkeye karşı hoşnutsuzluk yaratmıştır. 2000’li yıllarda H.Esad’ın ölümünden sonra yerine geçen oğlu Beşar Esad babası gibi Rusya ile yakın işbirliğini sürdürmüştür. Babasından farklı olarak dış politikaya yeni açılımlar getirmek isteyen Esad’a 2001 yılında yaşanan 11 Eylül saldırıları engel olmuştur. Teröre savaş açan ABD yönetiminin hedefleri içerisinde Suriye de yer almıştır. (Diğer ülkeler Irak, Kuzey Kore ve İran)⁵⁸

⁵⁵ Mustafa AYKAÇ, Umut YERTÜM, “Avrupa Birliği Göç Politikalarının Gelişimi: Misafir İşçi Kabulünden Sığınmacı Akınına”. **Sosyal ve Siyaset Konferansları**, 2016, s 18-20

⁵⁶ Reyhan Atasü Topcuoğlu, “Göç Yazınındaki Düzenli ve Düzensiz Göç Kavramları: İnsan Hakları Temelinde Bir Kavramsal Sorgulama”, **İnsan Hakları Yıllığı**, Cilt 34, 2016, s 4-5

⁵⁷ **A.g.m** s 4-5

⁵⁸ Mesut ÖZCAN, “AB-Türkiye İlişkileri ve Suriye Krizi”, **INSAMER**, Haziran 2017, s 2

Suriye'nin uluslararası sisteme dâhil edilmesinde Türkiye büyük öneme sahip olup, komşularıyla işbirliğini geliştirmiş ve ticari ilişkilerinde Suriye'nin mühim yeri olmuştur. "Türkiye, Suriye'yi Ortadoğu ve Arap coğrafyasına açılan kapı olarak görürken, Esad rejimi Türkiye'yi Batı ile kurulacak yeni ilişkiler için arabulucu olarak görmekteydi. 2010 yılında başlayan Arap Baharı 2011 yılında Suriye'de iç savaşa dönüşmüş ve Suriye AB tarafından her zamanki gibi "ötekileştirilmiştir". Özellikle, 2012 sonrası dönem Suriye krizi hem AB hem de Türkiye için bir güvenlik meselesi olarak algılanmağa başlanmıştır."⁵⁹

2010 sonrası dönemde duraksama yaşayan AB-Türkiye ilişkilerindeki başlıca sorun, Türkiye'nin Suriye sınırındaki güvenliğini yeterince sağlayamaması olarak gösterilmiştir. Özellikle Avrupa'dan gelen ve Avrupa vatandaşları olan yabancı savaşçıların farklı yolları kullanarak Suriye'ye geçmesi, taraflar arasında sorun oluşturmıştır. 2013 sonrası dönemde terör örgütü DEAŞ'ın Kuzey Suriye'de hâkimiyet kurması AB'nin Türkiye'nin rolüne dair tehdit algılarını değiştirmiştir.⁶⁰

Türkiye ile AB ilişkilerindeki diğer sorun göç ve mülteci konusudur. 2011'de başlayan Suriye iç savaşı göç sorununu beraberinde getirmiş ve bu rakam 2014 yılında üst düzeye ulaşmıştır. Milyonlarca insan Türkiye, Ürdün ve Irak'a sığınmıştır. İlk zamanlar sorun komşu ülkeleri etkilese de sonradan küresel soruna dönüşmüştür.

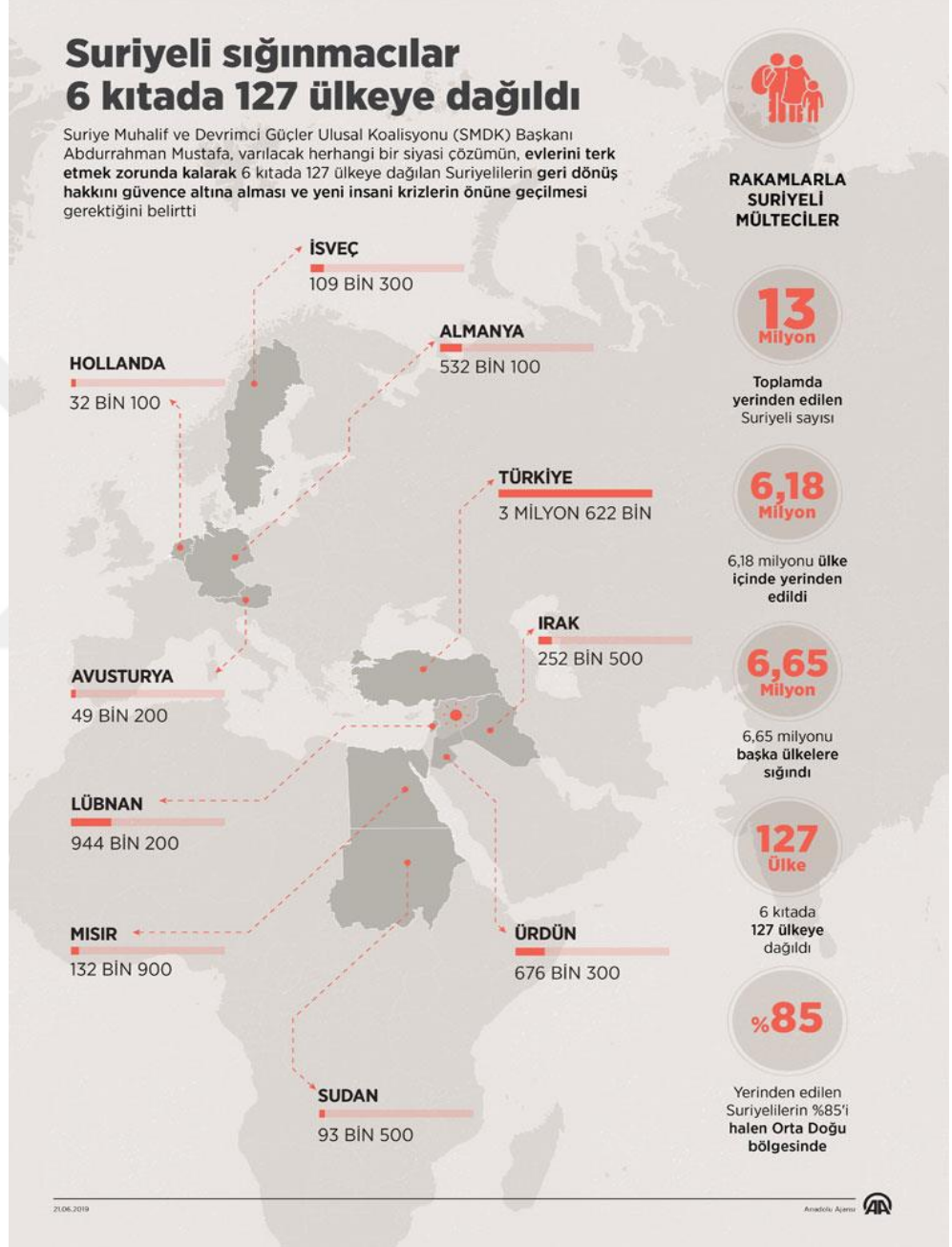
İç savaşın ardından ülkelerini terk eden 5 milyona yakın sivilin 3 milyonu Türkiye'de, 1 milyona yakını Ürdün ve Irak'ta yerleşmekte olup kalan diğerleri dünyanın farklı ülkelerine göç etmiştir. Bu ülkeler içerisinde Avrupa ülkeleri de göçten etkilenmiştir. Suriyeli mülteciler dışında Arap Devrimleri öncesinde siyasi istikrarsızlık nedeniyle kendi ülkelerini terk etmiş Irak, Afganistan ve Eritre gibi ülkelere gelen mülteciler eklenince göç krizi kaçınılmaz olmuştur. BMMYK'nın

⁵⁹ A.g.m s 3

⁶⁰ Tuncay KARDAŞ, Ömer Behram ÖZDEMİR, "Avrupalı Yabancı Savaşçılar: Kimlik, Sosyal Medya ve Radikalleşme", SETA, Sayı 115, 2015, s 17

Ortadoğu bölgesinde yerleşmektedir. 2018 sonu itibarıyla Türkiye'deki Suriyeli sayısı 3 milyon 622 bine ulaşmıştır.⁶³

Resim 2: Suriyeli Sığınmacılar 6 Kıtada 127 Ülkeye Dağıldı

Kaynak: Anadolu Ajansı, Çevirimiçi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriyeliler-6-kitada-127-ulkeye-dagildi/1511778>, Erişim: 08.09.2021

⁶³ Selen TEMİZER, "Suriyeliler 6 Kıtada 127 Ülkeye Dağıldı", ANADOLU AJANSI, Çevirimiçi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriyeliler-6-kitada-127-ulkeye-dagildi/1511778>, Erişim: 08.09.2021

Uluslararası AF Örgütü Raporlarına göre, Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi'nin üyelerinden olan Bahreyn, Kuveyt, Umman, Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin taahhüt ettikleri Suriyeli mültecileri yeniden yerleştirme sayısı sıfırdır. Almanya dışındaki AB üye ülkeleri toplamda 6.305 yeniden yerleştirme yeri verme taahhütünde bulunmuştur. Bu rakam, Suriyeli mültecilerin yaşadıkları başlıca ülkelerdeki mülteci sayısının yalnızca yüzde 0,17'sine tekabül etmektedir. Rusya ve Çin Suriyeli mülteciler için herhangi bir yeniden yerleşim yeri sağlamamıştır.⁶⁴

Ortadoğu'daki çatışmalardan kaçan yüz binlerce mülteci Akdeniz ve Ege üzerinden Avrupa'ya illegal geçiş gerçekleştirirken yolculuk esnasında teknelerde boğularak hayatlarını kaybetmiştir. Deniz rotası dışında Balkan ülkeleri üzerinden Avrupa'ya geçenlerin sayı 1 milyondan fazla olmuştur.(2015 yılının ilk 9 ayı) Fakat belirtmekte fayda var ki, Türkiye, Ürdün ve Lübnan gibi ülkelerin göçü daha çok üstlenmesinden dolayı 2015 yılının Haziran ayına kadar AB mülteci krizinden fazla etkilenmemiştir.⁶⁵ AB, deniz yolu ile giriş yapan mültecileri Avrupa Birliği Sınır Güvenliği Birimi'nin (FRONTEX) vasıtasıyla iç savaşın devam ettiği bölgelere geri göndermiştir. Yasal yollardan AB üye ülkelere giriş yapan mültecilerin engellenmesi onları insan kaçakçılarının yardımıyla Akdeniz'i geçmeye zorlamıştır. Bu da beraberinde mültecilerin teknelerde boğularak ölmelerine neden olmuş ve uluslararası camiada AB'nin prestijine zarar getirmiştir.⁶⁶ Göçü tehdit olarak algılayan Avrupalı liderler ve aşırı sağcı partiler göçmenleri terörizm ile özdeşleştirmeye başlamıştır. Bu durum AB basınında sürekli gündeme gelmiş ve göçmenler AB kimliğine tehdit gibi algılanarak ötekileştirilmiştir.⁶⁷

Düzensiz göçün artması AB üye ülkelerinin göç konusunda ortak hareket etmemesinden kaynaklanmaktadır. Üye ülkeler göç konusunda ulusal politikalar izleyerek daha çok kendi ülke çıkarlarını ortaya koymaktaydılar, bu da ortak göç politikası oluşturma çabalarını etkilemiştir. Fakat 2011 sonrası Orta Doğu'da yaşanan çatışmalar, Kuzey Afrika ve Asya'dan Avrupa'ya göçün artması AB üye ülkelerini göçe karşı ortak politikalar izlemeye sürüklemiştir. AB göç politikaları

⁶⁴ A.g.m s 3

⁶⁵ Enes BAYRAKLI, Kazım KESKİN, a.g.m9

⁶⁶ A.g.m s 9

⁶⁷ Mesut ÖZCAN, a.g.m s 10

daha çok göçün AB sınırları dışında tutulması ve Birliğe dâhil olan göç baskısının azaltılmasını öngörmektedir.⁶⁸ AB komşu ülkelerin göç kontrol sistemlerini destekleyerek göçmen ve mültecilerin Avrupa sınırlarına ulaşmamasını sağlamaktadır. Amaç Libya, Fas, Türkiye ve Ukrayna gibi üçüncü ülkelerle işbirliği yapılarak bu ülkelerin AB sınırlarındaki tampon bölgeler haline getirilmesidir.⁶⁹

AB mülteci krizini yönlendirmek ve kendi sınırları dışında tutmak için Mayıs 2014 yılından itibaren 17 ülkeyle Geri Kabul Anlaşması imzalamıştır. Bu ülkeler Arnavutluk, Ermenistan, Azerbaycan, Bosna-Hersek, Cape Verde, Gürcistan, Hong Kong, Makao, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti, Moldova, Karadağ, Pakistan, Rusya, Sırbistan, Sri Lanka, Türkiye ve Ukrayna'dır. Cezayir, Belarus, Çin ve Fas ile de müzakereler devam etmektedir. AB bu Antlaşmalar ile AB üyesi olmayan ülke vatandaşlarının iznsiz olarak Birliğe dâhil olduğu takdirde menşe ülkelerine ya da transit geçtikleri ülkelere sınır dışı edilmelerini öngörmektedir.⁷⁰

1.5. AB Göçü Yönetme Politikası

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ekonomilerini birleştirerek gittikçe siyasi birlik kurmayı hedef alan AB'nin şu an karşılaştığı en önemli sorunlarından biri de Birliğe doğru yönelen göçtür. AB göç konusunda çeşitli politikalar izlemektedir. Göçle ilgili AB ülkelerinde uygulanan 3 göç modeli bu açıdan çok önemlidir.

1. Asimilasyon Modeli – Bu model genel olarak göçmenlerin topluma uyum sağlayacakları düşüncesiyle politikalar geliştirmeyi öngörmektedir. Esas düşünce oturma hakkına sahip göçmenlere vatandaşlık verilmesi ile asimilasyonun sağlanmasıdır.⁷¹

⁶⁸ A.g.m s 11

⁶⁹ Kale Avrupa'sının İnsani Bedeli, Avrupa Sınırlarında Göçmen ve Mültecilerin Karşılaştıkları İnsan Hakları İhlalleri, **AMNESTY INTERNATIONAL**, İlk baskı 2014, Birleşik Krallık, s 13

⁷⁰ A.g.m s 14

⁷¹ Cansu GÜLEÇ). "Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye'ye Yansımaları", **TESAM Akademi Dergisi, Sayı 2, Cilt 2, 2015, s 9 (89)**

2. **Çok Kültürlü Model** – Göçmenlere yerli halkla eşit sosyal, ekonomik ve politik haklar verilmesi olup göçmenlerin dil, din, kültür ve sosyal farklılıkları kaybetmeleri beklenilmemektedir.⁷²

3. **Dışlanma Modeli** - Hükümet ve yerli halk göçmenleri kendilerinin bir parçası olarak görmez, onları kabul etmez, dışlarlar.⁷³

AB'nin göçü yönetme politikası ile ilgili en büyük sorunu düzensiz göçe kısa vadeli çözüm aramakla veya üçüncü ülkelere aktarmakla yönetmeğe çalışmasıdır. 11 Eylül 2001 terör saldırılarından sonra göçmenlerin terörizmle aynı safada isimlerinin anılması Danimarka, İtalya, Portekiz ve Britanya gibi ülkelerde kayıtdışı göçmenlere karşı yeni yasaların çıkarılmasına neden olmuştur.⁷⁴

Önceden de belirtildiği üzere Suriye iç savaşıyla yaşanan göç akımından AB etkilenmiştir. 2015 yılında İtalya sahillerinde “Ezadeen” gemisinde 450 kaçak mültecinin bulunması Avrupa'nın krizin dışında kalamayacağını belirleyen ilk adımlardan biri olarak görülmektedir. O tarihten beri mülteciler özellikle Balkan rotasını kullanarak AB'ye ulaşma çabasındadırlar.⁷⁵

Devletler göçü kontrol altına almak için yasal ve pratik yollar aramaktadırlar. Bir sıra tedbirler ve antlaşmalar üreterek göçün karşısını almağa çalışsalar da bu konuda çok da başarılı oldukları söylenemez. Genel olarak göç politikaları olarak görülmeyen bir çok politika bile göçü etkilemektedir. İşgücü piyasası, makroekonomik, refahın iyileştirilmesi gibi politikalar göçü teşvik etme ve ya caydırma yeteneğine sahiptirler.⁷⁶

Maastricht Antlaşması öncesinde AB göçle ilgili ortak çalışma yapsa da, bu çalışmaların hiç biri sığınma konusunu kapsamıyordu. “1957’de imzalanan ve Avrupa Topluluğu’nun kurucu antlaşması olarak bilinen Roma Antlaşması,

⁷² A.g.m s 10

⁷³ A.g.m., s 9 (89)

⁷⁴ Küresel Göç Ve AB İle Türkiye’nin Göç Politikalarının Gelişimi, **ORSAM Rapor No 23**, 2012, s 13

⁷⁵ Zehra HOPYAR, “Avrupa’nın Mülteci Politikası”, **Uluslararası Politik araştırmalar Dergisi**, Cilt 2, Sayı 3, Aralık 2016, S 60 (2)

⁷⁶ Mathias Czaika, Hein de Haas, **The Effectiveness of Immigration Policies**,. Notes and Commentary, Çevirimiçi: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1728-4457.2013.00613.x>, Erişim 25 şubat 2019 (s 489)

çalışanlar, serbest meslek sahipleri ve hizmet sağlayanlar için serbest dolaşımı sağlamayı amaçlayan hükümleri içeriyordu. Bu hükümler, bize serbest dolaşımın ekonomik temelli olduğunu göstermektedir; çünkü “çalışanlar” için geçerlidir. Bu, sadece ekonomik faaliyette bulunan ve ya bulunmak isteyenlere tanınan bir haktır.”⁷⁷

1992 yılında imzalanan **Maastricht Antlaşması** üye devletlerin ortak göç politikası bağlamında hükümetlerarası işbirliğini ön görmüş, aynı zamanda bu alanda AB organlarına da yetki vermiştir. Antlaşma sonucunda vize, sığınma ve göç gibi konular Birliğin ortak çıkarları arasında yer almıştır. Antlaşma’da kişilerin serbest dolaşımı konusunda ilerlemeler kaydedilerek üçüncü ülke vatandaşları ile ilgili politikalar ve AB üyesi ülkelerin dış sınırları geçme kuralları düzenlenmiştir. Maastricht Antlaşması ile AB’nin 3 temel sütunu oluşturularak göç politikası “Adalet ve İçişleri” alanına kaydırılmıştır. Antlaşma’nın yürürlüğe girmesiyle göç ve iltica politikalarında çalışmalar yoğunlaşmaya başlamıştır.⁷⁸

Maastricht Antlaşması’na köklü değişiklik yapan **Amsterdam Antlaşması** AB üye sayısının 15’e çıkarıldığı döneme tesadüf etmiştir. 1997 yılında imzalanan Amsterdam Antlaşması ile Birlik “Özgürlük, güvenlik ve adalet” alanına göç ve sığınma konularını kapsayan bir bölüm ekleyerek ırk ve etnik ayrımcılığa karşı yasamanın önünü açmıştır. Bu Antlaşma aynı zamanda “AB organlarına karar verici organ sıfatı kazandırarak sığınma, göç ve sınır kontrolleri gibi konuların Birlik politikalarının yer aldığı birinci sütuna aktarılması ile göçe önemini vurgulamaktadır. Fakat üye ülkelerin düzenleme sunma haklarının olması ve üye ülkelerin müdahale haklarının oldukça geniş olması sebebiyle bu politikalar halen üye devletlerin güdümünde ve hükümetler arası düzeyde kalmaktadır.”⁷⁹

Amsterdam Antlaşması sonrasında yasadışı göç, dış sınırlar ve gelişmekte olan ülkelerle işbirliklerine yeni yasal düzenlemeler uygulanmış ve en önemli gelişme olarak FRONTEX kurulmuştur. Bu politikalar Birliğin güvenlik konusu açısından oldukça önemli adımlardır. Fakat göç konusunda uyumsuzluk günümüze

⁷⁷ Suna Gülfer İhlamur ÖNER, Aslı Şirin ÖNER, **a.g.e** s. 541-542

⁷⁸ Mehmet DURUEL, “Avrupa Birliği Göç Politikası Ve Kitleli Göç Akınları Karşısındaki Durumu”, **Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi**, Cilt 3, Sayı 3, Aralık 2017, s 4

⁷⁹ Esra AKDOĞAN, “Merve ATALAY, Avrupa Birliği’ni Değişime Zorlayan Güç: Göç”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 22, 2017, s 9 (2445)

kadar gelmiş ve Avrupa’da farklı zamanlarda mülteci krizlerine yol açmıştır. 2015 yılı krizinden de görüldüğü gibi sığınmacıların Yunanistan ve İtalya gibi ülkelere Avrupa’ya ulaşması AB’nin hala göç konusunda ortak bir politika uygulamadığını gözler önüne sermiş ve Dublin Sözleşmesi’nin uygulanmasını zorlaştırmıştır.⁸⁰

Üçüncü ülke vatandaşları ve vatansız kişilerin sığınma hakkını AB ikincil hukuk kaynakları arasında en geniş düzenleyen belge Dublin III Tüzüğü’dür. Bilindiği üzere sığınma hakkı 1951 Cenevre Sözleşmesi’nde ya da 1967 tarihli Ek Protokol’de yer almamıştır. Bu kavrama 2001/55 sayılı Geçici Koruma Yönergesinde yer verilmiştir. Sözü geden Yönerge 1990’lı yıllarda Balkan ülkelerinde yaşanan gelişmelerin sonucu olarak ortaya çıkmış, kitle akını *“yurdundan ayrılmaya zorlanmış, özel bir ülke ya da coğrafi alandan gelen çok sayıda kişinin, ulaşmaları ister kendiliğinden ister yardım sonucu olsun örneğin bir tahliye programı aracılığı ile Topluluğa ulaşması olarak tanımlanmıştır”*⁸¹

Antlaşma göç, sığınma ve vize uygulamalarına ilişkin karar geliştirme açısından yeterli kapasiteye sahip olamamıştır. Özellikle Arap Baharı öncesi ve sonrasında Birliğe yönelen yasadışı göç Birlik ülkelerinde endişe yaratmıştır. Bu yöndeki kaygıların etkisiyle Birlik ülkeleri Güvenlik, Özgürlük ve Adalet temelli politikaların uygulanması konusunda tartışmalara başlamıştır. Bu tartışmaların sonucu yasadışı göçe ilişkin sorunların daha da ağırlaşmasını tetiklemiş ve Birliği yeni arayışlara itmiştir. Bu arayışların ilk işaretleri Ekim 1999 **Tampere Zirvesi’nde** ortaya çıkmıştır.⁸²

Zirvede göç konusunda transit ve kaynak ülkeleri de içine almakla gelişmekte olan ülkelerle ortaklık kurulması, AB sınırları içerisinde yer alan üçüncü ülke

⁸⁰ Duygu BULKAN, **Avrupa Birliği Göç Politikası ve Suriyeli Göçmenler**, yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Mart 2018, s 32-34

⁸¹ Ed.Prof. Dr Yaprak GÜLCAN, Prof.Dr Sedef Akgüner, Prof.Dr Yeşim Kuştepe, **Türkiye-AB İlişkilerinde Yeni Bir Konu: Mülteci Sorunu ve Türkiye AB İlişkileri**, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, Yayın No: 293, İstanbul, Temmuz 2017, s 100-101

⁸² Hakan SAMUR, **Avrupa Birliği’nde göçe yönelik global yaklaşım**, Cilt 1, Sayı 2, 2008, **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, s 5

vatandaşlarına eşitlik, ırkçılık ve ayrımcılık yapmamakla sığınmacıların entegrasyonlarının gerçekleştirilmesi konuları ele alınmıştır.⁸³

Bu temelde göç dalgalarının yönetimi ve insan ticareti, kaçak göç gibi konularda EUROPOL'ün etkinliklerinin artırılması, sığınma talebinde bulunanların parmak izine ilişkin ortak EURODAC sistemine geçilmesi, vize ve sahte belge konularındaki üçüncü ülkelerdeki üye devlet konsoloslukları arasında işbirliğinin güçlendirilmesi gibi bir dizi somut öneriler kabul edilmiştir.⁸⁴

Tampere Zirvesi'nde aynı zamanda Doğuda, Güney Kafkaslarda ve Akdeniz'in çevresinde bulunan ülkelerle işbirliği öngörülmüştür. Komşuluk politikası, esasında AB'nin karşı karşıya kaldığı başta yasadışı göç, uyuşturucu ticareti, fuhuş amaçlı kadın ve çocuk ticareti, enerji açığı, çevre ve ulaştırma gibi alanlardaki sorunlara çözüm getirmek ve AB'nin stratejik bazı hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla geliştirilmiştir.⁸⁵

Zirve 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin önemli maddelerinden olan geri gönderilmeme ilkesine vurgu yaparak ortak bir Avrupa Sığınma Sistemi oluşturulmasının önemine dikkat çekmiştir. Ortak Avrupa Sığınma Sistemi geliştirmeye yönelik atılan adımlar, tüzük, yönerge v.b ikincil hukuk araçları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu düzenlemeler yasadışı göçü engelleme amacıyla oluşturulan AB'nin dış sınırlarına yönelik düzenlemeler ve AB topraklarında yasal olarak bulunan kişilerle ilgili düzenlemeler olarak kategorize edilebilir.⁸⁶

2001 yılında gerçekleşen 11 Eylül terör saldırılarından sonra AB'de yeniden güvenlik endişesi yaşanmağa başlanmıştır. Bunun için AB 2005 yılında **HAGUE Programı**'nı oluşturmuştur. Program 5 yıllık olup amacı Özgürlük, Güvenlik ve Adalet alanlarını güçlendirmek idi. Hague Programı göç konusunda Avrupa'nın kaygılarını yansıtan bir doküman olup önceki politikalardan farklı biçimde sınırların korunması ve göç akımlarının düzenlenmesi için üçüncü ülkelerle işbirliği vasıtasıyla

⁸³ Duygu BULKAN, **a.g.m** s 35-36

⁸⁴ Ed Desmond DINAN, çev. Hale AKAY, **Avrupa Birliği Ansiklopedisi**, Baskı 1, Cilt 2, İstanbul, Kitap yayın evi, 2005, S 482

⁸⁵ Hakan SAMUR, **a.g.m** s 5

⁸⁶ Suna Gülfer İhlamur ÖNER, Aslı Şirin ÖNERa.g.e s 547

göçlerin dışsal boyutuna vurgu yapmış ve göç yönetimine yönelik küresel bir yaklaşım öngörmüştür.⁸⁷

Diğer önemli dökümanlardan biri de **Lahey Programı**'dır. Bu program göç konusuna kapsamlı yaklaşarak üye devletlerin mali ve adli konuları kapsayacak işbirliğinde olması gerektiğini savunmaktadır. Aynı zamanda Program AB'ye üye dikkat çekmeği öngörmektedir. Programda Güney ve Doğu sınırındaki ülkeler özellikle önem verilmesi gereken bölgeler olarak vurgulanmıştır.⁸⁸

Özgürlük, güvenlik ve adalet alanındaki hedefleri içeren diğer program 2009 yılında kabul edilen **Stockholm Programı**'dır. 2010-14 yılları için planlanan program aynı Lahey programında vurgulanan doğu ve güney sınırlarının güvenliğine dikkat çekmektedir. Programda Frontex ön plana çıkarılarak AB'nin deniz sınırlarının kontrol altına alınması hususuna da gönderme yapılmıştır.⁸⁹

2009 yılında yürürlüğe giren **Lizbon Antlaşması** Maastricht Antlaşması ile kurulan üç sütunlu yapıyı ikiye indirmiş ve AB'ye tüzel kişilik kazandırmıştır. Avrupa Birliği Antlaşması (ABA) ve Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşma (ABİA) aynı değere sahip olup göç ve sığınma konuları ABİA'da yer almıştır. Dış sınırlar için entegre sınır yönetimine geçiş sağlayan Antlaşma her ülkenin farklı şekilde uyguladığı sığınma protokollerinin standart hale getirilmesini öngörmüştür.⁹⁰

Üçüncü ülkelerle antlaşma yapma yetkisi Lizbon ile getirilen en önemli düzenlemedir. Bunun yanı sıra istisnai konular dışında oy birliği ile karar alma usulü yerini nitelikli çoğunlukla karar alma usulüne bırakmıştır. Özgürlük, adalet ve güvenlik alanında şeffaf ve demokratik olmayı hedef alan Lizbon Antlaşması'nda vatandaşlık hakları, ortak dış güvenlik gibi konuları oybirliği ile alınmaya devam etmiştir.⁹¹ Ayrıca ilk kez AB'ye her bir üye devlete girebilecek göçmen sayısı konusunda belirli ölçüde yetki verilmiştir.⁹²

⁸⁷ Duygu BULKAN, **a.g.m** s 35

⁸⁸ **2. Uluslararası Uygulamalı Bilimler Kongresi: Göç, Yoksulluk ve İstihdam, Bildiriler Kitabı**, Ed Prof.Dr Ahmet DİKEN, Prof.Dr Abdulkadir BULUŞ, 23-25 Eylül, Konya, 2016, s 82

⁸⁹ **A.g.e** s 82

⁹⁰ **A.g.e.** s 82-83

⁹¹ **A.g.e** s 82

⁹² Gökay ÖZERİM, "Avrupa'da Göç Politikalarının Ulusüstüleşmesi..... 2014, s 33

Maastricht Antlaşması'ndan Lizbon'a kadarki süreci incelediğimizde AB kuramlarının bazı değişikliklere uğradığını görmekteyiz. Bu Antlaşma göç ve sığınma politikalarında olumlu sonuç arayan kurum ve kuruluşların artmasına neden olmuştur.

Günümüzde ekonomi AB'nin göç politikalarını etkileyen önemli husus olarak belirtilmektedir. Fakat ekonomi tek sebep olarak gösterilmemekte olup diğer faktörler de göçü etkilemektedir. Bu nedenler;

- Göçün küreselleşmesi
- Göçün hızlanması
- Göçün farklılaşması
- Göçün siyasallaşması

Gösterilen hususlarla AB şu an mevcut politikanın bozulmamasının karşısını almağa yönelik hareket etmektedir.⁹³

Ulusal güvenliğin yerini uluslararası güvenliğe devretmesi küreselleşmenin etkisiyle baş vermiştir. AB'nin son 20 yıllık göç politikalarının sonucu düzensiz göçü engellemeye yönelik olup üye ülkelerin ilk olarak kendi çıkarlarını savunmaya çaba göstermeleri nedeniyle olumlu sonuç vermemiştir. Fakat Birlik üyesi devletler henüz bu yönde ortak bir nokta bulmuş değildir. Bunun sebebi üye ülkelerin her birinin farklı uygulamaları olup ulusal egemenliklerinden taviz vermek istememeleridir.⁹⁴

AB'ni Güney Akdeniz'e yönelik politikalar konusunda yeniden düşündüren olay 2011 yılında başlayan "Arap Baharı" süreci olmuştur. Kuzey Afrika ve Ortadoğu'da çıkan halk hareketleri AB'nin güney komşuluk sahasında yaşananlarla ilgili göç ve sınır yöntemi konularını da masaya yatırmak için bahanesi olmuştur. "Arap Baharı" coğrafyasındaki ülkelerle yürüttüğü göç ilişkileri konusundaki işbirliği süreci AB'ni dış sınırlarını kontrol aracıyla güçlendirmeye odaklı bir destek gibi değerlendirilebilir. Fakat "Arap Baharı" sürecinin gidişatında Avrupa'ya yönelen ani göç dalgası AB'ni bu konuda çıkmaza sürüklemiştir. Akdeniz'in güneyinde yaşananlar, Avrupaya beklenmedik göç dalgasına yol açmıştır. Kuzey

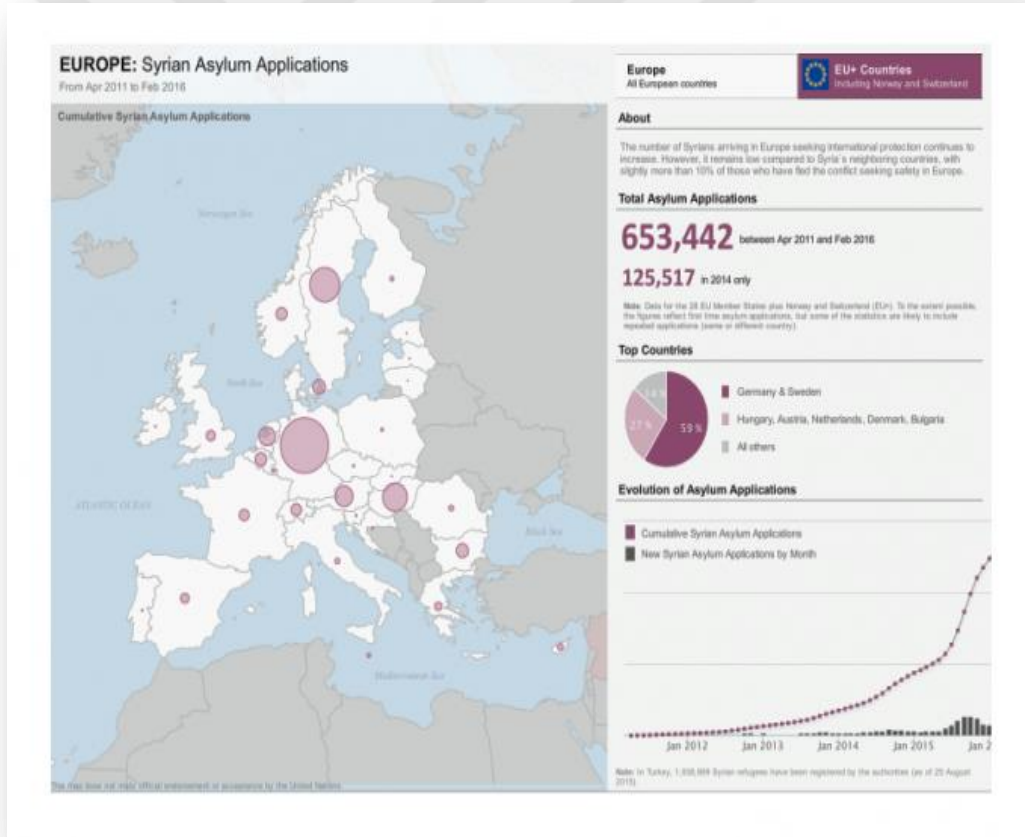
⁹³ A.g.e s 83

⁹⁴ A.g.e s 83-84

Afrika ülkeleri arasında bölge içi göç hareketleri dikkate alındığında Akdeniz'in güneyinden Avrupa'ya yönelen göç baskısı oldukça dar kapsamlıdır.⁹⁵

“Arap Baharı” sonrasında göç dalgasının Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkeler dışına çıkması Avrupa'da bir krize dönüşmüş olsa da komşu ülkelerle kıyasla çok az sayıdadır. “Arap Baharı” ardından Mart 2011 tarihinde başlayan ve 2012 yılında hızlanan Suriye krizi eklenince ortalık iyice karışmıştır. 2013 yılında ülkede artan iç savaş sonucunda Suriye'den göç edenlerin sayısı daha da artmıştır. AB ülkeleri dahil 37 Avrupa ülkesine sığınma başvurusunda bulunanların sayısı 2011 Nisan – 2016 Şubat ayları için 653 bin 442 kişi olarak belirlenmiştir. Bu rakamlar

Resim 3: Suriyelilerin İltica Başvuruları

Kaynak: Syrian Asylum Applications From Apr 2011 to Feb 2016 (EU+ Countries Including Norway and Switzerland), **UNCHR**, Çevirimiçi: <https://reliefweb.int/report/world/europe-syrian-asylum-applications-apr-2011-feb-2016-eu-countries-including-norway-and-switzerland>, Erişim; 12 Eylül 2019

⁹⁵ Fatma YILMAZ ELMAS, a.g.e s 194

sadece başvuru sayısı olup Avrupa genelinde olumlu sonuçlanan başvuru sayısı oldukça düşüktür.⁹⁶ Akdeniz’den Avrupaya giriş niteliği taşıyan İtalya, Lampedusa adasıyla, göçmen ve mülteci hedefi olunca AB ülkelerinden teknik destek ve maddi yardım isteyinde bulunsa da beklediği yardımı alamamış, aynı zamanda panik yaratmakla suçlanmıştır. İlk etapta AB üyelerinin sorunu çözmeye odaklı olmamasından dolayı İtalya için kolayını, Schengen’e dayanarak mültecilere AB içinde serbest dolaşım hakkı vermekte bulmuştur. Fransız hükümeti de buna karşılık ülkenin güney sınırını kapatmıştır. Taraflar arasında süren gerginlik Schengen sınırları konusunda “istisnai” bir ortak öneriyle yumşamıştır.⁹⁷

Birlik “Arap Baharı” sürecini kendisi için siyasi bir fırsat olarak değerlendirmektedir. Demokrasi arayışını destekleme amacına yönelik değerlerden yola çıkan AB bölge ülkelerinin gerekli reformları hayata geçirmesi için fazla çaba göstermelerini teşvik etmektedir. Fazla çaba gösteren ülkelere daha fazla yardım öngören “ne kadar çok reform, o kadar çok destek” anlayışına dayanan bir politika geliştirmiştir.

Kuzey Afrika’dan AB’ye yönelen göç krizi giderek artarken Komisyon göç konusunda iki ayrı Bildiri yayınlamıştır. Bunlardan biri 4 Mayıs 2011 tarihli Göç Bildirisi olup uzun dönemli politikaları belirleyen belgelerin tam tersi olarak Tunus-Libya sınırı gibi aciliyet arz eden konular ele alınmıştır. Komisyon yasal, düzensiz göç, kalkınma ve aynı zamanda göçün dış boyutunun önemine vurgu yaparak üçüncü ülkelere partner olarak ulaşabilmek için rolünü belirtmiştir. İkinci bildiri ise 24 Mayıs 2011 tarihinde yayımlanan “Göç, Hareketlilik ve Güvenlik için Güney Akdeniz Ülkeleri ile Diyalog” başlıklı bildiridir. Bu bildiri “*“Arap Baharı” ile birlikte Güney Akdeniz ülkelerinde gerçekleşen demokrasi hareketlerini bir fırsat olarak zikretmiş; düzensiz göçü ele alan önlemlerle birlikte yasal göç olanaklarının güçlendirilmesi yönündeki göç akınlarının aktif yönetiminin hem AB hem de partner ülkeler üzerinde olumlu etkilerini vurgulamıştır*”⁹⁸.

⁹⁶ UNHCR, “Europe: Syrian Asylum Applications”

⁹⁷ Fatma Yılmaz ELMAS, “Arap Baharı’nın Birinci Yılında Avrupa’ya Göçün Bilançosu”, *Analist*, Sayı 14, Nisan 2012, s 2

⁹⁸ Fatma YILMAZ ELMAS, *Avrupa Birliği Göç-Dış a.g.e* s 208

Frontex tarafından başlatılan 20 Şubat 2011 tarihli “**Hermes**” operasyonu başta Tunus’tan İtalya’nın güneyindeki Lampedusa Adası’na yönelen göç akını olmak üzere Kuzey Afrika’dan gelen göçmen hareketlerinin yöneltilmesine yardım amaçlı başlatılmıştır. Hermes operasyonu kapsamında düzensiz göçün azalması öngörülerek hava ve deniz yolu aracılığıyla sınır yönetiminin sağlanması, aynı zamanda sığınmacıların tespit edilmesi ortaya konulmuştur. İtalya’nın resmi talebine esasen gerçekleştirilen operasyon Avrupa dayanışmasının göstergesi gibi belirtilmiştir.⁹⁹

“EUROSTAT verilerine göre AB’de 2014’ün üçüncü çeyreğinde 163 bin 405 olan ilk iltica talebi sayısı, 2015’in aynı döneminde 413 bin 815’e ulaşmıştır. En fazla başvurunun yapıldığı yer Almanya olup 108 bin 305 kişi iltica talebinde bulunmuştur. Almanya’dan sonra Macaristan, İsveç, İtalya, Avusturya ve Fransa’ya başvurular devam etmiştir. Slovakya, Hırvatistan, Estonya ve Slovenya’ya aynı dönemde iltica başvurusu çok az sayıda olmuştur. 137 bin 935 Suriyeli çeşitli AB ülkelerinde ilk iltica başvurusunda bulunmuştur. 56 bin 670 Afgan, 44 bin 425 Iraklı ise Suriyeli’lerden sonra sığınma başvurusunda bulunanlar olup 2015 yılında AB’ye toplam 812 bin 705 ilk iltica başvurusu yapılmıştır”.¹⁰⁰

“2017 yılı EUROSTAT verilerinde ise AB ülkelerine yapılan ilk sığınma başvurularının sayısında azalma kaydedilmiştir. 2016 yılında AB’ye 1 milyon 200 bin kişinin ilk iltica başvurusu yaptığı açıklanmıştır. 2016 yılında da 2014 yılında olduğu gibi ilk iltica başvurusunda bulunanlar Suriye, Afganistan ve Irak olarak sıralanmıştır. En fazla başvurunun yapıldığı ülke yine de Almanya olarak kalmış, 722 bin 300 mülteci iltica başvurusunda bulunmuştur. Bu rakam AB’ye yapılan iltica talebinin yüzde 60’na denk gelmektedir. Neticede Almanya’da iltica başvuruları önceki yıllara kıyasla artış göstermiştir”.¹⁰¹

⁹⁹ Yazar yok, Frontex İtalya’da Operasyon Başlatacak, **İktisadi Kalkınma Vakfı E- Bülteni**, 14-20 Şubat 2011

¹⁰⁰ AB’ye İltica Sayısı Arttı”, **SPUTNİK**, Çevirimiçi; <https://tr.sputniknews.com/foto/201512131019616393-ab-iltica/>, Erişim: 02 Kasım 2019

¹⁰¹ “AB’ye İltica Başvuruları Azaldı”, Çevirimiçi; **SPUTNİK**, <https://tr.sputniknews.com/avrupa/201703161027673805-ab-iltica-basvurulari/>, Erişim: 02 Kasım 2019

“2018 yılı EUROSTAT verilerine göre AB ülkelerine yapılan sığınma talebi sayısında 2017 yılına kıyasla yüzde 40 oranda azalma görülmüştür. Uluslararası korunmaya alınan kişilerin sayısı ise 2018 yılında 333 bin 400’e ulaşmıştır. Bu kişiler arasında Suriyeliler, Afganlar ve Iraklılar çoğunluktadır. EUROSTAT’a göre Almanya, İtalya ve Fransa AB içerisinde en çok sığınmacı alan ülkelerdir.”¹⁰²

2019’un ikinci çeyreğinde AB’ye yaklaşık 149200 sığınma başvurusu talebinde bulunulmuştur. 2019 yılının ilk çeyreğine kıyasla 157.900’e kıyasla %5 azalmış ve 2018’in ikinci çeyreğine (142.900) kıyasla %4 artmıştır. Nisan ve Haziran 2019 aralığında 16200 Suriyeli, 10700 Venezuelalı ve 10200 Afgan başvuruda bulunmuştur. En çok başvuru talebi Almanya, Fransa ve İspanya’ya olup başvuranlar %60 teşkil etmiştir.¹⁰³

Belirtmemizde fayda var ki, ne kadar da AB göç krizinden etkilendiğini dile getirse de, sonuçta sadece Türkiye, Ürdün ve Lübnan’a kıyasla aldığı sığınmacı oldukça az sayıdadır. AB ülkeleri sığınmacıların siyasi krizlere neden olduğunu, ekonomiyi kötü etkilediklerini ve kültürlerini bozduklarını belirtmekte ve onlara karşı “düşmançılık” beslemekte devam etmektedirler.

Son olarak, 2015’de yaşanan sığınmacı saylarındaki artış hem Avrupa Ortak Sığınma Sistemi, aynı zamanda Schengen sınırının dış kontrolünde de siyasi çatışmalara neden olmuştur. AB’de farklı hükümetler farklı değerlendirmeler yaparak mülteci ve sığınmacılara karşı tutumlar sergilemektedirler. Bu mesele ulusal siyasetle yakından ilintili bir konu olup 2015 krizi döneminde göçmen yoğunluğunu diğer AB üye ülkeleriyle paylaşmak isteyen İtalya ve Yunanistan gibi ülkelerin yanı sıra Almanya, Fransa, İsveç, Norveç gibi ülkelerin serbest dolaşımı askıya alması Schengen’in sorgulanmasına neden olmuştur.

¹⁰² “AB Ülkelerine Yapılan Sığınma Talebi Yüzde 40 Azaldı”, **SPUTNİK**, Çevirimiçi; <https://tr.sputniknews.com/avrupa/201904251038870556-ab-ulkelerine-yapilan-siginma-talebi-sayisinda-yuzde-40-azalma-yasandi/>, Erişim: 02 Kasım 2019

¹⁰³ Almost 150 000 first-time asylum seekers in Q2 2019, Çevirimiçi: <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/-/DDN-20190926-1>, **EUROSTAT** Erişim: 25 Ekim 2020, Son Güncellenme Tarihi, 26.09.2019

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ ENTEGRASYONU VE AB GÖÇ YÖNETİMİNDE BATI BALKANLAR COĞRAFYASI

2.1. Avrupa Birliği'nin Tarihçesi

Avrupa'nın bir bütün olarak coğrafi, ekonomik ve siyasi entegrasyon fikri uzun yıllar önce düşünülmüş olsa da somut adım 1951 Avrupa Kömür ve Çelik Toplulukları Antlaşması ile atılmıştır. Fakat Avrupa Birliği ancak 1992 Maastrich Antlaşmasıyla kurulmuş ve 2007'de imzalanan Lizbon Antlaşması ile tüzel kişilik kazanmıştır.

Almanya'dan gelebilecek tehditlerin karşısının alınması için Fransa'nın çabaları ile kurulan “Schuman Planı” önemli savaş kaynağı sayılan kömür ve çelik üretiminin milletlerüstü niteliğe sahip ortak kurulun yetkisine bırakılmasını öngörmekteydi. Bununla da Fransa Almanya'dan gelebilecek herhangi tehditin karşısını almış olacak, aynı zamanda Avrupa'yı savaşlardan kurtarabilecektir. Özetle, kıtayı birleştirmeye yönelik işbirliği ekonomik alandan başlamış olup güvenlik bakımından da birbirilerinden emin hale gelecekleri öngörülmüştür.¹⁰⁴

1951 yılında Paris'te Fransa, Almanya, Hollanda, İtalya, Belçika ve Lüksemburg Avrupa bütünleşmesinin temelini atıldığı AKÇT Antlaşmasını imzalayarak, 1952 yılında yürürlüğe girmesini kararlaştırmışlardır. Birleşik Krallık ise “Avrupa Birleşik Devletleri” fikrine rağmen, Avrupa bütünleşmesinin dışında kalmayı tercih etmiştir. AKÇT Antlaşması'nın başarılı olması ile ülkeler aralarındaki işbirliğini daha da genişletmiş ve 1957 yılında İtalya'da Roma Antlaşmasını imzalamışlardır.¹⁰⁵

¹⁰⁴ Doç.Dr. Mehmet Hanifi BAYRAM, **Avrupa Birliği Hukuku Dersleri**, , Seçkin Hukuk Yayın Evi, 2.Baskı, Mart 2015, s 39-40

¹⁰⁵ **A.g.e**, s 40

Roma Antlaşması ile “Altılar” aralarındaki ekonomik işbirliğini daha da geliştirmiş, aynı zamanda siyasi ve askeri alanlarda da bütünleşmenin önemi konusunda anlaşmıştır. Taraflar arasında atom enerjisi alanında işbirliğini amaçlayan Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) ve ekonomik bütünleşmeyi amaçlayan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) kurulmuştur.¹⁰⁶

Roma Antlaşması’nın diğer önemi Avrupa bütünleşmesiyle ilgili üye sayısını artırarak coğrafi bakımdan yayılmayı amaçlayan “genişleme”, işbirliği alanlarını arttırma ve yoğunlaştırmayı ifade eden “derinleşme” ile Avrupa entegrasyonunu 2 boyutlu temel sütun üzerine bina etmesidir. Roma Antlaşması yürürlüğe girdikten sonra kısa zaman içerisinde EFTA’yı kuran İngiltere’nin AET’ye katılım başvurusu AET’nun başarısının tescillendirmiştir. Fakat Fransa Cumhurbaşkanı de Gaulle AET organlarının “uluslarüstü” statüsü ve oy çokluğu ile karar alınabilmesini, ulusal egemenlik konularında İngiltere’nin ters tepki vereceğini öngörerek bloke etmiştir. İngiltere’nin 1967 müracaatı yine de Gaulle tarafından sonuçsuz kalmış ve ikinci genişleme ihtimali suya düşmüştür. 1965 yılında imzalanan ve 1967 yılında yürürlüğe giren Füzyon antlaşması AKÇT, EURATOM ve AET tek çatı altında birleştirilerek Avrupa Topluluğu’nu (AT) kurmuştur.¹⁰⁷

De Gaulle’ün siyaset sahnesinden çekilmesi ardından İngiltere, Danimarka ve İrlanda ile katılım antlaşması imzalanmış ve 1973 tarihinde bu ülkeler AET’na üye olmuşlardır. İlk genişleme ile üye sayısı dokuza çıkmıştır. Aynı tarihte dünyada petrol krizinin etkisiyle duraklama yaşanmış ve Avrupa bütünleşme sürecinde enerji güvenliğine dikkat çekmiştir. İkinci genişleme 1981 yılında Yunanistan’ın katılım müzakerelerinin sonuçlanması ile yaşanmıştır.¹⁰⁸

1980’ler Sovyetler Birliği’nin zayıflaması iki kutuplu uluslararası sistemde değişikliğe neden olmuş, 1986 yılında AET yeni bir konsept üzerine Avrupa Tek Senet Antlaşmasını imzalamıştır. İspanya ve Portekiz’in de AET’ye katılımı aynı yıla denk gelmektedir. Avrupa Tek Senet Antlaşması bütünleşme bakımından oldukça

¹⁰⁶ A.g.e s 43

¹⁰⁷ Hasan MOR, “Avrupa(Birliği) Bütünleşme Süreci ve Sorunları”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, c 14, 2010, s 508

¹⁰⁸ A.g.m s 510

önemlidir. Bu Antlaşma ile Avrupa iç pazarının kurulması, mal, emek, sermaye ve hizmetlerinin üye ülkeler içerisinde serbest hareket edebilecek Tek Pazar oluşturulması hedeflenmiştir. ATS'nin getirdiği yeni düzenlemelerle iç Pazar kurma hedefine bağlı olarak AT kurumlarının işleyişi iyileştirilmiştir.¹⁰⁹

1995 yılında Avusturya, Finlandiya ve İsveç ile yapılan katılım antlaşması sonrası 01.01.2005 tarihi itibarıyla AB üye sayısı on beşe çıkmış ve çoğunluğu Eski Doğu Avrupa ülkelerinin oluşturduğu 12 üye ülke ile de üyelik görüşleri başlanılmıştır. Maastricht Antlaşması'nın çözümünü ertelediği ODGP ve ortak karar alma prosedürüne ilişkin sorunlar, Orta, Doğu ve Güney Avrupa Devletlerini içine alacak yeni genişleme baskısı AB'nin kurumsal yapısı ve karar mekanizmalarını köklü biçimde gözden geçirip gerekli değişiklikleri gerçekleştirmesini zorunlu kılmıştır. Bu değişikliklerin gerçekleştirilmesi ile Amsterdam ve Nice Antlaşmaları'nın imzalanması kaçınılmaz olmuştur.¹¹⁰

Amsterdam Antlaşması, Maastricht ve Avrupa Topluluğunu kuran Antlaşmayı revize eden Antlaşmadır. Aralarında yakın işbirliği tesis etmeye yönelik üye ülkelerin AB'nin amaçlarını daha ileri götürmeleri bu antlaşma ile hedeflenmiştir. Amsterdam Antlaşması'nın 43.maddesi AB'nin bütünleşme hedefinden ve yeknesak yapısından ödün verildiği takdirde Birlik yaratma çabalarının anlamını yitireceğinden bahs etmektedir. Fakat 1999'da yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması Avrupa bütünleşmesi yönünde beklenen ilerlemeyi sağlayamamıştır.¹¹¹

Genişleme sürecinin hızlanması ve Birliği genişlemeye hazırlamak amacıyla 26 Şubat 2001 tarihinde Nice Antlaşması imzalanmıştır. AB bütünleşmesi açısından nicelik, nitelik ve sembolik anlamlarda önemi büyük olan bu Antlaşma Doğu genişlemesi öncesi Birliği güvence altına almak için imzalanmıştır. Başka bir deyişle Nice Antlaşması üye sayısını iki kata çıkaracağı için Birliğin işlevsel etkinliğini sağlamak açısından önemli olmuştur. Bu Antlaşmayla Avrupa Konseyi, Avrupa

¹⁰⁹ Doç.Dr. Mehmet Hanifi BAYRAM, a.g.e s 50-51

¹¹⁰ Mehmet ÖZCAN, "Avrupa Birliği'nde İnsan Hakları", **Ankara Strateji Enstitüsü-Hayat**, 2012, s 44

¹¹¹ Yrd.Doç.Dr Elif Uçkan DAĞDEMİR, Avrupa Birliği'nin Bütünleşme Sürecinde Esneklik Kavramı: Amsterdam Antlaşması Çerçevesinde Bir Değerlendirme, **Ankara üniversitesi SBF Dergisi**, s 31-32

Parlamentodaki üye ülkelerin oy dağılımları ve AB'nin genişlenmesi göz önünde bulundurularak Avrupa Komisyonu üye sayıları yeniden düzenlenmiştir.¹¹² "Aralık 2002 Kopenhag Zirvesi'nde Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Slovenya, Estonya, Letonya, Litvanya, Malta ve Kıbrıs'ın 1 Mayıs 2004'ten itibaren AB'ye üye olmaları kararlaştırılmıştır. Bulgaristan ve Romanya ise Katılım Antlaşması'nı 25 Nisan 2005 tarihinde imzalayıp 1 Ocak 2007 tarihinde AB'ye üye olmuştur. Böylece AB'nin üye sayısı 27'ye çıkmıştır."¹¹³ AB'nin Doğu genişlemesi Birliği Batı Avrupa Pazarından çıkarıp tek bir Avrupa'ya dönüştürmüş ve AB'nin etki alanını Doğu'ya doğru genişletmiştir.

Nice Antlaşması'nın yetersiz olduğunun bilincinde olan üye devletler 13 Aralık 2007 tarihinde Lizbon Antlaşması'nı imzalamıştır. "Reform Antlaşması" diye adlandırılan metnin Haziran 2009 AB Parlamento Seçimlerine kadar yürürlüğe girilmesi kararlaştırılmıştır. Ancak, Antlaşmanın yürürlüğüne ilişkin 12 Haziran 2009 tarihinde İrlanda'da yapılan ilk referandumun başarısızlıkla sonuçlanması Antlaşmanın belirtilen tarihte yürürlüğe girmesini engellemiştir. Lizbon Antlaşması Maastricht Antlaşmasıyla kurulan 3 sütunlu yapıyı değiştirerek tek çatı altında birleştirmiştir. Avrupa Birliği'ne tüzel kişilik kazandıran Antlaşma bazı istisnaların devam etmesine karşın ikinci ve üçüncü sütunlara da ulusüstü özellik kazandırmıştır. Antlaşma aynı zamanda üyelerin AB üyeliğinden çıkarılabilmelerinin de altını çizmiştir.¹¹⁴ 2003'te Avrupa Birliği'ne üyelik başvurusunda bulunan Hırvatistanın katılım Antlaşmasını imzalaması, Antlaşmanın tüm üye devletler tarafından onaylanma süreci de Lizbon Antlaşması'nın oluşum ve yürürlüğe girme sürecine denk gelmiştir. Son genişleme ile AB üye devletlerinin sayısı 28'e çıkmıştır. Fakat 2016 yılında Birleşik Krallık referandumunda seçmenlerin %52'si Avrupa Birliği'nden çıkması yönünde oy vererek Brexit sürecini başlatmış ve 31 Ocak 2020'de Birleşik Krallık'ın resmi olarak AB'den ayrılması ile AB üye tam sayısı 27 olmuştur.

¹¹²Hasan MOR, "Avrupa(Birliği) Bütünleşme Süreci ve Sorunları", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, c 14, 2010, s 525

¹¹³ Doç.Dr. Mehmet Hanifi BAYRAM, **a.g.e** s 76

¹¹⁴ **A.g.e** s 69-70

Bugün AB ekonomik bütünleşmesini hiç kuşkusuz eksiksiz tamamlamış, adalet ve içişleri ile ilgili belli bir bütünleşme düzeyine ulaşmıştır. Fakat dış politika ve güvenlik boyutunda duraksama yaşadığı aşıkardır. Bu da AB ile ilgili olan “ekonomik bir dev, siyasi cüce” tanımını doğru ifade olmasının tescilidir.

2.2 Bütünleşme Kuramları Açısından AB Genişlemesi

Bilindiği üzere AB kurulduğu andan şu ana kadar bir çok “Bütünleşme” politikası geliştirmiştir. Kurulduğunda sadece ekonomik bütünleşmeyi öngören Birlik sonradan siyasi Birliğe dönüşme çabaları yapsa da bu konuda başarılı olamamıştır. Fakat değerlerini bir kriter olarak sunan AB Birliğe üye ola bilmek için AB’nin sahip olduğu demokrasi, insan haklarına saygı vb değerleri şart olarak belirlemiştir. AB sahip olduğu değerleri sadece genişleme alanına değil, derinleşmeğe de yansıtmıştır. Soğuk Savaş sonrası “Yeni Avrupa”nın derinleşme hareketleri sosyal inşacılık kuramı ile açıklanmış ve değerlendirilmeler kimlik, etkileşim üzerine yoğunlaşmıştır.¹¹⁵

Uluslararası ilişkiler kuramlarını 3 başlık altında açıklamak mümkündür.

- Rasyonel
- Reflectivist
- Sosyal İnşacı Kuramlar¹¹⁶

Avrupa bütünleşmesine geniş kapsamlı bir açıklama getirecek kuram yoktur. Her bir kuram bütünleşmenin sadece bir kısmını açıklayabilmekte, AB’nin genişleme dinamiklerini aydınlatmak için yetersiz kalmaktadır. Bu bölümde AB entegrasyonuna kuramsal açıdan bakılarak rasyonellik ve inşacılık kuramları ile genişlemenin kuramsal eksikliği giderilmeye çalışılmıştır.

AB’de 1950-60’lı yıllar ve sonrası incelendiğinde akademik çalışmaların çoğunda ilk kuram olarak Federalizm’e rastlanılmaktadır. Avrupa’da entegrasyon kavramı federal düşüncelerle doğmuş, ancak sürece her zaman *sui generis* örneği

¹¹⁵Nilufer KARACASULU, “ Avrupa Entegrasyon Kuramları ve Sosyal İnşacı Yaklaşım”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt 3, No 9, 2007, s 82

¹¹⁶A.g.e, s 83

olarak yaklaşılmıştır. Bu kuramın kurucuları devletlerin egemenliklerinin bir kısmının federal otoritelerin elinde olduğunu savunarak güçlü merkezi hükümete sahip Avrupa devletleri federasyonu kurulması düşüncesini öngörmüşler. Altiero Spinelli, Henri Brugmans, Walter Hallstein, Paul Henri Spaak, Raymond Aron gibi isimler ulus devletlerin ayrı olması durumunda savaş başlataabilecekleri, bunun yanı sıra uluslararası ilişkiler alanında siyasal sorunların var olduğunu ve bu sorunların çözülmesi için ulus devletlerin sona ermesini savunmuşlardır.¹¹⁷

Avrupa bütünleşmesi çalışmalarına etki eden diğer kuram İşlevselcilik olarak karşımıza çıkmaktadır. 1930'lu yıllarda geliştirilen İşlevselciliğin temeli David Mitrany tarafından koyulmuştur. O bu yaklaşımın temelini “Biçim, işlevi takip eder” şeklinde yorumlamıştır. Kuram egemen devletlerin hakim olduğu sistemden teknik işlemlerle yükümlü uluslararası örgütlerden oluşan sisteme geçişi öngörmekte olup, aynı zamanda belirli alanda başlayan işlevsel örgütlenmenin diğer alanlarda da benzer örgütlenmelere sebep olacağını savunmaktadır. İşlevselci kuram, savaşın kaçınılmazlığını reddederek mutlak devlet egemenliğine karşı çıkmıştır.¹¹⁸

Mitrany'a göre savaşı körükleyen unsur milliyetçiliktir. O, ulusüstü ekonomik ilişkilerin silahlı çatışma olasılığını azaltacağını ve ülkelerin daha yüksek refah düzeyine ulaşıkları takdirde savaştan uzak duracaklarını savunmuştur. Mitrany belirli bir bölgeye bağımlılığın diğer bölgeler için tehdit oluşturmasını savunarak federalist kuramı eleştirmiştir.¹¹⁹

1980'li yıllarda Ernst Haas tarafından temeli koyulan Yeni İşlevselcilik kuramı federalist ve işlevselcilik kuramların düşüncelerini kendisinde birleştirmiştir. İşlevselcilik kuramına siyasi dinamikler ekleyerek bütünleşme kuramlarına yenilik getiren bu kuram bir alanda oluşturulan ulusüstü kurumlaşmanın, sağladığı yararlar nedeniyle diğer alanlara da yayılmasını öngörmektedir. Bu yaklaşıma göre Ortak Avrupa pazarı oluşturmak için gerekli alanlardan başlayarak siyasi bütünleşmeyi de

¹¹⁷ Ben ROSAMOND, Theories of European Integration, Palgrave , Londra, yıl 2000, s 28

¹¹⁸ S.Sezgin MERCAN, “Siyasal Bütünleşme Kuramları Işığında AB Genişlemesi”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt 10, No 1, 2011, s 70

¹¹⁹ Erjada PROGONATİ, **Avrupa Birliği'nin Arayışında Batı Balkanlar**, Pegem Akademi, 1.Baskı, Mart 2020, Ankara, s 20

teşvik etmek mümkündür. Kuram devlet çıkarlarını korumak yönünde ulusüstü kurumlara güvencesini savunmaktadır.¹²⁰

1980’li yıllardan sonra Avrupa bütünleşme çalışmalarında AB’nin yönetim modelinin nasıl olması gerektiğine, sosyal ve siyasal olarak bütünleşmeye gidilen yolda ulusüstücülük ve hükümetlerarasıcılıktan yeni yönetim modellerine, rasyonaliteden inşacılığa geçiş yapan yeni fikirleri görmek mümkündür. 1960’lardan sonra ortaya çıkan Hükümetlerarası yaklaşım entegrasyonu hükümetler arasındaki müzakirelerin sonucu olarak görmektedir.

Bu yaklaşım temelinde egemenliğin paylaşılmasını, fakat yetkilendirilemez olduğunu savunmaktadır. Andrew Moravcsik’e göre AB temel karar alma sürecini ulusal tercihlerin oluşumu ile başlatmıştır. Bu kuram aynı zamanda rekabet ve işbirliğinin ulusal hükümetler arasında bir bütünleşme sağladığını da savunmaktadır. Kuram iki ana düşünce üzerine inşa edilmiştir. Güç dengesinin bozulmaması için bölgesel bütünleşmeye ihtiyaç duyulduğunu, aynı zamanda bütünleşmenin sıfır toplamı bir oyun olması belirtilmektedir.¹²¹

Liberal Hükümetlerarasıcılık geliştirdiği “pazarlık teorisi” ile genişleme konusunu incelemiş ve kuram AB üyelerinin tercihlerine ve pazarlık süreçlerine yönelik bir açıklamada bulunmuştur. Buna göre, üye ülkelerin tercihleri AB genişlemesinin hızına ve büyüklüğüne göre değişmekte olup coğrafi konum, coğrafi yakınlık, ticari ilişkiler de önem arz etmiştir.¹²²

AB genişlemesine Çok Düzeyli Yönetişim yaklaşımı açısından bakıldığında karar alma mekanizmasında devletler veya devlet dışı aktörler arasında bir hiyerarşinin olmadığına vurgu yapılmıştır. Bu kuram genişleme sonucunda heterojenliğin artması ve özerklik karşısında topluluk vurgusunun azalması, yetkinin yürütme gücüne kaymasını öngörmektedir. Aynı zamanda AB yönetişimi, kurumsal

¹²⁰ A.g.e s 22-23

¹²¹ A.g.e s 26

¹²² S.Sezgin MERCAN, a.g.m. s 73

*IIIIII gelişimi ve üyelik başvurusunda bulunan ülkelerin yönetimde hangi sonuçlarla karşılaşacağını değerlendirmektedir.¹²³

Hall ve Taylora göre 1980’lerde doğan Kurumsalcılık teorisini 3 farklı kategori çerçevesinden incelemek mümkündür.

1. Sosyolojik Kurumsalcılık
2. Tarihi Kurumsalcılık
3. Rasyonel tercihli Kurumsalcılık

Olanı incelemesi işlevi nedeniyle ve devletlerin rasyonel davranan birim olduğunu varsayarak rasyonel tercihli kuramın üzerinde durulması çalışma açısından daha önemlidir. *Rasyonel tercihli kurumsalcılığın AB içindeki ilk uygulamalarında AB kurumlarını minimalist bir yaklaşımla değerlendiren liberal hükümetlerarasıcılığın ciddi anlamda eleştirildiği gözlenmektedir. Rasyonel tercihli kurumsalcılıkta kurum kavramı ile ifade edilen kendi çıkarlarını düşünen siyasal aktörler üzerine sorumluluk yükleyen formel birimler ve kurallar bütünüdür.*¹²⁴ Burada kurum anlamı fiziki olarak tesis edilen teşkilatlar değil, AB düzeyinde oluşturulan normları akla getirmektedir. Rasyonel seçim kuramına göre devletler AB’nin koşullarını kabul etmekte veya reddetmekte özgürdür. Bu kuramda en yüksek fayda için doğru seçim önemlidir. Fayda-maliyet değerlendirmeleri iç politikalara bağlıdır.¹²⁵

Avrupalılaştırmanın kurumsal boyutunu açıklayan modeller AB faktöründen bakılırsa ödülün büyüklüğü, güvenilirliği: iç faktörden bakılırsa uyum maliyeti açısından önem arz etmektedir. Dikkat edilmesi gereken husus ödülün kendisi önemli ve getirisi büyük olmalı, söz verilen zamanda ve verildiği şekliyle olmalı ve son olarak kuralları kabul etmenin iç maliyetinin düşük olmasıdır.¹²⁶

Sosyal İnşacı yaklaşım rasyonalist kuramcılarının aksine genişlemeye sosyolojik açıklamalar getirmiştir. Sosyal İnşacılar göre politikalar fikirsel ve

¹²³ A.g.m s 75

¹²⁴ Sinem Akgül Açıkmeşe , “Uluslararası İlişkiler Teorileri Işığında Avrupa Bütünleşmesi”, **Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi**, cilt 1, sayı 1, 2004, s 21

¹²⁵ Erjada PROGONATİ, **a.g.e** s 30

¹²⁶ **A.g.e** s 31

kültürel olarak şekillenmekte olup Birlik iç ve dışardaki aktörler olarak kimlik, norm ve temel inançları genişlemenin temel belirleyicisi olarak görmektedir. Sosyal İnşacılık veya Konstrüktivizm insanların toplumu, toplumun da insanları inşa ettiğini savunmakta, insanları ve toplumu birbirine bağlayan şeyin sosyal ve hukuksal kurallar olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda kurallar toplumla bireyler arasında davranışları belirlemekte ve denetlemekte, aynı zamanda inşa sürecinde aktif rol oynamaktadır.¹²⁷

Alexander Wendt çalışmalarında inşacılık kuramı bağlamında devleti önemli aktör olarak kabul etmekte ve uluslararası sistemi intersübjektif pratikler çerçevesinde incelemeye çalışmıştır. Sosyal inşacılık Avrupa Bütünleşmesini açıklamak için Orta Doğu Avrupa Ülkelerine (ODAÜ) yönelik genişleme sürecini ele almıştır. Kuram genişleme sürecini çıkar ve davranışlar üzerinden değil değer ve normlar üzerinden açıklamaya çalışmıştır. Ortak tarih, kültür, kimlik, demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan haklarına saygı gibi değer ve normlar AB ülkelerinin genişleme sürecini değerlendirmekte bu kuramın temel çıkış noktası olmuştur.¹²⁸

Sosyal İnşacı Yaklaşım rasyonel faktörleri gözardı ettiği için eleştiriye maruz kalmıştır. Bu açığı Schimmelfenning yakalamış ve “*AB genişlemesine yönelik alınan kararlarda materyal çıkarlara dayalı tercihler ve bu tercihler üzerinden yürütülen pazarlıklar sonucunda oluşan politikalar ile kolektif kimlik, norm ve değerler temelinde oluşturulan politikalar arasında kurulan bağ ile aşma gereğini öne sürmüştür. Sosyal İnşacılık, ODAÜ’lerin AB’ye üye olma isteklerinin siyasi reformlar gerçekleştirmek, ekonomisini iyileştirmek, güvenlik konusunda kazanımlar elde etmek gibi rasyonel ve materyal beklenti ve çıkarlara dayandığını belirtmektedir.*”¹²⁹

Genişleme AB’nin üye olma potansiyeline sahip üçüncü ülkelerle işbirliği ile başlayıp katılımı sonuçlandırdığı etkili dış politika aracıdır. Aynı zamanda Birlik farklı siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel özellikleri taşıyan ülkelerin istikrar ve

¹²⁷ Hüseyin Kutay AYTUĞ, “ Bütünleşme Kuramlarının Avrupa Genişlemesine Bakışı”, **Yönetim ve Ekonomi**, 2008, Cilt 1, Sayı 1, s 157

¹²⁸ S.Sezgin MERCAN, **a.g.m** s 77

¹²⁹ **A.g.m** s 77

refahını sağlamakla tek çatı altında birleştirmeyi hedef almıştır. Yukarıda da belirttiğim üzere AB genişlemesini tek kuramla açıklamak mümkün değil, her kuram AB bütünleşmesinin belirli bir kısmını açıklamaya müsaittir. Genel olarak bakılırsa AB bütünleşme çalışmalarında kuramsal çerçevenin iyi yönde olduğu bilinmektedir. Fakat bütünleşme kuramlarının üçüncü ülkelere yönelik gerektirdiği açılımların daha iyi anlaşılması yönünde kuramsal yaklaşımların geliştirilmesi ve birbirleriyle uyum sürecinde olması beklenilmektedir.

2.2.1 Avrupalılaşma

Bilindiği üzere 1980’lerden önce “Avrupalılaşma” terimini kullanan çalışma yok denilecek kadar azdır. Ancak 1990 sonrası dönemde terime sıklıkla rastlanmaktadır. Bu kavram Avrupa bölgesel entegrasyon ve bütünleşme kavramlarıyla benzerlik taşısa da daha çok tarih, kültür, politika, toplum ve ekonomi gibi konuları içermektedir.

Avrupa Tek Senedi ve Maastricht Antlaşması ile Avrupa entegrasyon sürecinin hız kazanması yeni teoriler ve kavramları ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda, Avrupalılaşma kavramı entegrasyon sürecinin ulusal yapılar ve politikalar üzerindeki etkilerine odaklanan yeni bir araştırma alanıdır.¹³⁰

“Avrupalılaşma” kavramı Avrupa Birliği politikalarına verilen tepki olarak ifade edilebilir. *“Avrupalılaşma”nın boyutları AB düzeyinde kurumsallaşmanın artması ve genişlenmesi, üye devletler düzeyinde ilgili düzenleme ve üye olmayan devletlerdeki diğer benzer düzenlemelerdir.*¹³¹

1990’ların ortalarından günümüze kadar, Ladrech’in Fransa üzerine yazılı makalesinden sonra “Avrupalılaşma” kavramı AB entegrasyon çalışmalarının anahtar kelimesine dönüşmüştür. Üye ve aday ülkelerde Avrupalılaşma sürecinin farklı modelleri bulunmaktadır. Heritier ve diğerleri bu süreci Avrupa kararlarından doğan

¹³⁰ Ömer UĞUR, Metin AKSOY, “Avrupalılaşma Kavramı ve Türkiye’nin Demokretikleşme Sürecine Etkisi”, KTÜ SBE Sos. Bil. Derg. 2015, (10): 163-180, s 166

¹³¹ Gizem ALİOĞLU ÇAKMAK, “Avrupalılaşma’nın Aşıl Tendonu: Göç Politikaları ve Yunanistan Örneği”, **Mukadime** 2018, Özel Sayı 1, 39-57, s 5 (43)

etki gibi görmekte ve bu kararların diğer Avrupa üye ülkelerini de etkilediğini belirtmektedir.¹³²

Radelli ise Avrupalılaşmayı a) inşa b) yayılma c) resmi ve gayri resmi kuralların, yöntemlerin, politik, siyasi yaklaşımların, ortak inanç ve normların süreci olarak görmektedir. Bu tanımların temelinde üye ve aday ülkelerde süreç farklı şekilde işlemektedir. Bir taraftan Birliğin yüksek, iddialı politikaları bulunmakta ve somut kurumsal örnekler ileri sürülmektedir. Diğer taraftan ise belirsiz, karmaşık politikalar vardır ki, Birlik burada taleplerini daha az zorlamaktadır. Özellikle Birliğin ekonomik politikaları birinci kategoride yer alıyorsa dış ve güvenlik ikinci kategoride yerleşmiştir.¹³³

Bu kavramın politik ve akademik kavram olarak ulus devletin yapısını değiştirdiği açıktır. Avrupa bütünleşme çalışmalarında yeni analiz düzeyi olan Avrupalılaşma süreci sadece üye ülkelerle kısıtlı değildir, süreç AB sınırları dışına da çıkmaktadır. AB'ye katılım çerçevesinde aday ülkelerle yaşanan dönüşüm ve demokratikleşme süreci üye ülkelerde yaşanan Avrupalılaşma sürecinden farklıdır. Taraflar arasında asimetrik güç ilişkisine dayanan tek yönlü Avrupalılaşma süreci izlenilmektedir. Aday ülkelerin siyasal, ekonomik ve sosyal sistemlerinde yeni reformlar elde etmesi, AB üyelik beklentisi içerisinde olmaları ve AB'nin aday ülkeler üzerinde farklı yollarla baskı kurarak idari ve kurumsal dönüşüm yönünde itici gücünü kullanmasının sonucudur.

Devletlerin AB kurallarını intibak ettiği süreç olan Avrupalılaşma Olsen'e göre dış sınırlarda değişim, Avrupa seviyesinde kurumların gelişmesi, politika ve yönetim şekillerinin ihraç edilmesi gibi süreçlerden ibarettir. AB ile Batı Balkanlar arasında güç asimetrisi nedeniyle oyun kurallarını dikte eden taraf AB, uygulamakta zorunlu kılınan taraf ise Batı Balkanlar'dır. Bölgenin AB'ye katılma konusunda istekli olması AB'nin bölge üzerinde pazarlık gücünü arttırmaktadır. Batı Balkanlar'da Balkanizasyon söylemleri ve bir çok olumsuz eğilimlere rağmen

¹³² Kıvanç ULUSOY, "The Europeanization of Turkey and its impact the Cyprus problem", **Journal of Southern and the Balkans**, Volume 10, No 3, December 2008, p 310

¹³³ A.g.e, p 310

AB'nin etkisiyle yayılan reformlar vasıtasıyla AB değerlerini bölgeye kazandırmaya çalışmaktadır.¹³⁴

Schimmelfenning ve Sedelmeier, Avrupalılaştırmanın Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin iç politika etkilerinden bahs ederek AB norm ve kurallarının aday ülkeler tarafından benimsenilmesi, uygulanması ve iç politikalarına nasıl etki ettiklerine dikkat çekmiştir. Avrupalılaştırma aday ülkelerin iç politikalarındaki dönüşümü tartışırken Avrupa'nın rolünü abartmakta ve yapısal faktörlerin rolünü göz ardı etmekte olup aday ülkelere öncül model olarak sunmaktadır. Bu anlamda Avrupalılaştırma sürecinde gizli bir Oryantalizmin olduğu vurgulanmaktadır.¹³⁵

2.3. Avrupa Birliği'nin Genişleme Politikasında Batı Balkanlar

Eski Yugoslavya, artı Arnavutluk ve eski Hırvatistan olarak bilinen Balkanlar coğrafyası sürekli değişime uğramaktadır. Sınır hattı olan Balkanlar Roma imparatorluğunu ikiye ayıran bölge olup (şimdiki Karadağ) Asya'dan Avrupa'ya geçen göç kavşağı üzerinde yerleşmiştir. Bunun yanı sıra Ortodoks ve Katolik medeniyetlerin çatıştığı bölge Osmanlı'nın Balkanları ele geçirmesiyle İslam medeniyetini de kendi içerisine almıştır. Soğuk Savaş dönemi Demir Perde'nin Balkanlarda oluşması da tesadüfî değildir. 1948 yılında Sovyetler Birliği'nin Yugoslavya'ya uyguladığı bazı politikalardan dolayı Yugoslavya Kominform'dan çıkarıldıktan sonra Bağlantısızlar hareketini oluşturmuştur. Avrupa'nın bittiği, Doğu'nun başladığı, 20'ye aşkın etnik kökene sahip bu topraklar Rusya'nın sıcak boğazlara erişimi ve Osmanlı'nın Batı fetihlerine tanıklık yapan coğrafyasıdır.¹³⁶

AB sınırında yer alan Balkanlar AB'nin enerjiye rahat ulaşması ve üye ülkelerin güvenliği açısından bir koridor oluşturmaktadır. AB'nin beşinci ve altıncı

¹³⁴Timuçin KODAMAN, Numan BAŞ, "Batı Balkanlar'da Avrupalılaştırma ve Avrupalılaştırmayı Sağlayan Siyasal Mekanizmalar", Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2017, 4(1), 45-65, s 50-51

¹³⁵ Elif UZGÖREN, "Türkiye AB ilişkileri ve Entegrasyon Teorileri: Gramscîci Tarihsel Materyalizmin Literatüre Katkıları", **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt 11, no 2, 2012, s 141-166

¹³⁶Emin EMİN, Balkanlarda Güncel Kriz Alanları Ve Bölge'nin Geleceği, **İNSAMER**, https://insamer.com/tr/balkanlarda-guncel-kriz-alanlari-ve-bolgenin-gelecegi_736.html, video yazı

genişlemesinde aday ülkeler olarak yer alan Batı Balkanlar bölgenin Birlik için önemli olduğunun bir daha altını çizmiştir.

2.3.1 AB'nin Batı Balkanlar'da Temel Aktör Olma Süreci

AB'nin Batı Balkan ülkelerine karşı ilgisizliği Berlin Duvarı'nın yıkılması ve Doğu ile Batı Almanya'nın birleşmesiyle son bulmuştur. 1990'lı yıllarda AB Balkan ülkelerini Güneydoğu Avrupa ülkeleri olarak tanımlamış ve buna göre politikasını şekillendirmiştir. *“Güneydoğu Avrupa ülkeleri olarak tanımlanmış olan Bulgaristan, Romanya, Macaristan ve Sloveniya'ya tam üyelik perspektifi verilmesiyle birlikte Güneydoğu Avrupa politikasının yerini Batı Balkanlar politikası almıştır.”*¹³⁷

Güneydoğu Avrupa ülkeleri politikası bakımından 1995 tarihinde oluşturulan Royaumont Süreci çok önemlidir. Güneydoğu Avrupa'da istikrar ve iyi komşuluk bu süreçle tanımlanmaktadır. *“Royaumont Süreci'nin temel amacı, kültürel ve sosyal önyargıları aşmak ve sınır ötesi işbirliğini güçlendirmek isteyen sivil toplum örgütlerini bir araya getirerek bölgenin istikrarına katkıda bulunmaktır. Bu süreçte eski Yugoslavya Cumhuriyetleri olan Bosna-Hersek, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti (Sırbistan-Karadağ), Makedonya, Hırvatistan ve Slovenya, bu ülkelere komşu olan Arnavutluk, Macaristan, Bulgaristan, Romanya ile Türkiye ve AB ülkeleri, Rusya ile ABD katılmıştır. Ayrıca sürece Avrupa Komisyonu, Avrupa Parlamentosu, OSCE ve Avrupa Konseyi de dahil edilmiştir.”* Ancak Balkanlar'da komşuluğun ve iş ilişkilerinin geliştirilmesi amaçlanmış olsa da süreç etkili olmamıştır.¹³⁸

NATO'nun 1999 yılında Sırp askeri güçlerini bombalamaya başlamasından 1 hafta sonra AB dönem başkanı olarak Almanya Güneydoğu Avrupa ülkelerine yönelik İstikrar Paketi adı altında yeni bir politika önerisinde bulunmuştur. Paktin temel hedefi barışı sağlamak, demokrasiyi benimsemek ve ekonomik kalkınmanı

¹³⁷ Elif Uçkan DAĞDEMİR, “Batı Balkan Ülkeleri İle Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Olasılıkları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 59-1, s. 92

¹³⁸ Erjada PROGANATI, *a.g.m.* s. 39

hızlandırarak bölgede uzun zamanlı istikrar yaratmak idi. Güneydoğu Avrupa ülkeleri için Pakt'ın teşvik unsuru ise, AB'ne üyelik perspektifi sunması idi.¹³⁹

1996 yılında AB Bölgesel Yaklaşım adı altında 5 Batı Balkan ülkesine yeni politika girişiminde bulunmuştur. İstikrar ve Ortaklık Antlaşmaları AB'nin bölge ülkelerine sunduğu son politika aracıdır. İstikrar ve Ortaklık Antlaşmaları, Royaumont Süreci ve İstikrar Paketi tüm Güneydoğu Avrupa ülkelerini değil, sadece Batı Balkan ülkelerini kapsamaktadır. AB 2001 yılından itibaren Batı Balkan ülkelerini geniş ortaklık sistemine dahil etmeye başlamıştır.¹⁴⁰

Bilindiği üzere AB genişleme politikası AB Antlaşmasının 49.Maddesinde düzenlenmiş olup buna göre Kuruluş ilkelerine saygılı herhangi bir Avrupa devleti Kopenhag Kriterleri Çerçevesinde Birliğe üye olmak için başvurabilir. Fakat AB Balkan ülkeleriyle ilgili farklı bir genişleme stratejisi oluşturmuştur. Geçmiş genişlemelerde üyelik perspektifi net iken ve gerekli reformlar bütün Müktesebat temelinde belirlenirken Balkan ülkeleri için İstikrar ve Ortaklık Süreci adı verilen yeni bir süreç uygulanmıştır. Bu Süreçle üyeliğin potansiyel, fakat kesin olmamasının altı çizilmiştir.¹⁴¹

AB sözügeden Antlaşmaların diğer Ortaklık Antlaşmalarına benzemediğini ileri sürmektedir. Bu Antlaşmalar'ın Batı Balkanlar'da ekonomik ve siyasi dönüşüm süreçlerine katkıda bulunmaktan çok, siyasi istikrarın sağlanması amacına hizmet etmesi ve sözkonusu taraflar arasında sadece bir ortaklık yaratmak değil, bölgede kısa ve orta vadede istikrarı tesis etmek öngörülmüştür. Diğer taraftan AB'nin Batı Balkan ülkelerine tam üyelik vaadinde bulunmak istememesi de gözden kaçmış değildir. Fakat AB her ne kadar bahsi geçen Antlaşmalar'ın diğer Antlaşmalar'dan farklı olduğunu dile getirse de 9 Nisan 2001 tarihinde Makedonya ile, 29 Ekim 2001 tarihinde Hırvatistan ile imzalanan İstikrar ve Ortaklık Antlaşmaları incelendiğinde, tamamen farklı bir tablo ile karşılaşılmaktadır.¹⁴²

¹³⁹ Elif Uçkan DAĞDEMİR, *a.g.m* , s. 93-94

¹⁴⁰ *A.g.m*, s. 96

¹⁴¹ G. P. ERKEM, "THE IMPACT OF CONDITIONALITY ON THE TEMPORAL ASPECT OF ACCESSION PROCESS OF CANDIDATE STATES TO THE EU: TURKEY AND SERBIA IN COMPARATIVE PERSPECTIVE," *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , vol.9, no.1, pp.118-133, 2016 , (121-122)

¹⁴² *A.g.m*, s. 98- 99

“Aslına bakılırsa AB Batı Balkanlar Politikasını şekillendirme aşamasında bölge ülkelerine tam üyelik perspektifi sunmayı öngörmemiştir. Ama 2000 yılında gerçekleşen Feira Zirvesi’nde Batı Balkan ülkeleri için potansiyel aday ülke ifadesi kullanılmıştır. Kasım 2000’de Zagreb’te gerçekleşen Avrupa Birliği ve Batı Balkan Ülkeleri Liderler Zirvesi ’nde ise Batı Balkan ülkeleri’nin tam üyelik süreçlerinin işleyişi ile ilgili kararlar alınmıştır.”¹⁴³

2.3.2 AB - Batı Balkanlar Bütünleşmesinde Mevcut Durum

Beşinci genişlemeden sonra baş veren 2008 ekonomik krizi, artan terörist eylemler, “Arap Baharı”nın kendisi ile beraberinde getirdiği düzensiz göç ve mülteci sorunu, Brexit, populist politikalar, Rusya, Türkiye ve Çin’in Balkanlar’da artan etkinliği gibi küresel sorunlar AB’ni yeni arayışlara sevk etmiş, 2017-18 yılları arasında AB’nin Batı Balkan ülkelerinin Birlikle bütünleşme konusunu gündemine almasına neden olmuştur. Bu amaçla 2014 yılı itibariyle Almanya Şansolyesi Merkel yılda bir kez olmak üzere Batı Balkanlar Zirvesi’ni düzenlemiştir. Yılda bir kez toplanan Zirveler’de Batı Balkan ülkelerinin Birlik politikalarına uyumlu hale getirilmesi ve entegre olunması hedeflenmiştir.¹⁴⁴

Bu Zirvelere Arnavutluk, Bosna-Hersek, Kosova, Makedonya, Sırbistan ve Karadağ, AB’nin önde gelen ülkelerinin temsilcileri ile katılmış ve 2017 yılında düzenlenen Zirve’de Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron’un yaptığı konuşma dikkat çekmiştir. Macron konuşmasında “AB’nin çok yavaş ve verimsiz olmasını, NATO’dan bağımsız bir “Avrupa Savunma Gücü’nün” oluşturulmasını, sınırların güçlendirilmesi gibi meselelere dokunmuş, AB üyesi devletlere seslenerek, AB’nin Batı Balkan ülkelerine kapılarını açması gerektiğini vurgulamıştır. Macron

¹⁴³ A.g.m, s 99

¹⁴⁴ Doç.Dr Murat ERCAN, “AB Genişleme Politikası Yeni Dinamizm Batı Balkanlar”, **Anadolu Strateji Dergisi**, 28.11.2019, s 7-8

konuşmasında eğer AB Batı Balkanlara yüz çevirirse bu ülkelerin Türkiye ve Rusya'nın etkisi altına girebileceklerini belirtmiştir.¹⁴⁵

2018 yılı Nisan ayında AB Komisyonu, Makedonya ve Arnavutluk ile katılım müzakerelerine başlaması yönünde tavsiyede bulunmuştur. Komisyon, Makedonya'nın kaydedeceği ilerlemede acil olarak reform önceliklerini yerine getirmesini belirtilmiş, Arnavutluk için ise beş öncelikli reform alanının yanı sıra hukukun üstünlüğü olmak üzere, insan hakları, demokrasi ve ekonomik kalkınma gibi alanlarda ilerleme kaydetmesinin önemine vurgu yapmıştır.¹⁴⁶

Aynı yılda geçirilen Batı Balkanlar Zirvesi'nde Avrupa Parlamentosu başkanı Antonio Tajani Sırbistan ve Karadağın üyelik için en yakın ülkeler olduğunu belirterek diğer Balkan ülkelerinin aralarındaki sorunu çözmeleri istenmiştir. 1 Temmuz 2018'de AB Konseyi dönem başkanlığını devr alacak Avusturya Başbakanı Sebastian Kurz Batı Balkan devletlerinin önünde AB perspektifi bağlamında açık yol olduğunu ve bölgenin sadece coğrafi olarak değil, aynı zamanda duygusal olarak da Avrupa'nın bir parçası olduğuna vurgu yapmıştır. Sırbistan ve Karadağ'ın üyelik konusunda iyimser olduğunu dile getiren Kurz, *“Umarız Makedonya ve diğer ülkeler de aralarındaki soruna çözüm bulurlar”* ifadesini kullanmıştır.¹⁴⁷

2019 Nisan ayında Berlin'de düzenlenen Batı Balkanlar Zirvesi'nde Batı Balkan ülkelerinin kendi iç sorunları, AB arasında işbirliği konularına değinilse de asıl konunun Avrupa'nın Güneydoğu kanadında büyük güçlerin nüfus için verdiği jeostratejik mücadele olduğu, Bosna–Hersek'te hala hükümetin kurulamaması, Sırbistanda Cumhurbaşkanı'na protesto edilmesi ve Arnavutluk'ta yükselen populist yaklaşımlara bir an önce çözüm getirilmezse Batı Balkanlarda durumun kötüleşeceği mesajı verilmiştir. Aynı zirvede Rusya, Türkiye, Suudi Arabistan ve Çin gibi ülkelerin bölgeni etki altına alması gibi konulara da değinilmiştir.¹⁴⁸

¹⁴⁵ A.g.m, s 8

¹⁴⁶ Mustafa Kanat ÖZGEN, “AB'nin Batı Balkanlar Stratejisi ve Türkiye'nin Perspektifi”, **Researchgate**, 2019, 24 Eylül, s 12

¹⁴⁷ A.g.m, s 12

¹⁴⁸ Doç.Dr Murat ERCAN, **a.g.m**, s 9

6 Ekim 2020 yılında Komisyon tarafından AB'ye üye olmak isteyen ülkelerin İlerleme Raporları yayınlanmıştır. Batı Balkan ülkeleri arasında ilerleme düzeyinde Arnavutluk ve Kuzey Makedonya ilk sıralarda yer almıştır. Bosna Hersek en az ilerleme kayd eden ülke olarak gösterilmiştir. Ancak Florian Bieber'e göre ilerleme raporları pandemi sırası ve öncesinde bazı ülkelerde olan gerilemeyi tam olarak yansıtamamıştır. Raporlar bölgenin sorunlarını daha önceki ilerleme raporları ile kıyaslasalar da Batı Balkanların çoğu ülkelerinde demokrasi ve hukukun üstünlüğü düşüşünü yakalayamamıştır.¹⁴⁹

Resim 4 : 2020 Genişleme Raporlarında Yer Alan Ülkeler Arasındaki İlerleme Düzeyi

	Albania	Bosnia	Kosovo	Montenegro	North Macedonia	Serbia
Judiciary	Good	None	Some	Limited	Good	None
Corruption	Good	None	Limited	Limited	Good	Limited
Freedom of Expression	None	None	Limited	None	Limited	Unclear
Organised Crime	Good	None	Limited	Some	Some	Limited

Kaynak: EUROPP (European Politics and Policy)

Son yıllarda Rusya ve Çin'in Doğu Avrupa'ya etkisi fazla artmış gözükmektedir. Rusya gibi hedeflerini açık şekilde belli etmeyen Çin'in yarımada ile gerçek bağlantısı olmasa da ekonomik açıdan Balkanlar'da etkili olduğu söylenebilir. Balkanlar Çin için “Bir kuşak, bir yol” stratejisinde önemli bir parçayı oluşturmaktadır. Çin'in bölgede liman ve maden işletmeleri ile köprü, demiryol yapımları gibi altyapı projelerini desteklemesi bölgede ekonomik kazanımlar elde etmenin yanı sıra siyasi kazanım elde etmek, aynı zamanda ekonomik açıdan

¹⁴⁹ Florian BIEBER, “Why the EU's Enlargement Process is Running Out of Steam”, **EUROPP**, Son güncellenme: 12 Ekim 2020, Çevirimiçi: <https://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2020/10/12/49895/>, Erişim: 10 Temmuz 2021

savunmasız bölgede fırsatları değerlendirip bölge ülkelerini borçlandırarak kendisine bağımlı hale getirmektedir.¹⁵⁰

Rusya'nın bölgede Sırbistanı desteklemesi Slav ve Ortodoks bağlarından kaynaklanmaktadır. Sırbistan'ın enerji ihtiyacını karşılayan Rusya Kosova'nın bağımsızlığına karşı çıkararak ve aynı zamanda Bosna-Hersek'teki Sırp yönetimini destekleyerek ülkeni güvence altına almıştır. Bölgede etkisini artırarak bölge ülkelerinin NATO ve AB gibi Batı örgütlerine üyeliğini engelleyen Rusya Balkanlar üzerinden Avrupayı çevrelemeyi ve Avrasya politikası için de önemli adım atmayı planlamaktadır. Rusya bu hedeflerine ulaşmak için bölgede dindaş ve soydaş ülkeleri olan Sırbistan, Karadağ ve Kuzey Makedonya gibi , Türk etkisinde olan Bosna-Hersek, Kosova ve Arnavutluk gibi ülkelerde milliyetçi partileri ve aşırı sağcı kesimleri destekleyerek etki kurmaya çalışmaktadır.¹⁵¹

Türkiye özellikle Bosna-Hersek, Kosova ve Arnavutluk'ta etkisini artırmakta ve bu doğrultuda hareket ederek bölgeye ekonomik ve siyasi destek sağlamaktadır. Yumuşak güc kullanan Türkiye bölgede tarihi, kültürel, dini ve ekonomik bağlarını kullanarak nüfuzunu artırma çabasıdadır. Körfez devletleri ve İran'ın dini aşırılık yanlılığının finanse etmesi haricinde Balkanlar'da oynadığı rol önemsiz ve etkisizdir.¹⁵²

Son olarak belirtelim ki AB son zamanlarda çevrelenme endişesi ile Batı Balkanlara karşı tutumunu değiştirerek Birliğe entegre etme çabası göstermektedir. Beşinci genişleme ile Merkez ve Doğu Avrupa ülkelerini Birliğe üye ederek bölgeni Rusya'nın çevreleme politikasından kurtaran AB Batı Balkanlar'a karşı da aynı tutumu sergilemeye çalışmaktadır. Batı Balkanlar'da siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkilerini ve Avrupa değerlerini yerleşik hale getiren AB bu değerlerle bölgede güvenlik sağlamak ve bölgeni Avrupalaştırmak, aynı zamanda Çin, Rusya ve Türkiye gibi ülkelerin tehditinden kurtulmayı öngörmektedir.

¹⁵⁰ Erjada PROGONATİ, **a.g.e** s 94

¹⁵¹ Doç.Dr Murat ERCAN, **a.g.m**, s 9

¹⁵² Erjada PROGONATİ, **a.g.e** s 95

2.4. AB Göç Yönetimi Politikası Bağlamında Batı Balkanlar

Sınır sorununun Batı Balkanlar’da yeniden ortaya çıkması AB’nin bölgedeki eksik politikasının sonucu olarak bilinmektedir. Geri Kabul Anlaşmaları ve Komşuluk Politikası bağlamında göçü sınırları dışında tutmaya çalışan AB, Batı Balkanlarla ilgili uzun vadeli projeler sunmayarak kararsız ve çelişkili politika izlemektedir. Nisan 2016 yılında Türkiye ile yapılan Anlaşma AB’nin Güneydoğu Akdeniz sınırında kapsamlı bir politikadan yoksun olduğu fikrini ortaya koymaktadır. Kaçakçıların göçmenleri İtalya’ya Sicilya Boğazı yoluyla taşımaları AB’nin göç politikasının hala oluşturulmamasının sonucu olarak değerlendirilebilir.

AB’nin göç politikalarının yoksun olması Macaristan ve AB üyeleri olmayan Sırbistan ve Karadağ gibi ülkelerde Afrika ve Orta Doğu’dan gelen göçmenlerin yoğun akışına maruz kalması ile bir daha tescillenmiştir. Göçmenlerin çoğu Macaristan’dan geçerek sığınma talebinde bulunmuş ve mülteci kamplarında ağırlandı. Çok geçmeden AB bununla ilgili sorumluluk almış ve krizin sosyal ve maddi yükünü hafifletmeye çalışmıştır.

2015 sonbaharında Türk sularında Suriyeli bebeğin cesedinin bulunması yasa dışı yollarla AB’ne geçmek için canlarını veren göçmenlerin sembolüne dönüşmüş, Medya bu insan trajedilerini bildirmeye devam ettikçe durum giderek kötüleşmiştir. AB üye ülkeleri göç krizi sonucu olumsuz siyasi başarısızlıklarından korkarak Balkan ülkelerine göç konusunda baskı yapmışlardır. Bu da göçmenlerin geri itilmesine, göç hareketlerine ve hatta sınırların kapatılmasına kadar kısıtlamalarla sonuçlanmıştır. Balkan ülkeleri uluslararası insani yardım kuruluşlarının desteğiyle geçişi kolaylaştırırken AB üye devletleri ise gelen göçmenleri geriye doğru itmiştir. AB üye devletleri göçmenlerden kaçınmak için tam anlamıyla bir domino etkisi yaratmıştır.¹⁵³

Göç krizi 2015 yılının yazında zirveye ulaşmıştır. Yüz binlerce göçmen AB’ye Batı Balkan rotasını kullanarak ulaşsa da AB içinde durdurulmuş ve büyük

¹⁵³Emilio COCCO, Where is the European Frontier? “The Balkan Migration Crisis and its Impact on Relations Between the EU and the Western Balkans”, **THE AUTHORS**, 18 Aralık 2017, s 5 (297)

kısmı geri gönderilmiştir. İlk zamanlarda Schengen alanının dışında olan ve kapsamlı bir AB stratejisine entegre edilmeyen Sırbistan ve Makedonya'nın göç tuzakına maruz kalmasının nedeni AB üye ülkeleriyle işbirliği yapılmamasından kaynaklanmıştır. Slovenya, Hırvatistan ve Macaristan'a ulaşan göçmenler Dublin Sözleşmesi'ne uymak zorunda kalmıştır. Bu Sözleşme'ye göre koruma arayanlar, ilk geldikleri AB ülkesinde başvuruda bulunmalı idi. Bununla ilgili Avrupa Adalet Divanı 2017 Temmuz ayında düzenlemenin uygulanabilirliğini onaylamıştır.¹⁵⁴

Batı Balkan rotasında yasa dışı giriş 2015 yılında 764.038, 2016 yılında ise keskin azalma ile 130.261 kişi olarak tespit edilmiştir. Yunanistan ve Makedonya'dan başlayarak Macaristan ve Sırbistan kara sınırına doğru gerçekleşen Batı Balkan rotasındaki düzensiz göçmen baskısını azaltmak için bazı önlemler alınmıştır. Bu önlemlerden en etkili Macaristan'da düzensiz göçle mücadelede yürürlüğe giren kanundur. Bu Kanun yasa dışı geçişlerin azalmasını sağlamıştır.¹⁵⁵

2017 ve 2018 yıllarında AB sınırlarındaki düzensiz göç azalmış, 2017 yılında 179.536, 2018 yılında ise 134.004 düzensiz göçmen Akdeniz rotası üzerinden AB'ye giriş yapmıştır. 18 Mart 2016 Mutabakatının etkisiyle 01.01.2018 – 02.12.2018 yılları aralığında Yunanistan'dan geçiş yapan göçmenlerin sayısı 45.737 olarak tespit edilmiştir.¹⁵⁶

Kasım 2015 yılında Sırbistan ve Makedonya göçmenleri milliyetine göre seçim sürecine tabii tutarak Suriyeli, Irak ve Afgan sığınmacıların hareket etmesine izin verirken diğerleri yasadışı göçmen olarak reddedilmiştir. 2017 yılında Macaristan geri itmenin hukuk çerçevesinde olduğunu beyan eden yasayı kabul ederek göçün sadece sınırda değil diğer seçeneklerle de kısıtlama alanını genişletmiştir.¹⁵⁷

¹⁵⁴ A.g.e , s 5 (297)

¹⁵⁵ Annual Risk Analysis for 2017, **FRONTEX**, s 19

¹⁵⁶ Didem ŞAHAL ÇELİK, Sühal ŞEMŞİT, "Kale Avrupası Yaklaşımı VE Düzensiz Göç", **PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi**, 2019, Cilt/Vol: 15, Sayı: 2, s: 279-294, s 286

¹⁵⁷ Emilio COCCO, a.g.e, s 6 (298)

Resim 5: - Balkan ülkeleri sığınmacılara kapılarını kapattı

Kaynak: Balkan ülkeleri sığınmacılara kapılarını kapattı, **SPUTNİK** Çevirimiçi; <https://tr.sputniknews.com/infografik/201603111021419727-Avrupa-Birligi-Balkanlar-multeciler/>, Erişim: 18 Haziran 2020

Göçmen akımının karşısının alınması için AB 2016 Nisan ayında Türkiye ile Anlaşma imzalayarak Balkan rotasını kapatmıştır. Anlaşma'ya göre yasadışı göçmenler denizden Yunanistan'a geçerse Türkiye'ye geri gönderilecektir. Türkiye'ye ise karşılığında 6 milyar avroluk mali destek sağlanacağına ve Avrupa'ya seyahat eden Türk vatandaşlarına vize serbestisi verileceğine taahhüt edilmiştir. Balkan rotasının kapatılmasından sonra göçmenlerin çoğu insan kaçakçılarına itimat ederek aldatılmış, çoğu göçmen de polis şiddeti ile karşı karşıya kalmıştır. Balkan rotasının kapatılmasından sonra medya AB'ni Türkiye'nin otoriter rejimine dâhil

olduğu ve AB çevresinde büyük oranda insani krizlere neden olan haller için eleştirmiştir.¹⁵⁸

İlk önce belirtmekte fayda var ki Batı Balkanlar yasadışı uygulamalardan çok etkilenmiştir. Balkanlarda yeniden milliyetçi, etnik, saflık sözleri ortaya çıkmağa başlamıştır. Göç krizi Batı Balkan ülkelerinin AB kurumlarıyla olan ilişkilerini daha da kötüleştirmiştir. AB'ne şüphe ile yaşanan Batı Balkanlar ekonomik krizler, genç işsizliği ile karşı karşıyayken AB'nin doğuya doğru genişlenmesini durduracağını tahmin edebilmekte olup Brexit'den de etkilenmişlerdir. Batı Balkanlar için artık AB çekici gelmemekte ve bölge Rusya, Çin, Türkiye gibi yeni ortaklara yönelmektedir. Petrol ve doğal gaz konusunda Kuzey Makedonya gibi ülkeler Rusya'nın Batı karşıtı teşviklerine uymaktadırlar. Böyle ki bölge yeniden patlamaya hazır barut fıçısına dönüşme riski taşımaktadır. AB'nin Batı Balkanlar da dâhil olmak üzere Güneydoğu Akdeniz sınırında yönetimini sağlayamaması açık aşikâr gözükmektedir. Balkan göç krizi göç sorunlarında ortak bir Avrupa politikasına dayanan bir strateji olmadığını açıkça gözler önüne sermektedir.

2.5 AB'nin Doğu Akdeniz ve Batı Balkan Göçmen Rotasına Karşı İzlediği Politikalar

Bilindiği üzere, Avrupa'ya geçmek için göçmenler aşağıda sıralanan rotaları sıklıkla kullanmaktadırlar. Bunlar; Batı, Orta ve Doğu Akdeniz ve Batı Balkan rotaları olarak bilinmektedir. Bu bölümde daha çok yasadışı veya düzensiz göçmenlerin Avrupa'ya ulaşımını sağlayan bu rotalardan Doğu Akdeniz ve Batı Balkan göçmen rotalarını inceleyerek AB politikalarının bu göçmen rotasına verdiği karşılığı anlamaya çalışacağız.

AB'ye düzensiz göçte en çok kullanılan Doğu Akdeniz Rotası 2015 yılında 1 milyon göçmen tarafından kullanılmıştır.¹⁵⁹ Yalnız 2015 yılında Türkiye'den Yunan

¹⁵⁸ A.g.e , s 6 (298)

¹⁵⁹ UNCHR, Over One Million Sea Arrivals Reach Europe in 2015, 30 December 2015, Çevirimiçi; <https://www.unhcr.org/news/latest/2015/12/5683d0b56/million-sea-arrivals-reach-europe-2015.html>, Erişim: 05 Ekim 2019

adalarına 885,000'den fazla göçmen geçiş yapmıştır ki, önceki yıllara kıyasta bu 17 kat artış göstermiştir. Geçişlerin çoğu deniz yolu ile gerçekleşmiştir.¹⁶⁰

AB Doğu Akdeniz Rotası'ndan geçerek topraklarına ulaşan düzensiz göçün karşısını almak ve diğer ülkelere kaydırmak amacıyla 8 Mart 2016 yılında Birlik ve Türkiye arasında Geri Kabul Anlaşması'nı imzalamıştır. Bu Anlaşma ile AB Yunanistan'a giren düzensiz göçmenleri hızlı bir şekilde Türkiye'ye geri gönderebilmiştir. Anlaşmanın imzalanmasından sonra yeni gelecek göçmenler Türkiye'ye geri gönderilmiş, aynı ayda Yunanistan-Kuzey Makedonya sınırının kapatılması ile göçmen geçişlerinde düşüş yaşanmış ve 1 ay için ortalama 1.900 insan civarında olmuştur. Fakat Orta Akdeniz rotasında göçmen akımlarının sayı yükselmiştir.¹⁶¹

AB'nin politikaları değiştikçe göçmenler kullandıkları rotalarda değişik yollar kullanarak hedefe ulaşmaya çalışmaktadırlar. Son zamanlarda çok kullanılan Orta Akdeniz rotası coğrafi koşullarına göre zorlu olup göçmen ölüm oranlarının yüksek olduğu bölgedir. AB göç güzergahlarında denetimi sıkılaştırmakla karşısını almaya çalışıldıkça insan kaçakçılığı ağları Avrupa'ya geçişte göçmenler için yüksek risk yaratan yeni rotalar yaratmaktadırlar.¹⁶²

2011 yılında başlayan ve 2014-2017 yılları arasında tavan yapan mülteci krizinin giderilmesi ve Balkanlardaki düzensiz sığınmacıların paylaştırılması konusunda AB yapılacaklar listesi oluşturmuştur. Bunlar;

- *“Türkiye ile işbirliği yapılması*
- *FRONTEX ve EUROPOL gibi AB kurumlarıyla daha yakın iletişim kurup dış sınırların daha etkili korunmasının sağlanması*
- *BMMYK ve diğer mülteci örgütlerinin organizatörlüğünde ekonomik yardım fonu kurarak işlerliğin artırılması*

¹⁶⁰Frontex Annual Risk Report (2016)

¹⁶¹Antonios ALEXANDRİDİS ve Müge DALKIRAN, Rotalar Değişiyor, Göç Devam Ediyor: AB Politikalarının Göç Rotaları Üzerindeki Etkileri, **ALSHARQ FORUM RAPOR**, 28 Mart 2017, s 23

¹⁶²**A.g.e** , s 24-25

- Yunanistan ile İtalya gibi coğrafi koşulları gereği sığınmacıların ilk giriş yaptığı ülkelere AB fonlarından daha fazla yardım sağlanması gibi maddeler vardır.”¹⁶³

Fakat sadalanan maddelerin hiç biri başarıyla tamamlanmamış, en etkili Türkiye’yle imzalanan 2016 tarihli Geri Kabul Anlaşması olmuştur. Bu Anlaşma’nın imzalanmasından sonra Balkan ülkelerine girişte göçmenlerin sayında düşüş yaşanmıştır.

Kitlesel olarak Birlik ülkelerine dahil olan sığınmacılar AB tarafından istenilmemektedir. AB’ye göre başka kültür ve sosyal yaşama sahip olan insanların diğer ülkeye gelmesi sosyal, ekonomik ve siyasal açıdan olumsuz etkiler doğurabilmektedir. Çünkü gelen yabancılar toplum ile çoğu zaman entegre olamamakta, bu da ilerde suç oranının yükselmesine ve yaşam standartlarının düşmesine sebep olmaktadır. AB ülkeleri çözüm olarak sığınmacıları güvenli üçüncü ülkelere yerleştirmeyi öne sürmüştürler. “**Güvenli üçüncü ülke**” AB hukuku tarafından uluslararası iltica hukukuna kazandırılmış özel bir kavramdır”. Şu an bu kavramın dayanağı Dublin III Tüzüğü’dür.¹⁶⁴ Güvenli 3. Ülke kavramı daha çok yük paylaşımı anlamına gelmektedir. Fakat Türkiye’nin güvenilir ülke adlandırılmasındaki asıl amaç yük paylaşımından daha çok kayıtdışı göçmenlerin ülkeye kaydırılmasıdır.

1951 Cenevre Sözleşmesi’nin hükümlerini kabul eden AB yasalarında şöyle belirtmektedir. “Bir ülke ancak o halde güvenli sayıla bilir ki, o bahsi geçen Sözleşmeni coğrafi kısıtlama koymadan onaylamış olsun”. Türkiye dünyada “Cenevre Sözleşmesi”ni coğrafi kısıtlama ile uygulayan tek devlettir. Cenevre Sözleşmesi ve Ek Protokol açısından Türkiye “güvenli ülke” olarak adlandırılabilir. Bunun için de Geri Kabul Anlaşması ilerde hukuksal sorun ve itirazlar doğurabilir.

¹⁶³Serdar ÇAKMAK, Türkiye-Balkanlar Rotasında Sığınmacı ve Mülteci Krizi (2011-2017), **ANKASAM Bölgesel Araştırmalar Dergisi**, 13.12.2018, S 390 (25)

¹⁶⁴Tülay YILDIRIM MAT, Selman ÖZDAN, “AB ile Türkiye arasındaki Geri Kabul Anlaşması’nın İnsan Hakları Açısından Değerlendirilmesi”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Cilt 24, Sayı 1, Haziran 2018, s 44

2.6. 2015 Mülteci Krizi'nin Batı Balkan Göç Rotası'na Etkisi ve Türkiye'nin Buradaki Rolü

Yasadışı yollarla Türkiye üzerinden AB'ye veya AB'den Türkiye'ye geçen göçmen ve sığınmacıların iadesini gerçekleştirmek için yapılan Geri Kabul Anlaşması, ekonomik krizin eşiyinde olan AB'nin komşu ülkelere uyguladığı politikalardandır. Bu araçla, AB sınır güvenliğini korumakta ve yasadışı göçün karşısını almak için çalışmaktadır. AB insani değerler doğrultusunda hareket ettiğini dile getirse de, göçmenlere karşı uyguladığı politikalar yaptıkları ile eşleşmemektedir.

Uzun yıllardır siyasi sebeplerden ötürü tıkanmış olan Türkiye-AB ilişkileri 2015 yılında AB'nin karşılaştığı mülteci krizinden sonra yeniden canlanmaya başlamıştır. Yoğun diplomasi trafiğinin yaşandığı ilişkiler “üyelik mi geliyor?” sorusunu yeniden gündeme getirmiştir. Türkiye-AB ilişkilerinin yeniden canlanması Suriyeli mültecilerin Türkiye üzerinden Avrupa'ya geçmemesini sağlaması yönünden idi. AB'nin mülteci konusunda Türkiye'siz yapamayacağı düşüncesi taraflar arasında ilişkilerin gelişmesine sebep olmuş, fakat bu gelişme Türkiye'nin AB üyelik meselesinde kendini göstermemiştir.

Aylan bebeğin feci ölümü Suriyeli mülteci krizi'nin farkına varılmasında AB için dönüm noktalarından biri olmuştur. Bu olaydan sonra AB ülkeleri mültecilere kapılarını açsalar da, sonralar başta Avusturya, Almanya ve diğer ülkeler olmakla yeniden kapatmışlardır.¹⁶⁵

AB, Türkiye'den, üzerinden AB'ye geçmek isteyen mültecilere engel olmasını , onların Türkiye'de barınmasına izin verilmesini ve Türkiye üzerinden yasa dışı geçiş yapan mültecilerin Türkiye'ye geri iade edilmesini beklemektedir. Türkiye ve AB arasında bağlanan Geri Kabul Anlaşması, AB için göç politikasında sınır kontrolünün sağlanması, yasadışı göç ve mülteci sorunlarını halletmek için kabul edilmiştir. Aynı zamanda Geri Kabul Anlaşmalarıyla 3. ülkelere sorumluluk yüklenmiştir. Diğer önemli bir husus ise Geri Kabul Anlaşmalarıyla birlikte AB

¹⁶⁵ Murat ERCAN, Mülteci Krizi Bağlamında Türkiye-AB İlişkileri ve Geri Kabul Anlaşması, **Bölgesel Çalışmalar Dergisi**, Cilt 1, Sayı 1, 26 Mayıs 2016, s 4-5, Çevirimiçi; <https://docplayer.biz.tr/19609192-Multe-ci-krizi-baglaminda-turkiye-ab-iliskileri-ve-geri-kabul-anlasmasi.html>, Erişim ; 02 Kasım 2019

sınırlarına kayıt dışı giren ve kaynak ülke olarak Türkiye üzerinden geldiğini belirten tüm mültecileri Türkiye'ye iade edileceğini belirtmiştir.¹⁶⁶

Bu Anlaşma'nın riski Avrupa'daki Türk göçmenleri de endişelendirmektedir. Anlaşma AB sınırlarına yasal yollarla giriş yapmış, ikamet etmiş, daha sonra gerekli şartları sağlamayarak kaçak durumuna düşmüş Türk vatandaşlarının da sınır dışı edilmesini öngörmektedir. Anlaşma ile Ege denizi üzerinden Avrupa'ya geçen yasadışı sığınmacılar Türkiye'ye iade edilecektir. AB Anlaşma'ya göre kısıtlı sayıda mülteci kabul ederken Türkiye kıyılarından geçip Yunan adalarına varan tüm göçmenlerin Türkiye'ye geri gönderileceğini belirtmiştir. Buna Suriyeli mülteciler de dâhil edilmiştir. *AB ise Türkiye'ye gönderilen her bir Suriyeli karşılığında Türkiye'den bir mülteci alacaktır.*¹⁶⁷

Genel olarak baktığımızda AB ve Türkiye arasında olan Geri Kabul Anlaşması AB tarafından olumlu bir adım olarak değerlendirilmiştir. Fakat Türkiye ve AB çıkarları bu noktada kesişmemektedir. Vize serbestisi Türkiye'nin çıkarı, sınırlarının korunması ise AB çıkarları olarak değerlendirildiğinde AB bu Anlaşmanın getirilerinden daha fazla yararlanan taraf olarak bilinmektedir. Mutabakatın uygulanmaya başladığı tarihten 2017 yılına kadar olan dönem incelendiğinde yasadışı yollarla Yunan adalarına ulaşan göçmenlerin %97 oranında azalma gözlemlenmiştir. Mutabakata göre Türkiye'den AB'ye yeniden yerleştirilen Suriyelilerin sayısı ise 11.490 olarak bilinmektedir.¹⁶⁸

2018'de yayınlanan Türkiye İlerleme Raporuna göre Türkiye'nin göç alanında iyi ilerleme sağladığına vurgu yapılmıştır. *“Mart 2016 tarihli Türkiye AB Ortak Anlaşması'nın uygulanması ve Doğu Akdeniz rotasındaki göç akışlarının etkili bir şekilde yönetilmesi konusunda kararlılığını sürdürmüştür. Vize Serbestisi Diyaloguna ilişkin olarak Türkiye, vize yol haritasında yer alan ve henüz karşılanmamış yedi kriterin yerine getirilmesine ilişkin çalışma planını Avrupa*

¹⁶⁶ A.g.e, s 11-13

¹⁶⁷ A.g.e. s 13-14

¹⁶⁸ Özge BOZKAYA, Ali KINCAL, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri ve Suriyeli Yerinden Edilmiş Kişiler Bağlamında Türkiye'nin Göç Politikasındaki Gelişimin Değerlendirilmesi, **Göç Araştırmaları Dergisi**, Cilt 4, sayı 2, Aralık 2018, s 117-118

Komisyonuna Şubat başında sunmuştur. Komisyon Türkiye'nin önerilerini değerlendirmektedir ve Türk muhataplarıyla istişareler gerçekleştirecektir.” ¹⁶⁹.

Mutabakatın uygulanmasından sonra Ege Denizi'nde düzensiz göçmen geçişlerinde düşüş yaşanmış, Güney Kıbrıs Rum Kesimi ve İtalya'ya geçişler azalmış ve Karadeniz'de açılacak göç yolunun önünü almak için adımlar atılmıştır. ¹⁷⁰

¹⁶⁹ AB Genişleme Politikasına İlişkin 2018 Bilgilendirmesi- **2018 Türkiye Raporu**, Strazburg, 17.04.2018, s 5

¹⁷⁰ Özge BOZKAYA, Ali KINCAL, **a.g.e**, s 118-120

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KUZEY MAKEDONYA’NIN AB ENTEGRASYONU VE ÜYELİĞE GİDEN SÜREÇTE GÖÇ YÖNETİMİ

3.1. Kuzey Makedonya’nın AB Üyelik Süreci

Kuzey Makedonya Yunan, Roma, Bizans ve Osmanlı gibi büyük medeniyetlere ev sahipliği yapmış bir ülke olarak demografik yapısıyla Balkanlar’ın en gerilimli ülkelerinden biridir. Balkanların siyasi istikrarı ve güvenliği açısından ülke önem arz etmektedir.

Makedonya Cumhuriyeti’nin şu an bulunduğu bölge, bugünkü Kuzey Yunanistan, Bulgaristan ve Sırbistan toprakları 1371 yılından 1912 yılına kadar Osmanlı İmparatorluğu’nun egemenliği altında olmuştur. Bölge Birinci Dünya Savaşı sonrası Sırp-Hırvat-Sloven Krallığının etki alanında Güney Sırbistan toprakları olarak anılmıştır. 1941-1944 yılları arası İkinci Dünya Savaşı sırasında Bulgaristan’ın işgalinden etkilenen Makedonya savaş bittikten sonra Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti içinde kalmıştır.¹⁷¹

Makedonya nüfusu karışık bir yapıya sahiptir. Nüfusunun %64,2’si Makedonlar, %25’i Arnavutlar, %3,9’u Türkler, %2,7’si Romenler ve %1,8’i Sırlardan oluşmaktadır. Makedonya sınır komşuları olan Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan, Arnavutluk ve Kosova ile etnik ve kültürel temelli problemler yaşamaktadır. İç ve dış dinamikleri aktif olan ülke, bölgenin istikrarı açısından AB’nin Güneydoğu Avrupa Entegrasyonu sürecinde kilit öneme sahiptir.¹⁷²

“Balkanlarda üç bağımsız devletin sınırları boyunca parçalanan Kuzey Makedonya: Vardar Makedonya’sı (bugünkü Kuzey Makedonya Cumhuriyeti), Pirin Makedonya’sı (Bulgaristan’da kalan kısım) ve Ege Makedonya’sı (Yunanistan içinde

¹⁷¹ Gül Pınar ERKEM , “ Makedonya’da Arnavut – Makedon Çatışması ve Ohrid Anlaşması”, Türkiye-Makedonya İlişkileri, Okay,A.- Babalı,T., Editör, Doğu Kitabevi, İstanbul, ss.101-116, 2012

¹⁷²Selim VATANDAŞ, “ Makedonya’nın AB üyelik süreci”, **BİLGESAM**, Çevirimiçi; <http://www.bilgesam.org/incele/136/-makedonya%E2%80%99nin-ab-uyelik-sureci/#.XKmZBZgzblU>,2013, Erişim: 18 mart 2019

kalan kısım) olarak parçalanmıştır. Bu parçalanmışlığın getirdiği problemler Balkanlar coğrafyasında özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla kendini göstermiş ve Makedonya meselesi tekrar gündeme gelmiştir.”¹⁷³

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Kafkaslar ve Orta Asya'da olduğu gibi Batı Balkan ülkeleri de bağımsızlıklarını ilan etme çabasında bulunmuştur. Bu olayların hemen ardından AB Avrupa güvenliği ve bütünleşmesi açısından bölgeyi değerlendirerek kıtanın güney doğusundaki önemini vurgulamıştır.

Genel olarak bakıldığında Birliğe dâhil olmak niyetinde olan devletler için dönüştürücü role sahip AB oyunun kurallarını kendisi belirleyerek aday devletler için şartlar oluşturmaktadır. AB Kuzey Makedonya için siyasi ve ekonomik güç kazanmak bakımından, Kuzey Makedonya ise AB için Güneydoğu Avrupa'da güçlenerek bölgeyi Rusya ve Türkiye etkisinden kurtararak yapısal ve ekonomik destekler ile üyelik sürecini hızlandırmak için bir vasıtaadır.

Yugoslavya Cumhuriyeti'nin dağılmasıyla bölgede karışıklık yaşanmış ve Amerika'nın etkisiyle sonlandırılarak 1995 yılında Dayton Barış Anlaşması imzalanmıştır. Barışın yeniden tesisi için imzalanan Antlaşma'da ABD'nin hegemonyası ve AB'nin pasif duruşu, Birliğin Soğuk Savaş sonrası bölgeye bakışında bir kırılma noktası olmuştur.¹⁷⁴

Fransa'nın girişimiyle Balkanlarda İstikrar paktı oluşturulması fikri Royaumont Süreci ile başlatılmış ve AB bu Sürec ile Batı Balkan ülkelerine maddi destek vererek istikrarın sağlanmasına katkıda bulunmayı amaçlamıştır. Bölgesel projeler, sivil toplum ve insan haklarının geliştirilmesi için atılan adımlar bu yönde değerlendirilebilir. Daha bir diğer adım ise Bölgesel Yaklaşım Politikasıdır. Fakat Birlik bu politika ile ilerleme kaydedememiştir. Sözü geden politikanın dikkat çeken tarafı ise Makedonya'nın diğer Batı Balkan aday ülkelerine nazaran AB ile ticaret ve işbirliği Anlaşmaları için gerekli koşulları daha önce sağlaması olmuştur.¹⁷⁵

¹⁷³ Nazif MANDACI, Murat Necip ARMAN , **Çağdaş Balkan Siyaseti**, Ankara: Gazi Kitabevi,2014 ,2.Baskı s. 209.

¹⁷⁴ Selim VATANDAŞ, **a.g.m** , ...

¹⁷⁵ **A.g.m**

Kuzey Makedonya Cumhuriyeti, İstikrar ve Ortaklık Anlaşması'nı imzalayan ilk Batı Balkan ülkesidir. 2004 yılında AB ve Eski Makedonya Yugoslav Cumhuriyeti arasında kurulan Ortak Parlamento Komitesi İstikrar ve Ortaklık Antlaşması'nın uygulanma sürecini izlemek ve denetlemekle görevlendirilmiştir. Selanik Zirvesi'nde Makedonya AB tarafından potansiyel aday ülke olarak tanınmış ve ülkenin adaylık statüsü 2005 yılında kabul edilmiştir. Fakat isim sorunu katılım müzakerelerinin başlatılması yönünde ülkeye her zaman engel olmuştur.¹⁷⁶

2008 yılında AB ülke için 2006 yılında yapılmış olan Avrupa Ortaklığı'nı güncelleyen Katılım Ortaklığı'nı kabul etmiştir. Bunun yanı sıra 2009 yılında Kuzey Makedonya vatandaşlarına Schengen bölgesinde vizesiz seyahat hakkı tanınmıştır.¹⁷⁷

2015 ve 2016 yıllarında Acil Reform Öncelikleri'nin uygulamalarında önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. 2019 yılında kabul edilen AB Kuzey Makedonya Raporu'nda komşuluk ilişkileri konusunda Yunanistan ile arasında uzun süre var olan isim sorununun çözülmesine dikkat çekilmiş, Kosova'nın uyguladığı gümrük tarifelerine rağmen ikili ilişkilerinde olumlu adımlar attığına değinilmiştir.¹⁷⁸

Makedonya'nın Yunanistan'la arasında olan isim sorununun çok kısa zaman önce AB'nin arabuluculuğu ile çözülmesi Makedonya'nın uluslararası arenada, aynı zamanda ülke içerisinde de Kuzey Makedonya Cumhuriyeti olarak adlandırılması, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti vatandaşının "Makedon" ve resmi dilinin Makedonca olması Anlaşma ile taraflar arasında uzlaşmıştı. Bununla da Yunanistan'ın artık Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nin NATO ve AB üyelik süreçlerini engellemeyeceği gerekçesi ortaya çıkmıştır.¹⁷⁹

"Makedonya NATO'nun 11-12 Temmuz Zirvesinde NATO üyelik sürecini ve AB üyelik müzakerelerinin de 2019 yılının Temmuz ayında başlayacağına dair koşullu söz almıştır. Makedonya için ortaya konan tek şart ise, Yunanistan ile imzalanan anlaşmanın yapılacak referandum ile halk tarafından kabul edilmesi idi.

¹⁷⁶ Avrupa Birliği Başkanlığı, Çevirimiçi; https://www.ab.gov.tr/makedonya_267.html, Erişim 28 Ekim 2019

¹⁷⁷ Erjada PRONOGATİ, **a.g.e**, s 142

¹⁷⁸ **A.g.e**, s 143

¹⁷⁹ Emin EMİN, "Balkanlar'da Çözüm Bekleyen Sınır Sorunları", **INSAMER**, 04 Temmuz 2018, s 1

Makedonya'nın demografik özellikleri göz önünde bulundurulduğunda söz konusu referandumda halkın %70'nin evet oyu kullanması beklenilmektedir. Çünkü nüfusun nerede ise %30'unu oluşturan Arnavutlar başta olmak üzere %6-7'sini oluşturan diğer azınlıkların tümünün Anlaşma lehine oy kullanması beklenmektedir .¹⁸⁰

6 Şubat 2019 yılında Brüksel'de imzalanan Katılım Protokolünde Kuzey Makedonya 30'cu ülke olarak NATO üyesi olmuştur. Bunun yanı sıra, Makedonya ile Yunanistan arasında 1991 yılından itibaren devam eden isim sorunu da 2019 yılının 17 Haziran'ında Prespa Anlaşması ile halli yolunu bulmuştur.¹⁸¹

Yunanistan ve Kuzey Makedonya'nın anlaşmasıyla AB'nin ilgisini yeniden Balkanlar'a çevirmesi Sırbistan ve Kosova'nın da sorunlarını halletme yolunda adım atmak için baskılanmasına neden olmuştur. Fakat Sırbistan'ın Kosova'nın bağımsızlığını tanımaya istek göstermemesi bu krizin çözülmesinin zor olmasını göstermektedir. Sırbistan aynı zamanda Hırvatistan ile sorun yaşamakta olup iki ülkenin sınırlarının Tuna Nehri'nin ortasından geçtiğinden dolayı Hırvatistan sınırının değiştirilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Yugoslavya'nın çöküşünden sonra Piran Körfezi kara suları ile alakalı sorun yaşayan Slovenya ve Hırvatistan sorunu hala devam etmekte olup Uluslararası Daimi Tahkim Mahkemesi'nin Piran Körfezi'nin büyük kısmını Slovenya'ya verilmesi sonucunda krizin halli yolunu bulması yeterli olmamıştır. Arnavutluk ve Yunanistan arasındaki deniz sınırı sorunu da hala çözülmuş değildir. Ülkeler arasındaki devam eden müzakereler deniz sınırını belirlemek ve bunun yanı sıra Yunanistan'ın Çamerya bölgesi başta olmak üzere Arnavut azınlığın durumu, kara sınırı ve Yunanistan'da Arnavutlara mahsus toprakların hukuki olarak geri alınması gibi sorunları da içine almaktadır.¹⁸²

Balkanlar'da artık AB'nin “yumuşak gücü” kalmış değildir. Brexit'in yaşanması, mülteci krizi ve ekonomik kriz bu olayları etkilemektedir. Bölgede %35

¹⁸⁰ A.g.e, s1

¹⁸¹ “Makedonya NATO Üyesi Oldu”, TRT HABER, Çevirimiçi; <https://www.trthaber.com/haber/dunya/makedonya-nato-uyesi-oldu-403971.html>, Erişim: 02 Ekim 2019

¹⁸² Emin EMİN, “Balkanlar'da Çözüm”, s 2-5

işsizlik, gençler arasında ise %50 işsizlik hüküm sürerken sistemden kaynaklanan yolsuzluk günü günden artmaya devam etmektedir. Rusya bölgede desteklediği üyelere etkisini devam ettirmek için bölgenin AB üyesi olmasını isterken NATO'ya üye olmasını istememektedir. Fakat Rusya Kuzey Makedonya'nın NATO üyesi olmasına karşı çıka bilmemiştir.

Üsküp'te bölge halklarından bazı kişilerle geçirdiğim mülakatlarda Osmanlı'nın bölgeni uzun yıllar yönetmesinin Batı'ya doğru bütünleşmenin bir engeli olarak görüldüğünü savunanlar vardır. Bundan dolayı bölgenin bazı halkları (Türkler ve Arnavutlar dışında) türklere nefret etmektedir. Genel olarak bakıldığında bölgenin alt yapı ve yatırım sorunlarının var olduğu ve yalnız ekonomik refahın artırılmasıyla toplumlar arasında dostluk ilişkileri kurulabileceği öngörülmektedir.

%40'dan fazla Müslüman nüfusun bulunması tahmini üzerine devletin Hristiyan sembolünü sergilemesi gerilim kaynağı olmaya devam etmektedir. Kuzey Makedonya'nın başkenti olan Üsküp'te Hristiyanlık remzi olan Büyük Haç işaretinin görüntüsü buna örnek teşkil edebilir. Bunun yanı sıra 2014 yılından sonra dikilen sayısız sayıda heykeller müslüman kesimde rahatsızlık uyandırmaktadır. Kuzey Makedonya'da Ortodoks Makedonların Müslüman Arnavutların yerlerinde dev haçlar inşa etmeye devam etmesi etnik çatışmaların başlangıcı ola bilme ihtimalini artırmaktadır. 2015 yılında Kumanova olayları Makedonya'da etnik dengelerin ne kadar kırılgan olduğunu gözler önüne sermiştir. Makedon-Arnavut çatışması çıkarsa ve Sırp lar bu çatışmaya müdahil olursa işler çıkılmaz hale gelebilir.¹⁸³ Ülkede siyasi istikrarsızlığın yanı sıra en büyük sorunlardan biri de yolsuzluk ve rüşvet iddialarıdır.

Tüm bu olaylara rağmen AB Komisyonu yayımladığı 2019 yılı raporunda Arnavutluk ve Kuzey Makedonya'nın iyi bir ilerleme kayd ettiğini dile getirmiştir. AB Dış İşleri ve Güvenlik Politikaları Yüksek Temsilcisi Federica Mogherini açıklamasında Balkanlardaki olumlu sonuçlardan bahsetmiş, bunun yanı sıra Yunanistanla Makedonya arasında olan "isim sorunu" meselesinin çözüme kavuşmasının taraflar arasında dost ilişkiler kurmasına yardımcı olacağını ön görmüştür. Yunanistanın Üsküp'teki diplomatik temsilciliğini elçilik seviyesine

¹⁸³Yusuf KORKMAZ, Balkan Kriz Raporu, **INSAMER**, 10 Temmuz 2016, s 6-8

yükseltmesi ve Yunan parlamentosunun Kuzey Makedonya'yı "Dost Ülke" ilan etmesi önemli gelişme olup Kuzey Makedonya'nın AB yolunda Yunanistan tarafından vetosunun kalkacağına işaret etmektedir.¹⁸⁴

Ancak Blagojce Atanasoski'ye göre Avrupa dosyasındaki " Makedonya" davası dünya üniversitelerinde incelenmesi gereken meselelerdendir. Yunanistan'ın anayasal isim konusunda dayattığı saçma anlaşmazlık yıllardır ülkenin AB'ye girişini engellemiştir. Son yıllarda ilki Fransa, daha sonra Bulgaristan tarafından yapılan veto ve ablukalar kendilerini demokrasi ihracatçıları olarak tanıtan ülkeler tarafından küçük bir ulusa ve devlete yönelik yoksun politikanın göstergesidir. Arnavutluk ile müzakerelerin başlanması ve Makedonya'nın ihmal edilmesi AB için bir utanç ve yenilgidir.¹⁸⁵

3.1.1. AB ile İlişkilerde Makedonya'nın Komşularıyla Sorunları

Bilindiği üzere Makedonya bağımsızlığını 8 Eylül 1991 tarihinde yapılan referandumla kazanmıştır. Bu bağımsızlık 18 Ekim 1991 tarihinde parlamentoda onaylanarak yasal bir zemine kavuşturulmuştur. Ülke ile AB arasındaki siyasi ilişkiler ise 1993 yılında AB'nin Makedonya'yı Eski Yugoslav Makedon Cumhuriyeti olarak tanıması ile başlamıştır. Makedonya için AB insan hakları, azınlık hakları, çatışma çözümleri, liberal demokrasi'nin yapısal gelişimini hızlandırmak anlamını ifade etmektedir. Fakat AB ile ilişkiler kurmak ve Birliğe üye olmak isteyen Makedonya'nın komşularıyla sorunlarının olması AB tarafından kabul edilmemektedir.

Makedonya'nın en büyük problemi en uzun sınır komşusu ve en önemli ekonomik ortağı olan **Yunanistan** ile yaşanmıştır. Yunanistan Makedonya Anayasası'nın 3. ve 49.maddelerinde yer alan devlet bayrağında Vergina Güneşi olmasına karşı tepki göstermiş ve bunun bir Yunan sembolü olduğunu belirtmiştir.

¹⁸⁴ "İngiltere Çıkarken, Kuzey Makedonya AB ile Tam Üyelik Müzakerelerine Başlıyor", **HABER TURK**, Çevirimiçi: <https://www.haberturk.com/kuzey-makedonya-ab-ile-tam-uyelik-muzakerelerine-basliyor-2482237>, Erişim; 03 Kasım 2019

¹⁸⁵ Sasho TANEVSKI, "Koj vo EU si igra so Makedonija", **Nova Makedonija Gazete**, Çevirimiçi: <https://www.novamakedonija.com.mk/>, Erişim; 09.05.2021

Yunanistan'ın diğer iddiası Makedonya'nın Yunanistan'a karşı torpak ve hak iddiası olduğu yönündedir.¹⁸⁶

1995 yılında imzalanan Geçici Anlaşma ile Makedonya Anayasası'ndaki maddelerin bazılarını kaldırmış ve Bayrak sorununu çözmeye çalışmıştır. Fakat ülkenin ismi üzerinde bir sonuca varılmamıştır. Makedonya ismi üzerindeki çözümsüzlük 2019 yılına kadar devam etmiştir. Yunanistan bu çözümsüzlüğü kullanarak isim konusundaki tutumunu sürdürerek Makedonya'nın AB ve NATO üyeliğini veto yetkisini kullanarak engellemiştir.¹⁸⁷ Yunanistan ile isim anlaşmazlığı ve çözümü meselesi daha geniş şekilde 3.bölümün diğer kısmında ele alınacaktır.

Bulgaristan Makedonya'yı Anayasasındaki ismiyle tanıyan ilk devlettir. Fakat ülkeler arasında iki anlaşmazlık söz konusudur. Makedon dilinin Bulgarca'nın eski diyalekti olduğunu savunan Bulgarlar bir ulus olarak Makedonları tanımamaktadır. Bu bağlamda; Bulgaristan Makedon ulusunu ve dilini tanıması durumunda kendi tarihini inkar edeceğini belirtmiştir".¹⁸⁸ Bulgaristan Yunanistan'ın Makedonya'ya uyguladığı ambargo zamanı kendi kara yolu ve limanlarını açarak Makedonya ile ticaretinde kolaylık sağlamasıyla iyi komşuluk örneği göstermiştir. Aynı zamanda 2001 krizi sırasında da uluslararası topluma seslenerek Makedonya'nın güvenliği, istikrarı için destek istemiş ve radikal Arnavut gruplara karşı kınamaları ile tavır almıştır. İki tarafın yakınlaşmasını engelleyen dil anlaşmazlığı 1999 yılında çözüme kavuşturulması ile ülkeler birbirine daha da yaklaşmıştır. Makedonya Cumhuriyeti'ndeki iktidarın el değişmesi ile 1998 yılında IMRO-DPMNU yönetimi Bulgar siyasileri ile iyi ilişkiler oluşturarak işbirliğini geliştirmiştir. Sonunda iki tarafın da uzlaştığı formül bulunarak resmi belgelerde Makedonya Cumhuriyeti'nin dili "Makedonya Cumhuriyeti Anayasasına göre Makedon dili" ifadesiyle değiştirilmiştir.¹⁸⁹ 2001 yılından sonra ülkede yaşanan politik değişimlerle ilişkiler gelişmeye devam etmiştir. Bulgar ekonomisinin büyümesi, AB ve NATO'ya katılımı Makedonya için Bulgaristan'i cazip hale

¹⁸⁶ Rejhan GJUL, Avrupa Birliği Entegrasyon Sürecinde Kuzey Makedonya Cumhuriyeti, **Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**, Bursa, 2019, s 48

¹⁸⁷ Selim Vatandaş **a.g.m**

¹⁸⁸ **A.g.m**

¹⁸⁹ Fatih DEMİRCİOĞLU, "Makedonya Cumhuriyeti'nde Barış ve Güvenlik Meseleleri", **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 25.04.2019, s 216-217

getirmiştir. 2013 yılından itibaren yaşanan ekonomik gelişmelerle Bulgaristan Makedonya-AB müzakerelerinin başlanmasına destek vermiş ve veto eğilimli söylemlerini değiştirmiştir. Fakat AB'ye tam üyelik eşiğinde Bulgar Dış İşleri Bakanı Ivailo Kalfın'ın, *“Bulgaristan'ın Makedonya Cumhuriyeti'ni, ortak tarih ve kültüre saygı duyduğu, iyi komşuluk ilişkilerine bağlı kaldığı ve Bulgar ulusuna karşı düşmanlığı körüklemediği müddetçe Euro-Atlantik bütünleşme sürecinde bu ülkeyi destekleyeceğini”* beyan etmesi AB'ye üye olan Bulgaristan'ın tarihsel ve kültürel konuya fazla atıf yapması Makedonya'nın politikaları çıkarlarına uymadığı vakit Batı'yla bütünleşmesine engel olabileceğine işaret etmektedir.¹⁹⁰

*“Lakin 2017 yılında Makedonya Başbakanı Zoran Zaev ile Bulgaristan Başbakanı Boyko Borisov arasında 1 Ağustos 2017'de imzalanan İyi Komşuluk Dostluk ve İşbirliği anlaşması Bulgaristan'ın vetoyu kaldırması ile sonuçlanmıştır.”*¹⁹¹

Bulgaristan tarih, dil ve kimlik anlaşmazlıklarını dile getirerek 2020 yılında Kuzey Makedonya'nın AB üyelik müzakerelerinin başlamasını engellemiştir. 2021 yılı Haziran ayı Avrupa Konseyi toplantısında Kuzey Makedonya'nın üyelik müzakerelerinin başlatılmasına izin vermeyen Bulgaristan, aynı zamanda AB ülkelerinin tek paket halinde üyelik müzakerelerini başlatmak istediği Arnavutluğun da AB üyeliğini engellemiş durumdadır. Bu yüzden etnik arnavut partileri Makedonların ulusal kimliği konusunda dayanışma göstermiştir.¹⁹²

Ulf Brunnbauer Bulgaristan'ın Kuzey Makedonya'ya karşı tavrının sadece Balkan ihtilafı olmadığını, aynı zamanda Kuzey Makedonya'nın Avrupa perspektifini engellediğini de belirtmiştir. Bazı Avrupa ülkelerinin Bulgar vetosunun arkasında saklanması genişleme sürecini daha az inandırıcı hale getirilmesini ve ülke içerisinde hayal kırıklığını arttırdığını savunan tarihçi ülke içerisinde Makedonlar ve Arnavutları birleştiren değerlerin Avrupa olmasını belirtmiştir.

¹⁹⁰ A.g.m , s 219

¹⁹¹ Reyhan Gjul, a.g.t, s 64

¹⁹² Sinisa Jakov MARUŠIĆ, “North Macedonia MPs Adopt “Red Lines” in Bulgaria Talks”, **BALKAN INSIGHT**, Son güncellenme; 29 Temmuz 2021 Çevirimiçi; <https://balkaninsight.com/2021/07/29/north-macedonia-mps-adopt-red-lines-in-bulgaria-talks/>, Erişim 30 Temmuz 2021,

Makedon ve Arnavut azınlık arasında kırılğan dengenin oluşması bölgede tehlike arz etmektedir, AB bir an önce Kuzey Makedonya'ya yönelik ablukayı kaldırmalı ve katılım müzakerelerini başlatmak için net mesaj vermelidir.¹⁹³

Sırbistan'la yaşanan sorunun başlangıcı Makedonya Cumhuriyeti'nin bağımsızlık isteği ile başlamıştır. Yugoslavya'nın parçalanmasına az zaman kala Miloseviç, Draskoviç ve Seselji gibi Sırp politikacılar, Makedon ulusunun Yugoslavya'nın parçalandığı takdirde Sırbistan'ı ele geçirmek isteyeceğini öne sürmüştürler. Sırbistan'ın bakış açısına göre Makedonya toprakları "Güney Sırbistan" arazileridir ve Makedonlar Tito tarafından anti-Sırp eğilimlerle başlatılmış toplum mühendisliği faaliyeti sonucu mutasyona uğramış Sırlardır. Bu da Sırlar'ın Makedonya ulusu ve toprak bütünlüğüne itiraz etmesinin esas sebebidir.¹⁹⁴

Yugoslavya'nın parçalanmasından sonra kökence Sırp olan Miloseviç Makedonya'nın bağımsızlık kazanmaması için dirense de bunu başaramamıştır. Bağımsızlık sonrası Makedonya'nın Yunanistan ile paylaşılması için çıkar birliği yapması basına yansımış, taraflar arasındaki siyasi kampaşma yerini dini kampaşmaya bırakmıştır. Makedon Ortodoks Kilisesi'nin bağımsızlığını tanımayarak Sırp Ortodoks Kilisesine bağlanmasını talep eden Sırbistan Makedonya'nın bağımsızlığını tanımamamaktadır.¹⁹⁵

Sırbistan'ın asıl kaygısı Hırvatistan ve Bosna'da yaşayan Sırp azınlıkların çıkarlarını korumak ve Adriyatik'e çıkış pozisyonunu kaybetmemeye yoğunlaşmıştır. Resmi olarak Kuzey Makedonya'yı tanımayı ret eden Sırbistan 3 sebeple bunu belirtmektedir;

1. Sırbistan'ın Tito'nun daha önceden Makedonya'ya tahsis etmiş olduğu toprakları kaybetmek istememesi
2. Sırbistan Eski Yugoslavya'nın tek halefi olduğunu iddia ederek ülkeyi tanıdığı halde başka halef devletin varlığını kabul etme düşüncesi

¹⁹³ Ulf BRUNNBAUER, "Bulgaria is Playing with Fire in Regional Policy", **Independent Balkan News Agency**, Son Güncellenme: 08.12.2020, Çevirimiçi: <https://balkan.eu.com/brunnbauer-bulgaria-is-playing-with-fire-in-regional-policy/>; Erişim: 20.06.2021,

¹⁹⁴ Fatih DEMİRCİOĞLU, **a.g.m**, s 211

¹⁹⁵ Mustafa DURMAZ, "Makedonya Sorunu ve Yunanistan'ın İsim Uzlaşmazlığı", **ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi**, Sayı 3, 2015, s 5 (63)

3. İsim anlaşmazlığı sorununda Yunanistan'la aynı cephede olduğu için¹⁹⁶

Makedonya Cumhuriyeti ile Yunanistan arasında Geçici Uzlaşma'nın imzalanmasının hemen ardından 1996 yılında iki ülke birbirilerini diplomatik olarak tanıdıklarını içeren anlaşmaya imza atmıştır. Ancak "İkili İlişkilerin Düzenlenmesi Konusunda Uzlaşma" Yugoslavya'nın halefiliği sorununu ne de sınır anlaşmazlığını çöze bilmiştir. Kiliseler sorunu da hala çözölmüş değildir.¹⁹⁷

Makedonya'nın isim sorunu konusunda AB üye ölkelerinin Yunan tarafını desteklemesi ölkenin AB'ne girişini engellemek için behane sayılmaktaydı. Fakat son zamanlar Balkanlar'da Rusya, Çin ve Türkiye'nin etkisinin artması AB'de endişe yaratmış ve ölkeye karşı tutumunu değıştirmeye zorlamıştır.

3.2. AB Üyelik Yolunda Kuzey Makedonya'nın Karşılaştığı Sorunlar

Güneydoğu Avrupa'da stratejik amaçlarına ulaşmak isteyen AB aynı zamanda Kuzey Makedonya'nın Balkan komşuları olan Bulgaristan'la dil, Sırbistan'la sınır, Yunanistan'la isim ve Arnavutluk'la etnik sorunlarını çözüme kavuşturarak Balkanlarda güvenliğı sağlamak, etnik grupların temel haklarını korumak ve insan hakları ihlallerine son vermeyi amaçlamıştır. Avrupa'ya geçiş güzergâhında yer alan Kuzey Makedonya'nın en büyük handikaplarından biri sınırlarındaki güvenlik sorunu ve düzensiz göçtür.¹⁹⁸ Üyelik sürecinde yaşanan göç sorununa ilişkin diğör bölümde daha geniş şekilde yer verilecektir.

Bilindiğı üzere Balkanlar coğrafyası Soğuk Savaş sonrası organize suç örgütlerinin bağımsız hareket ettiğı bölgeye dönüşmüştür. İnsan kaçakçılığı, insan ticareti ve silah ticareti Kuzey Makedonya'nın bir sıra düzenleme ve reformlara gidilmesini zorunlu kılmıştır. 15 Aralık 2003'te başlatılan Proximo adı verilen AB Operasyonu silahsızlandırma sürecinin bir parçası olan Concordia Operasyonu'nun yerini almıştır. Concordia Operasyonu'ndan sonra askeri seviyede istikrarı elde eden Makedonya organize suçlara odaklanmanın ölkö için daha verimli olacağını

¹⁹⁶ Fatih DEMİRCİOĞLU, **a.g.m**, s 212-213

¹⁹⁷ **A.g.m** s 14-216

¹⁹⁸ Rejhan GJUL, **a.g.t**, s 57

öngörmüştür. Polis misyonu Proximo'nun görev kapsamı bölge ve Makedonya Cumhuriyeti'ndeki sınır yönetiminin tesisi, yerel polis hizmetinin profesyonel seviyeye ulaşılmasına yardım etmek, sınır ötesi suçların azaltılmasını temin etmek, iç hukuk ve düzeni pekiştirmek, bölgenin asayişinin sağlanmasına komşu ülkeleri cezbe etmek olmuştur. Kuzey Makedonya'yı AB üyelik sürecine entegre etme çabası gösteren operasyon 14 Aralık 2005 yılında tamamlanmıştır. Proxima'nın yetkisinin sonlandırılmasından 3 gün sonra Avrupa Konseyi tarafından Makedonya AB aday ülke statüsünü almıştır.¹⁹⁹

Küçük bir ülke olmasına rağmen çok dilli, çok kültürlü, çok uluslu ve çok dinli yapıya sahip olan Kuzey Makedonya'nın en büyük sorunlarından biri ülkede farklı etnik unsurların bulunması ve bölgesel anlamda azınlıkta kalan etnik unsurların taleplerinden doğan krizlerdir. Makedonya siyasetini en fazla şekillendiren unsur Arnavut ve Makedonlar arasında sürekli baş kaldıran etnik rekabettir. Eski Yugoslav devletlerinde bu türlü sorunlar yaşamasının temelinde 1991 yılında Yugoslavya'nın dağılması sürecinde kurulmuş olan Badinter Tahkim Komitesinin aldığı kararlar gösterilebilir. Aynı zamanda Yunanistan ile yaşanan isim anlaşmazlığının Makedon kimliğini güçlendirmesi ve etnik Arnavutları dışladığı yönünde fikirler ileri sürülmektedir.²⁰⁰ Fransız Anayasa Mahkemesi Başkanı Robert Badinter'in adıyla anılan Kurul kendi kaderini tayin etme hakkının ulus teşkil etme isteyindeki gruplara verilmesi anlayışını genişleterek ulusların içindeki gruplara da uygulanabilirliğini savunmuştur. Kurul Yugoslavya'nı bir koloni devleti sayarak devletlerin koloni döneminden önceki sınırlara sahip olmasını savunmuş ve yeni toprak kazanma eğilimlerine karşı çıkmıştır. Oysa Yugoslavya bir koloni devleti değildi ve içerisinde bulunan etnik birimlerin belirli sınırları yoktur. Sonuç itibariyle Yugoslavyanın toplumsal yapısı iyice araştırılmadığından yapılan eksik teorik çıkarımlar yeni oluşan devletlerde sınır çatışmalarına neden olmuştur.²⁰¹

Toplam nüfusa oranın %25 olduğu tahmin edilen Arnavutların, Üsküp ve Makedonya'nın Batısında yoğunlaşması bilinmektedir. Makedonya Arnavutlarının

¹⁹⁹ Fatih DEMİRCİOĞLU, **a.g.m.** s 234-236

²⁰⁰ Gül Pınar EKREM, **a.g.m.** s 4 (104)

²⁰¹ Gül Pınar EKREM, **a.g.m.** s 5 (105)

çoğu müslümandır, Katolik ve Ortodoks Arnavutlar daha çok Kosova ve Arnavutluk'ta yerleşmiştir.²⁰²

Osmanlı'nın bölgeni feth etmesi ile müslüman olan Arnavut kesim İslami kimliklerini günümüze kadar taşımıştır. Makedonya bağımsızlığını kazandıktan sonra ülkede yaşayan Arnavutlar Makedon kültür ve dilinin her alanda baskın olmasına karşı çıkararak tepkilerini ortaya koymuşlardır. Öte yandan Arnavutların anayasal düzende sistem dışı kalmadıkları ve parlamentoda yer almak gibi tercihlerinin olduğu bilinmektedir.²⁰³

Fakat 1990 sonrası parlamentoda Arnavut halkının taleplerini savunan partilerin zayıflaması inancından hareketle sert ve milliyetçi partilerin yükselişe geçmesi tetiklenmiştir. Kamuda çok az sayıda yer alma, Arnavutça'nın kısıtlanması, Arnavutça eğitim verebilen Üniversitenin yokluğu ve diğer sebepler Arnavutların dağa çıkıp Makedonlarla çatışacağı 2001 krizine yol açmıştır. Ohrid Çerçeve Anlaşması'nın (OÇA) imzalanmasından sonra taleplerinin bir kısmı gerçekleştirilen Arnavutlar etnik gerilime son vermemişlerdir. Arnavutçanın resmi dil olması ve kamuda yer alan Arnavutların çoğalması milliyetçi Makedonları rahatsız etmiştir. Bu ise OÇA'nın uygulanmasını zorlaştıran amillerden biri olmuştur.²⁰⁴ Bunun yanı sıra 2003 yılında yapılan güvenlik zirvesi'nde iki devlet arasında istikrar ve barışı sağlamak için işbirliği yapıldığı bilinmektedir.

OÇA sonrası Arnavutlara tanınan hakların diğer azınlıklara tanınmaması Kuzey Makedonya'nı iki etniseli topluma dönüştürmüştür. Bu da Türkler, Romenler ve Sırp gibi azınlıkta olan halkların kültürel ve siyasi anlamda ilerde asimilasyona maruz kalmasını göstermektedir. Fakat AB üyelik sürecinin tamamlanması için Kuzey Makedonya bünyesinde bulunan tüm etnik gruplarla birlikte hareket etmeli ve dayanışma göstermelidir.

AB üyelik sürecinde diğer sorun Yunanistan ile olan isim anlaşmazlığından kaynaklanmıştır. Yunanistan'ın ülkenin bayrağını, tarihini, ismini ve ulusunu tanınamaması yıllarca ülkenin AB ve NATO'la bütünleşmesinde engel teşkil etmiştir.

²⁰² Nedim EMİN, "Makedonya Siyasetini Anlama Klavuzu", **Rapor, SETA**, 1.Baskı, 2014, s 30

²⁰³ **A.g.r**, s 30-31

²⁰⁴ **A.g.e**, s 31

Aynı zamanda Yunanistan “Makedonya” isminin Helenistik geçmişı olduğunu, Yunanistan’a ait olduğu ve eski zamanlarda Makedonların Yunanca konuşan ve halis kuzeyinde yaşayan topluluk olduklarını savunmuştur. Makedonlar ise bölgeye çok sonradan gelen Slav olduklarını ve eski Yunanistanla hiç bir bağları olmadıklarını iddia etmişlerdir.²⁰⁵

1995 yılında “Geçici Uzlaş” Anlaşmasıyla Yunanistan ile yaşanan bayrak sorunu ve Makedonya Anayasası’nın bazı maddelerinde değişikliğe gidilerek sorun çözülmeye çalışılsa da isim konusunda tartışmalar 2018 yılına kadar devam etmiştir. Bu sorunun ortadan kalkması üyelik yolunda ülkenin önünün açılacağı ve bölgenin güvenlik ve istikrarı açısından katkı sağlayacağını öngörmektedir.

Yasadışı göç, organize suçlar, etnisite ve dil sorunu, Arnavutlar, azınlıkta kalan sırlar ve romenler, Yunanistan’la yaşanan isim anlaşmazlığı aslında hepsi AB üyelik sürecini etkileyen etkenler olarak bilinmektedir. AB, Arap Baharı sonrası Kuzey Makedonya üzerinden yasadışı yollarla Birliğe ulaşan, aynı zamanda 2000’li yıllardan sonra Makedonya’nın kendi nüfusunun %30’na tekabül eden göçün karşısını almakta, organize suçlarla ilgili bölgede polis misyonu Proximo’nun kurulmasıyla istikrar yaratmağa çalışsa da en büyük engel Prespa Anlaşması ile çözülmüştür.

Peki, engel ve sorunlara rağmen Kuzey Makedonya neden AB’ye üye olmak konusunda bu kadar ısrarlıdır? AB ekonomik bütünleşmesiyle Gayri safi yurtiçi hasıla bakımından dünyanın en büyük ekonomisi olup Avrupa’da yerleşen tüm ülkelerin üye olmak istediğı ulusüstü toplumdur. Barış projesi olarak bilinen AB aynı zamanda demokrasi, hukuk devleti ve insan hakları üzerine yoğunlaşarak bütünleştiğı bölgelere istikrarlı yöntemlerini ihraç etmektedir. Ekonomik kalkınma yoluyla yabancı sermayenin Kuzey Makedonya’ya girmesi ülke ekonomisinin gelişeceğine, istihdamın sağlanmasına ve işsizliğin azaltılmasına işaret etmektedir.

²⁰⁵ Halis AYHAN, “Makedonya ile Yunanistan Arasındaki İsim Sorununun Çözümünde Arabuluculuğun Etkisi”, **Dergipark**, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 9, Sayı 1, 2019, s 215-244 (224-227)

Diğer taraftan Barıt fıçısı adlandırılan Balkanlar bölgesinde etnik çatışmaların karşısının alınması için de AB üyeliği güvenlik açısından çok önemlidir.²⁰⁶

Diğer taraftan AB Kuzey Makedonya'nı kendisine bağlamakla bölgede kendi güvenliğini korumayı amaçlamaktadır. Balkanların radikalleşmesinden korkan AB serbest Pazar gibi ilkelerin devamlı ve güven içerisinde hareket etmesi için aday ülkelerle daim işbirliği yapmaktadır. Bunun yanı sıra Kuzey Makedonya ve Sırbistan gibi ülkelere gelen yasadışı göçün karşısını almak son zamanların en önemli meselelerindendir. İki taraf için de üyelik süreci çok önemlidir. Yunanistan'la olan isim anlaşmazlığı sorunun çözüme kavuşması ve ülkenin NATO'ya üye olması AB karşısında engelinin kalmamasını gösterse de AB'nin son zamanlar yaşadığı krizler, İngiltere'nin AB'den ayrılması, yasadışı göç ve diğer konulara kafa yorması üyelik sürecinin gecikmesine neden olabilir.

3.3. Makedonya'dan Kuzey Makedonya'ya İsim Değişikliği Süreci: Prespa Antlaşması

Uluslararası toplumda ilan ettiği ismiyle tanınamayan, içeride Arnavutların, dışarda Yunanistan'ın direncine maruz kalan Makedonya aynı zamanda bayrağını da değiştirmek zorunda bırakılmıştır. Kendi milletine ek olarak ülke içerisindeki başka bir milleti ulus kimliğe ortak etmesi ülkenin yaşadığı dönüşüme dikkat çekmektedir. Makedon kimliğinin inşası Bulgaristan ve Yunanistan tarafından ortaya atılan Makedon ulusunun var olup olmadığı tartışması ülkeni yeni ulus inşa sürecine itmiştir.²⁰⁷

1974 yıl Anayasası'na göre Makedonlar ulus, Türkler ve Arnavutlar milliyet, Romenler, Sırp lar etnik gruplar olarak tanınmıştır. Aynı Anayasanın 177. Maddesine göre, milliyetlerin özgürlük, kendi ana dilini ve bayraklarını kullanma hakkı açıkça ifade edilmiştir. Fakat 1991 yılında kabul edilen yeni Makedonya Cumhuriyeti Anayasası yürürlüğe girdiğinde Makedonlar kurucu ulus olarak gösterilirken Türkler

²⁰⁶ Erjada Progonati, **a.g.e.**, s 157-163

²⁰⁷ Fatih Fuat TUNCER, Burcu DEMİR, "Makedonya'dan Kuzey Makedonya'ya: Bir Ulus Devletin Dönüşümü Üzerine Sosyal İnşacı Bir Analiz", **Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi**, Cilt 15, 10 Yıl Özel Sayısı, Haziran 2020, s 3(5342)

ve Arnavutlara verilen milliyet hakkı tanınmamıştır. Bu da Türkler ve Arnavutların tepkisine sebep olmuştur. Kosova’da Arnavutların silahla haklarını kazanması Makedonya Arnavutlarının silahlanmasına ve 2001 yılında Makedonya iç savaşına yol açmıştır.²⁰⁸ ABD krizin fazla şiddetlenmemesi için olaya müdahalede bulunmuş ve Ohri Çerçeve Anlaşmasıyla Makedonya’da çatışmalar durdurulmuştur. Fakat Arnavutlara verilen haklardan milliyetçi Makedonlar hoşnut olmamıştır.

Üsküp’te Trpe Stojanovski ile olan mülakatımda Makedonya Anayasası’nda her kesin eşit olduğu yazılsa da etnik kökenin önemine vurgu yapıldığını söylemiştir. Örneğin, Üsküp’te yaşayan bir Türk yahut Arnavut her ne kadar Makedon vatandaşı olsa da kendisini etnik kökene dayalı tanıtmaktadır. Aynı zamanda Makedonya’da istikrar ve güvenliğin kalıcı ve uzun süre devam etmesi için tüm azınlıklara özgürlük ve kamusal alanda katılım verilmesinin şart olduğunu altını çizen Stojanovski, azınlıkların korunmasının AB’nin kültürel hedeflerinden olduğunu vurgulamış ve üyelik sürecinde istikrarsızlığı önlemek için bunun şart olduğunu belirtmiştir.²⁰⁹

Bağımsızlıktan sonra kendisini tanıtmak için çaba sarf eden Kuzey Makedonya BM, NATO ve AB’ye üye olmak için bayağı zaman harcamıştır. En zorlu süreci ise AB ile yaşamıştır. BM üyeliği isim sorunu gerekçesiyle Yunanistan tarafından engellense de 1993 tarihinde Makedonya Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonya (FYROM) geçici adıyla BM’ye üye olmuştur.

Avrupa-Atlantik entegrasyonu Batı Balkanlarda uzun vadeli güvenlik ve istikrarı sağlamanın en iyi yolu olarak bilinmektedir. NATO’ya katılımın başarılı şekilde sonuçlanması için önemli koşul isim sorununun çözülmesine ilişkin tüm iç prosedürlerin tam olarak uygulanması idi. Müttefikler özellikle etkili demokratik diyalog, medya özgürlüğü, yargı bağımsızlığı ile ülke içerisinde reform çabalarının sürdürülmesini teşvik etmeye ve desteklemeye devam etmiştir. Katılım Protokolü 29 Müttefik ülkenin her biri tarafından onaylandıktan sonra 2019 yılında Kuzey

²⁰⁸ A.g.m s 4-5 (5343-5344)

²⁰⁹ Prof.Trpe Stojanovski (Sofya’da St.Kliment Ohridski Üniversitesi), Faculty of Security, trpe.unity@gmail.com, mülakat, Ağustos 2019, Üsküp-Kuzey Makedonya

Makedonya NATO üyesi olmuş ve Katılım Belgesinin ABD Dışışleri Bakanlığı'na tevdi edilmesiyle resmileştirilmiştir²¹⁰

Daha öncelerde de belirtildiği üzere Makedonya isminden dolayı sürekli Yunanistan'la sorun yaşamıştır. Bu doğrultuda BM arabulucusu Matthew Nimetz sorunun çözümünü üstlenmiş ve taraflarla bir sıra görüşmeler yapmıştır. 2017 yılında Zaev'in başbakan olması komşularıyla sorunlarını çözme kararlığı sergilemiştir. Nitekim Zaev Ocak 2018'te Çıpras'la Davos'ta görüşmesinin ardından Üsküp'teki Büyük İskender Havaalanı'nın ve otoyolunun adını değiştireceğini söyleyerek taraflar arasında ilişkileri yumuşatmaya çaba göstermiştir. Yunanistan'da Çıpras iktidarı 27.01.2018 tarihinde "Kuzey Makedonya" veya "Yeni Makedonya" gibi isimleri kabul etmeye hazır olduklarını belirtmiştir.²¹¹

Kendisinden önce milliyetçi koalisyonun "güvenlikleştirme" politikasından farklı olarak Zaev'in iktidara gelmesiyle "güvenlik dışılaştırma" siyaseti Yunanistanla Makedonya arasında olan isim anlaşmazlığı meselesini çözüme kavuşturmuştur. Zoran Zaev ve dönemin Yunanistan Başbakanı Alexis Tsıpras, aynı zamanda Avrupa Komisyonunun Genişlemeden Sorumlu Üyesi Johannes Hahn ile AB Dışışleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Federica Mogherini'nin iştiraki ile 2018 yılında Prespa Anlaşması imzalanmış ve farklı isim önerisi üzerinde görüşmeler gerçekleştiren taraflar "Kuzey Makedonya Cumhuriyeti" üzerinde uzlaşmıştır.²¹²

Makedonya Anayasası'nın 73. Maddesine göre referenduma alınan kararlar bağlayıcı olup Parlamento yetki alanındaki konular halkoyuna sunulabilir. Anlaşma'nın referenduma kabulü Anayasa değişikliklerinin zorunlu hale getirilmesini öngörmektedir. Kuzey Makedonya vatandaşlarının %70'ten fazlasının Avrupa-Atlantik bütünleşmesine sıcak bakmasına güvenen Zaev referendumdan olumlu sonuç beklemiştir.²¹³ Makedonya Parlamentosu 20 Haziran 2018 tarihinde

²¹⁰ North Atlantic Treaty Organization, Çevirimiçi: <https://www.nato.int/cps/en/natohq/index.htm>, Erişim 28 Ekim 2020

²¹¹ Halis AYHAN, **a.g.m**, s 215-244 (231)

²¹² Murat DERİN, "Kuzey Makedonya'da İsim Tartışmaları ve Prespa Anlaşması", **Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Cilt 3, Sayı 8, 2019, s 239-260 (254)

²¹³ Mehmet Uğur EKİNCİ, "Makedonya İsim Sorunu Çözülüyor mu?", **SETA**, Sayı 2014, 2018, s 4

muhalafetteki milletvekillerinin boykotuna rağmen 120 sandalyenin 69'nun olumlu oyuyla Anlaşmanı onaylamıştır. Yunanistan da bunun karşılığında AB ve NATO üyelik sürecinde muhalafet etmeyeceğini taahhüt etmiştir.²¹⁴

Yunanistan Parlamentosu 25 Ocak 2019 tarihinde 300 milletvekilinin 153'nün desteğiyle Anlaşmayı onaylasalar da sağcı partiler ve milliyetçi vatandaşların tepkisiyle karşılaşmışlardır. Muhalefet lideri Kyriakos Mitsotakis Anlaşmayı “ulusal ihanet” olarak nitelendirmiştir.²¹⁵

İki ülke arasında “isim uyuşmazlığı” Anlaşması neden bu kadar uzun sürdü sorusuna “The Macedonian “Name” Dispute: The Macedonian Question—Resolved?” makalesinde yanıt veren Nimetz bir halkın kimliği ve ulusun güvenlik duygusu ile bakılırsa bağımsız devletlerin adını belirlemek kimlikle ilgili derin meseleler içermektedir. Anlaşmanın yapılması bölgede sorun çıkmayacağını garantisini vermemektedir. Yapılan anlaşma’da iki ülkenin de mutlak memnuniyetini belirtmenin zor olduğunu vurgulayan Nimetz ileriye dönük birçok hükmü bulunan Anlaşma’nın ülkeleri bir birine yakınlaştıracaklarını savunmaktadır. Yunanistan’ın Kuzey Makedonya’daki sürece verdiği destekle NATO ve AB’ye katılım müzakereleri süreçlerinin açılmasında işbirliği, iyi komşuluk ilişkileri beklenilmektedir. Devam eden bir çalışma olarak Prespa Anlaşması’nın başarılı olsun ya da olmasın iki ülke arasında bazı sorunları çözeceği öngörülmektedir.²¹⁶

AB ve NATO için ismini değiştiren Makedonya 2019 yılında Fransa’nın veto etmesiyle AB ile müzakere sürecini başlatamamış ve bu kararın ardından Başbakan Zoran Zaev 2020 yılı başında istifa etmiştir.²¹⁷ Erken seçimlere gidilmiş ve Meclis Başkanı Talat Caferi tarafından geçici olarak Cumhurbaşkanlığı görevi Stevo Pendarovski’ye iletilmiştir. Euronews’a konuşmasında Zaev Kuzey Makedonya’nın AB üyelik süreci için geçirdiği olumlu reformlara rağmen üyelik müzakerelerinin başlanmamasından hayal kırıklığı yaşadığını dile getirmiştir. “*Macron’un*

²¹⁴ Oğuz GÜNER, “Anayasal İsim Değişikliği Bağlamında Kuzey Makedonya’nın AB’ye Üyelik Süreci”, **Balkan Araştırmaları Enistütüsü Dergisi**, Cilt 9, Sayı 1, Temmuz 2020, s 1-37 (21)

²¹⁵ A.g.e. s 22

²¹⁶ Mathew NİMETZ, “The Macedonian “Name” Dispute: The Macedonian Question—Resolved?” Analysis of Current Events, **Nationalities Papers**, 2020, 48:2, p 205-214

²¹⁷ Emin EMİN, Balkan Raporu, Bölünme ve Birleşme Sarmalında Bir Coğrafya, Araştırma 113, **INSAMER**, Şubat 2020, s 23-24

*Balkanların AB hayalini öldürdüğünü düşünüyor musunuz” sorusuna cevap olarak “Macron ile yaptığımız görüşmelerde bana dönüşüm sürecinde başarılı olan ülkelere daha çok şans vereceğini ve bunun yeterince adil olduğu, bu metodolojinin bize yeniden şans vereceğini” söylemiştir.*²¹⁸

Kendisini ilgilendiren meselelerde AB’nin her zaman çözüm ürettiğinin en bariz örneklerinden biri de Prespa Anlaşması’nın imzalanmasıdır. Sözü geden Anlaşma’nın imzalanması Makedonlar açısından Yunanistan’ın zaferi, karşı tarafa göre ise Makedon’ların zaferi olarak nitelendirilse de, ülkenin AB üyeliği yönünde bir engelinin aşılmasını göstermiştir. Kuzey Makedonya’nın gerçekleştirdiği siyasi, hukuki reformların yanı sıra Prespa’yı imzalamakla yakın zaman içerisinde üyelik müzakerelerinin başlanacağına inanması, fakat Haziran ve Ekim 2019’ta geçirilen müzakerelerde olumsuz kararların alınması hayal kırıklığına yol açmış ve AB ile olan ilişkilerinde kırılma noktası olmuştur.

3.4 Kuzey Makedonya’nın AB Üyelik Süreci Kapsamında Göç Sorunu

Önceki bölümlerde de belirtildiği üzere insanlar farklı nedenlerle göç etmektedirler. Fakat göç prosesi yalnız nüfusta değişiklik göstermemekte olup toplumların hayatına farklı şekilde etki etmektedir. Gelişmekte olan ülkelerden gelişmiş ülkelere akın eden göçmenlerin ailelerine para gönderdikleri bunun örneğidir. “2015 yılı verilerine göre dünya genelinde göçmenler kendi ülkelerine 601 milyar dolar para transferi yapmıştır. Bunun 441 milyar doları gelişmekte olan ülkelere gönderilmiştir. Para transferleri sonucunda gelişmekte olan ülkelerde yoksulluk oranları düşüş göstererek insanların iyi bir yaşam sürmesine olanak sağlanmıştır.”²¹⁹

²¹⁸ Efi Koutsokosta, Kuzey Makedonya Başbakanı Zaev'den AB üyelik yorumu: Muhtemelen Don Kişot’un mücadelesini veriyoruz, Çevrimiçi: <https://tr.euronews.com/2019/10/30/kuzey-makedonya-basbakan-zaevden-ab-uyelik-yorumu-muhtemelen-don-kisot-un-mucadelesini-ve>, Erişim 25 Ekim 2020, Son güncelleme 30.10.2019

²¹⁹ Emin EMİN, “Balkanlar’da Göç Raporu, İstikrarsızlığın Çizdiği Rota”, **INSAMER**, Eylül 2015,s 2

Kuzey Makedonya yasadışı göç ve transit ülke konumunda olması gibi sorunlarla AB'ni güvenlik konusunda endişelendirmektedir. AB bölgede sığınma, göç ve vize yönetimi üzerine Sığınma Bölgesel Projesi (CARDS)'la yol haritasını belirlemektedir. Sözü geden harita, aynı zamanda Batı Balkanlar'ın Avrupa standartlarını karşıladıkları ve işbirliği içinde olmalarını göstermektedir. Bundan ilave AB'nin organize ettiği eğitimler, Bölgesel Mülteci Kurumu (MARRI) , bölgesel forumlar da çalışmalar içerisinde yer almaktadır.

2015 yılında mülteci akınlarına maruz kalan Kuzey Makedonya'nın Avrupa'ya geçişte transit ülke olarak kullanılması ülkenin en büyük sorunlarından biri olmuştur. İlk olarak mülteci geçişlerine izin veren Kuzey Makedonya son dönemde Avrupa'nın baskısı ile kapılarını kapatmak zorunda kalmıştır. Kuzey Makedonya'nın AB vizyonunda emin adım atan ülke haline gelmesi en akılcı yol olarak görülmektedir. Mülakat yaptığım kişiler yakın zaman içerisinde Kuzey Makedonya'nın AB'ye üye olmasını beklediklerini söylemişler.

Kuzey Makedonya AB'ye üye olmamasına rağmen yalnız Schengen muafiyeti sonucunda son 3 yılda 30 binin üzerinde AB ülkelerine iltica başvurusu gerçekleşmiştir. Göçlerin çoğu Lüksemburg, Belçika, Almanya, Hollanda ve İsviçre'ye olup, toplam 5 Balkan ülkesinden Avrupa'ya 80 bin civarında iltica gerçekleşmiştir. Makedon vatandaşlarının genelde Almanya'yı tercih etme nedeni asgari ücretin Kuzey Makedonya ile kıyasla 9 kat daha çok olmasıdır. AB, Kuzey Makedonya'nın üyeliğine alındığı halde sürecin daha da hızlanacağını öngörmektedir. Fakat ülkenin üyeliğe kabülle ekonomisinin daha iyi şartlara getirilmesi yasadışı göç sorununun azaltılmasında etkin olabilir. ²²⁰

Frontex araştırmalarına göre Arnavutluk, Bosna-Hersek, Kosova, Kuzey Makedonya ve Sırbistan ile yapılan vize muafiyetinden sonra en çok iltica başvurusunda bulunan Makedon vatandaşları olarak bilinmektedir. ²²¹ AB Türkiye ve

²²⁰Prof.Dr İlyas SÖZEN,Prof.Dr Fatih ÇAM, Prof.Dr Volkan ÖNGEL, " Avrupa Birliği Göç İlişkileri: Makedonya Odaklı Bir Analiz" , **INTERNATIONAL CONFERENCE ON EURASIAN ECONOMIES**, 2014,s 6

²²¹Frontex Annual Risk Analysis 2013, Çevirimiçi; [https://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk Analysis/Annual Risk Analysis 2013.pdf](https://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk%20Analysis/Annual%20Risk%20Analysis%202013.pdf), Erişim: 01 Kasım 2019, s 27

Yunanistan üzerinden yasadışı yollarla geçen Afganistan, Pakistan ve Suriye kökenli göçmenlerin AB üye ülkelere girişini engellemek için çaba sarf etmektedir.

Kuzey Makedonya’da göç olgusunun tarihi eskilere dayanmaktadır. 1945-1994 yıllarını kapsayan dönemde 475 – 495 bin civarında insan çeşitli nedenlerle ülkelerini terk etmiştir. 2. Dünya Savaşından sonra Kuzey Makedonya’da ağır baskılara maruz kalan Müslüman kesim çoğunlukla Türkiye’yi, 1963 yılı Üsküp depreminden sonra göç edenlerin çoğu ise Batı Avrupa, Kanada, ABD ve Avustralya’yı seçmiştir. 1990 yılında göç eden Makedon vatandaşlarının sayısı 390.000 olarak bilinmektedir. Günümüzde 626.000 Makedonya vatandaşı başka ülkelerde yaşamakta olup bu nüfusun %30’na tekabül etmektedir.²²²

T.Stojanovski, Kuzey Makedonya’dan diğer ülkelere gerçekleşen göçler için önemli husus olarak etnik ayırım yapılmadan tüm toplulukları etkilediğini vurgulamıştır. Arnavut, Makedon yahut Türk, Müslüman veya Gayri Müslüman olmasının farkı olmaksızın göç etmek için yollar aranmaktadır. Ülkede gençler arasında işsizlik ve bölgenin güvenilir olmaması göçü teşvik etmektedir.²²³ Genelde Arnavutluk, Türkiye ve Bosna-Hersek’ten çok az sayıda göç alan ülke nüfusunun yüzde 1’i mültecidir. Tez konusunun dışında kaldığı için ülkenin dışa verdiği göç üzerinde çok durmayarak Kuzey Makedonya’yı transit olarak kullanan ve AB’ye geçmeye can atan göçmenlerin karşılaştığı sorunlar ve AB’nin tepkisi üzerine yoğunlaşmanın daha faydalı olacağı kanaatindeyim.

3.4.1 Kuzey Makedonya’nın AB’ye Yönelik Geçişlerde Geçiş Ülkesi Rolü

Yunanistan rotasını kullanarak Batı Avrupa’ya geçmek isteyen göçmenler ilk olarak Kuzey Makedonya’nın güney sınırı olan Vinojug kampına, daha sonra Sırbistan sınırına yakın olan Tabanovce’nin kuzeyine doğru ilerlemektedirler. 2015 ve 2016 yıllarında bu rota ile Suriye, Afganistan ve Irak’tan geçen göçmenlerin sayı bir kaç yüz bini bulmuştur. Haziran 2015 yılında göçmenler artık kayıt altına

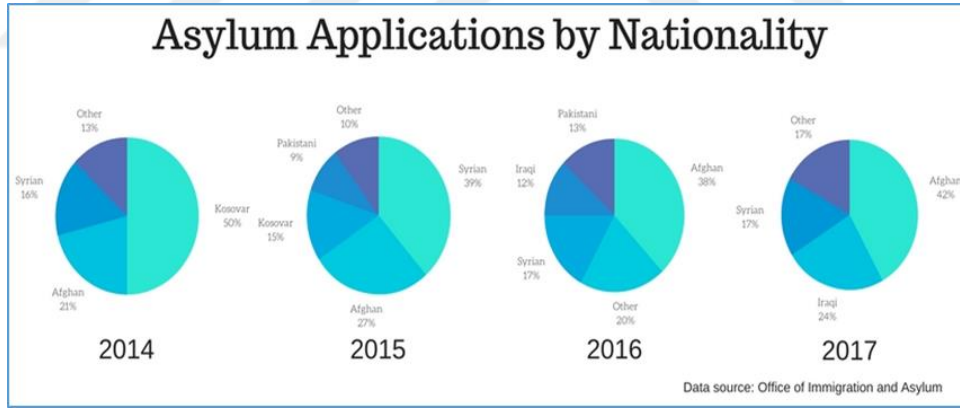
²²²Emin EMİN, Balkanlarda Göç R....., s 12-13

²²³Trpe Stojanovski, **mülakat**, Ağustos 2019, Üsküp-Kuzey Makedonya

alınmaya başlanmıştır. BMMYK 1 Temmuz 2015 verilerinde Gevgelija bölgesindeki monitronglerinden sonra açıkladığı göçmen sayısı 697.228 kişi idi.²²⁴

Fakat Yunanistan'a ulaşan göçmenlerin hepsi ülkede kalmamakta, sığınma sistemi ve kabul hizmetlerini yetersiz bularak, bazıları diğer AB ülkelerine doğru yol almaktadırlar. Tabii ki çoğu zaman bu yolculuk düzensiz olarak gerçekleşmektedir. Diğer üye devletlerde daha iyi yaşam arzusu yahut toplumdan destek alabilme umudu ile göçmenler yolculuklarının bir kısmını Kuzey Makedonya Cumhuriyeti ve Sırbistan üzerinden geçmekle gerçekleştirir. Fakat sözügeden ülkelerde işleyen bir sığınma sistemi mevcut değildir. Macaristan sınırı da sığınmacıları karşılamaktan hoşnut değil. Yunanistan'dan Macaristan'a geçenler çoğunlukla Suriye ve Afgan vatandaşlarıdır. 2015 senesinin ilk sekiz ayında Macaristan'da sığınma başvurusunda bulunan 27,134 Afgan ve 25,436 Suriye uyruklu sığınmacıların neredeyse tamamı Sırbistan üzerinden hareket etmiştir.²²⁵

Resim 5: Office of Immigration and Asylum

Kaynak: Migration Issues in Hungary, **IOM**, Çevirimiçi; <http://www.iom.hu/migration-issues-hungary>, Erişim; 17 Eylül 2020

²²⁴ **UNHCR**. Regional Refugee and Migrant Response Plan for Europe: Eastern Mediterranean and Western Balkans Route. January – December 2016, s. 72

²²⁵ Korku ve Tel Örgütler, Avrupa'nın Mülteciler'i Dışarda Tutma yaklaşımı, **AMNESTY INTERNATIONAL**, ilk baskı 2015, Birleşik Krallık, s 75

2011 yılından itibaren Macaristan-Sırbistan sınırı mülteci ve göçmenler için AB'ye düzensiz giriş yollarından biridir. Göçmenler çoğunlukla Kosova olmak üzere Balkan ülkelerinden gelen göçmen ve mülteciler olup diğerleri ise AB'ye Yunanistan üzerinden giren ve daha sonra Kuzey Makedonya ve Sırbistan'dan geçerek Macaristan'a ulaşmıştır. Uluslararası Af Örgütü Raporlarına göre 2015 yılının ilk yarısında 67,955 kişi Sırbistan üzerinden Macaristan'a düzensiz yollarla giriş yapmıştır. Fakat Macar hükümeti göçmenlerin ülkeye girişlerini engellemek ve ülkeye girdiklerinde geri göndermek için çaba sarf etmektedir.²²⁶ Göçmenler bu sefer Macaristan'a artık Sırbistan üzerinden değil, Hırvatistan üzerinden giriş yapmak için alternatif yollar aramıştır. Macaristan Hırvatistan sınırında tel örgü çalışmalarına başlaması istenmeyen göçün karşısının alınmasına yöneliktir. 2015 yılı 18 Eylül tarihinde Macaristan Başbakanı Viktor Orban, "Sırp-Macaristan sınırında yaptığımız aynı işlemi yapmalıyız" diyerek, yüzlerce polis ve askeri Macar-Hırvat sınırına yönlendirmiştir. Başbakan Slovenya'nın Schengen sınırlarının korunmasını ciddiye almasını da dile getirmiştir.²²⁷ Macar-Hırvat sınırının 17 Ekim 2015 itibarıyla kapanması mülteciler için yeni rota çizmiştir. Bu rota Slovenya idi.

Kendisini insan hakları savunucusu gibi gösteren AB'de özellikle göç krizinden sonra duvar uygulamasının yaygın olduğunu aşağıdaki infografikle görmek mümkündür.

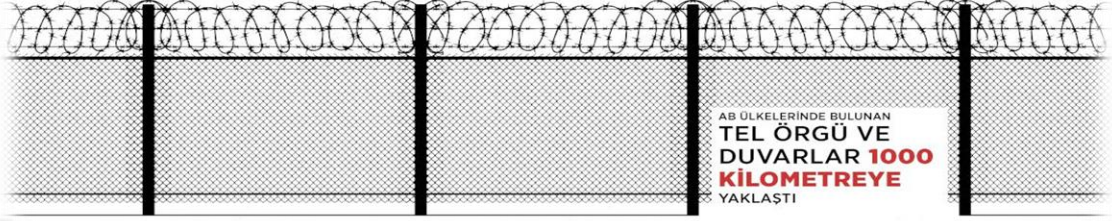
²²⁶ A.g.e, s 80-81

²²⁷ Construction of Border Fence on Croatia Section Has Begun, Website of the Hungarian Government, 18 September, 2015, Çevirimiçi: <https://www.kormany.hu/en/the-prime-minister/news/construction-of-border-fence-on-croatian-section-has-begun>, , Erişim 28 Temmuz 2019

Resim 7: Anadolu Ajansı

Avrupa, mültecilere karşı yeni Berlin Duvarları inşa etti

Berlin Duvarı'nın yıkılışını her yıl gururla anan Avrupa, savaş ve zulümden kaçan mültecileri engellemek için yeni duvarlar ördü

6X

AB'de mültecileri engellemek için Berlin Duvarı'nın 6 katı duvar örüldü

AVUSTURYA

Slovenya sınırı ile İtalya sınırına duvar ördü

DANİMARKA

Almanya sınırına yüksek bir tel örgü inşa etti

NORVEÇ

Schengen bölgesinde yer alan Norveç 2016'da Rusya'yla olan sınırına duvar ördü

ESTONYA

LETONYA

LİTVANYA

Estonya 2015'te Rusya sınırına duvar örerken, bu ülkeyi Letonya ve Litvanya takip etti

FRANSA

İki ülke, aralarındaki sınırı 2016'da inşa ettikleri "Calais Duvarını" birlikte finanse etme kararı aldı

MACARİSTAN

2015'te alevlenen mülteci krizi sonrası ilk harekete geçen ülkelerden oldu. Sırbistan ve Hırvatistan sınırlarına dikenli tel örgü çekti

İSPANYA

AB'nin ilk duvarı, 1993'te İspanya'nın Afrika'daki toprağı Septe'nin (Ceuta) etrafına çekildi. İspanya, 2. duvarı da Melilla'ya inşa etti

SLOVENYA

Hırvatistan sınırına 150 kilometre uzunluğunda tel örgü inşa etti

YUNANİSTAN

2012'de Türkiye sınırına yüksek dikenli teller çekti

KUZEY MAKEDONYA

Yunanistan sınırına 2015'te tel örgü çekti

BULGARİSTAN

2013'te 30 km ördüğü dikenli tel duvarını, 2016'da 146 kilometreye çıkardı

07/11/2019

Anadolu Ajansı

Kaynak : Avrupa Mültecilere Karşı Yeni Berlin Duvarları İnşa Etti, Anadolu Ajansı, Çevrimiçi; <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/avrupa-multecilere-karsi-yeni-berlin-duvarlari-insa-etti/1637992>, Erişim; 11 Kasım 2020

Savaştan kaçan göçmen ve mültecilerin karşısını almak için duvar ve tel örgüler inşa eden AB hâlihazırda çitlerin boyunu 6 metreye yükseltirken duvarın uzunluğu 11 kilometreye ulaşmıştır. AB üyelerinden göç konusunda katı tavır sergileyen Yunanistan 2012 yılında, Bulgaristan ise 2013 yılında Türkiye ile sınırına yüksek dikenli teller çekmiştir. 2015 mülteci krizinden sonra üye ülkeler arasında duvar uygulaması daha da artmıştır. Macaristan ilk tel örgü çeken ülkeler arasında yer alırken hemen ardından Sırbistan, daha sonra Slovenya sınırına 15 kilometrelik duvar örmüş onu da Avusturya takip etmiştir. 2016 yılında Avusturya İtalya ile olan sınırını da kapatmıştır. AB'ye üye olmak için çaba sarf eden Kuzey Makedonya Batı Avrupa'ya ulaşmaya çalışan sığınmacıların karşısının alınması için Yunanistan sınırına tel örgü çekmiştir. Norveç AB'ye üye olmasa da Schengen'de yer aldığı için Rusya'yla sınırına Orta Doğu'dan Avrupaya girmeye çalışan mültecileri engellemek için duvar örmüştür. Zulüm ve savaştan kaçan insanları bu “duvarlar’la” geri itmek AB'nin savunduğu ve sürekli vurgu yaptığı insan haklarına aykırıdır.²²⁸

Makedonya'nın Sığınma ve Geçici Koruma Yasası 2012 yılında önemli değişikliklerle geliştirilmiştir. 16 Haziran 2015 tarihinde Kanun mülteci krizine cevap olarak kolaylaştırılmak adıyla değiştirilse de, daha çok göçmenler için kısıtlayıcı kurallar içermiş ve sınırda keyfi olarak geri itmelere neden olmuştur. 2015 yazında Makedonya'da göç krizinin artması sonucunda göçmenlerin ciddi istismarı ve en az 30 göçmen ölümünün gerçekleşmesi Uluslararası AF Örgütü'nün raporlarında belgelenmiştir.²²⁹

LEGİS'inkurucusu ve sekreteri Jasmine Redjepi'yle mülakatında 2015 yılından itibaren STK olarak Kuzey Makedonya'daki düzensiz göçle ilgilendiklerini ve Balkan İnsani Koridoru'nun kapatılmasının ardından ülkede alternatif göç kanallarının arttığını söylemiştir. Sırbistan sınırında göçmen kaçakçılığının çoğalmasına vurgu yapan Redjepi insan hakları ihlallerinin bozulmasını bir güvenlik

²²⁸ Şerife ÇETİN, “Avrupa Mültecilere Karşı Yeni Berlin Duvarları İnşa Etti”, **ANADOLU AJANSI**, Çevirimiçi; <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/avrupa-multecilere-karsi-yeni-berlin-duvarlari-ina-etti/1637992#>, Erişim: 20 Ekim 2020, Son Güncellenme Tarihi 07.11.2019

²²⁹ Jasmine Redjepi ve Mersiha Smailoviç, **LEGİS Binası**, <http://legis.mk/contact>, (İletişim İçin) Üsküp; Kuzey Makedonya, mülakat, Ağustos 2019

meselesi olarak nitelendirmiştir. Aynı zamanda Redjebi'nin sözlerine istinaden 2015 yılına kadar Kuzey Makedonya'da bir tane bile olsun mültecinin ölmediği, 2015 sonrası Afganistan ve Somali'den 14 göçmenin stasyondan geçerken tren vurup ölmesi ile sonuçlanan kaza ülkeni Yasa değişikliğine gitmeye zorlamıştır. Bu yasa'yla göçmenlerin toplu taşımaları kullanmalarına izin verilmiştir. *2015 Suriye krizi göç konusunda Makedonya ile AB arasında ilişkileri nasıl etkiledi?* sorusuna yanıt olarak Redjebi "Suriye savaşı bir sıra Avrupa ülkelerine geçişte transit ülkeleri kötü etkilemiştir. Bu ülkelerden biri de Kuzey Makedonyadır. Göç akımlarının yoğun olduğu 23-24 Ağustos 2015 yılında Kuzey Makedonya 3 günlüğüne Yunanistan'la kapılarını kapatmak zorunda kalmıştır. Fakat sığınmacı ve mültecilerin sınırda dövülme olaylarının CNN, BBC ve EuroNews gibi büyük Medya araçlarına ulaşması AB'ni uluslararası kamuoyunda kötü etkilediğinden iki ülke arasında sorunları çözmeye davet etmiştir. Fakat AB düzensiz göçün karşısını almak için sürekli Kuzey Makedonya'ya baskı uygulayarak göçü kendi sınırlarının dışında tutmaya çalışmıştır. Ülkenin tekbaşına düzensiz göçün karşısını alamadığını görünce AB Polis güçlerini ülkenin Yunan sınırı ve Sırbistan'da yerleşen Tabanovce'de yerleştirmiş, düzensiz geçişlerin karşısını almaya çalışmıştır. Her ne kadar AB insan hakları, ifade özgürlüğü, demokrasi, hukukun üstünlüğü konusunda kendisini diğer ülkelere örnek olarak gösterse de mülteci krizi AB'nin iç üzünü dünyaya göstermiş ve Kuzey Makedonya ile ilişkilerde de kırılma noktasına getirmiştir.²³⁰

Makedonya Cumhurbaşkanı İvanov Makedonya'nın AB, Schengen ve NATO üyesi olmamasına rağmen mülteci krizinden etkilenmesini bildirmiş ve Yunanistan gibi AB üyesi ülkelerin bu yük paylaşımında yanlarında olmamasından yankıyla söz etmiştir.²³¹

Makedonya sınırlarından geçerek Batı Avrupa'ya ulaşmak isteyen göçmenler için 18 Kasım 2015 yılından itibaren milliyet tarama programı başlatılmıştır. 18 Kasım tarihinden itibaren Suriye, Afganistan ve Irak vatandaşlarının savaş

²³⁰ Jasmine Redjebi, **LEGİS Binası**, <http://legis.mk/contact>, (İletişim İçin) Üsküp; Kuzey Makedonya, mülakat, Ağustos 2019

²³¹ Ivanov: Makedonija Plaća Greške Evropske Unije, **BLIC TV**, 11.03.2016, Çevirimiçi; <https://www.blic.rs/vesti/svet/ivanov-makedonija-placa-greske-evropske-unije/g4df3pe>, Erişim; 02 Eylül 2019

mağdurları olduğundan dolayı sınırı geçmelerine izin verilmiştir. 18 Şubat 2016 tarihinde Batı Balkan Rotası boyunca 5 ülke (Kuzey Makedonya, Sırbistan, Hırvatistan, Slovenya ve Avusturya) için sınırda fotoğraflı kimlik belgesi ibraz etme zorunluluğu getirilmiştir. Tüm bu kısıtlamalar Makedon polisi ve göçmenler arasında çatışmalara neden olmuştur.²³²

Makedonya yasadışı yollarla ülkeye giren göçmenlerin kayıtları 19 Haziran 2015 yılından itibaren başlamıştır. İlk başta gelenlerin sadece üçte biri veya yarısı kayıt altına alınmıştırsa daha sonra sistem tamamen işlevsel hale gelmiş, tüm göçmenler kayıt altına alınmıştır. Fakat 317.507 kişinin yalnız 83'ü ülkede kalmak için resmi başvuruda bulunmuştur. Böylece Makedonya'nın tamamen bir geçiş ülkesi olup göçmenlerin ilgi alanına dâhil olmadığı aşkarlanmıştır.²³³

Afrika, Orta Doğu ve Güney Asya'dan gelen göçmenler ve mülteciler Batı Balkan rotasından geçerek Avrupa'da ekonomik krize yol açmıştır. 2015 yılında Avrupa'ya giren mülteci ve göçmenlerin sayısı Aralık sonu 1 milyonu bulmuştur. Göç hareketlerinin büyümesi AB üye devletlerini sorunları çözme konusunda baskı ile karşı karşıya bırakmış ve Güney Avrupa sınırlarından gelen göçmenlerin karşısının alınması yönünde adımların atılması gerekliliğini gözler önüne sermiştir. Macaristan sınırlarını hemen kapamış, Avusturya da göç baskısına maruz kaldığı halde kapılarını kapatacağını ilan etmiştir.²³⁴

Bu durumdan Batı Balkan ülkeleri etkilenmiş ve kitlesel olarak göç akımlarına maruz kalmıştır. Türkiye, Yunanistan üzerinden geçen göçmenler Kuzey Makedonya'nın güney sınırlarına ulaşmıştır. AB transit ülkeleri göç akımlarından sorumlu tutmasından dolayı uluslararası arenada suçlanmış ve göçmen yükünün eşit olarak paylaşılması dile getirilmiştir. Göç akımlarının kitlesel şekil alması Avrupa'nın bu konudaki politikasının yetersiz kaldığını bir daha göstermiştir.²³⁵

²³²Senada Selo SABİC, Sonja BORİC, At The Gate Of Europe, A Report on Refugees on the Western Balkan Route, 17 October 2017, **SOE (Dialog Südosteuropa)** , s.6

²³³**A.g.e**, s 7

²³⁴Marina ANDEVA, "Migration Movements and Their Implications for Republic of Macedonia", **International Journal of Social Science Research**, Baskı 5, No 2, 2017, s 2

²³⁵**A.g.e**, s 2-3

Mart 2016 tarihinde Makedonya ülkenin güney sınırını tamamen ve kalıcı bir şekilde kapatmıştır. Makedon hükümetinin bu radikal sayılabilecek kararı aslında tek taraflı bir karar değildir. Avusturya'da kademeli olarak başlayan sınır kapanmasının kaçınılmaz sonucu olarak bir zincirleme reaksiyonu idi. Makedonya'da sınırın kapatılması için inşa edilen çitin AB bütçesi ile inşa edilmiş olması sınır kapatılmasının Makedonya hükümetinin tekbaşına alınan bir kararı olmadığını göstermektedir. Fakat AB hükümetleri kendi imajlarına önem verdikleri için uluslararası camiada sınır kapatılmasının onlar tarafından değil, Balkan vahşileri adlandırdıkları Kuzey Makedonya tarafından kapanmasını yansıtmaya çalışmışlardır.²³⁶

Bugün Makedonya, AB'nin kapısıdır ve kapı kapalı. Artık sığınma başvurusunda bulunma şansı oldukça azdır. Macaristan bile bazen sınırı açmakta ve sığınmacı almaktadır. Güney sınırının kapatılması karşılığında Makedonya'nın bir AB "ödülü" almaya çalışılması konuşulmaktadır. Bu ödül ülkenin AB üyeliğine müzakerelerin başlanması olabilir.²³⁷

Bu kadar sınır kapatılmaları ve engellere rağmen Orta Doğu, Asya ve Afrika'dan gelen göçmenler ve mülteciler hala Balkanlar'dan Batı Avrupa'ya doğru yol almaya devam etmektedirler. BMMYK'na göre 2019 yılının Nisan ayında çoğunlukla Afganistan ve İran'dan 3600 göçmen ve mülteci Sırbistan'da kayıt altına alınmıştır. 2018 yılında Bosna - Hersek'de 25.000 göçmen ve mültecilerin sadece 3.500'ü ülkede kalmayı seçerken diğer kısmı Hırvatistan'a geçmiştir. Hırvat polisi göçmen ve mültecileri Bosna'ya geri iterek şiddet uygulamıştır.²³⁸

EUROSTAT verilerine göre 2020'nin ikinci çeyreği boyunca ilk kez bu kadar az (46.500) sığınmacı AB'ye uluslararası koruma için başvurmuştur. 2020'nin ilk çeyreğinde kaydedilen 150100'e kıyasla %69 ve 2019'un ikinci çeyreğine (143700) göre% 68 azalma göstermiştir. Özellikle 2020'nin ikinci çeyreğinde sığınma başvurularındaki keskin düşüş, Mart 2020'den itibaren Üye Devletler tarafından

²³⁶Barbara BEZNEC, Marc SPEER, Marta Stojic MITROVIĆ, **Governing the Balkan Route: Macedonia, Serbia and the European Border Regim**, Research Paper Series of Rosa Luxemburg Stiftung Southeast Europe No 5, 2016, s 22

²³⁷A.g.e , s 27

²³⁸BMMYK.....

uygulanan COVID-19 acil durum önlemlerinden kaynaklanmaktadır. Suriyeli, Afgan ve Venezuela vatandaşları yine de çoğunluk teşkil etmiş ve %32 orana denk gelmiştir. Sığınma başvurularının en çok yapıldığı ülke Almanya, Fransa ve İspanya olmuştur.²³⁹

3.5. AB'nin 2019-20 Değerlendirme Raporunda Göç Meselesi

29.05.2019 tarihinde Avrupa Komisyonu Kuzey Makedonya ile ilgili Genişleme Politikası Raporu'nu yayımlamıştır. Önceki yıllarda kaydedilen ilerleme ışığında Nisan 2018'te Komisyon katılım müzakerelerini başlatmak için önerisini yenilemiştir. Haziran 2018'te Konsey katılım müzakerelerini başlatmak için yol belirleyerek Haziran 2019'a tarih vermiştir. Mart 2019'da Konsey AB reformlarını ilerletmek için ilerleme kaydedilmesine yönelik tartışmalar yapmıştır. Tartışmalar daha çok Haziran 2018 Konsey sonuçlarının belirlediği alanlarda ve iyi komşuluk ilişkilerinin güçlendirilmesine odaklanmıştır.²⁴⁰

Şubat 2019'ta Yunanistan'la Kuzey Makedonya arasında bağlanan Prespa Anlaşması'nın yürürlüğe girmesi büyük önem arz etmekte olup iki ülke arasında uzlaşmaya bir örnektir.

Siyasi kriterler konusunda ülke AB uygulama raporlarına göre sabit hızla devam etmektedir. Fakat yargı sistemi, yolsuzlukla mücadele, organize suçlar gibi belirli alanlarda somut sonuçlar verilmeye başlanılmıştır. Prespa Anlaşmasının hemen ardından 2018 yılı Eylül ayında referandum düzenlenmiş ve seçmenlerin çoğu AB ve NATO üyeliğini desteklemişlerdir. Bazı etnik sorunların olmasına rağmen etnik gruplar arasında genel durumun sakin olması da raporda belirtilmiştir. 2001 ihtilafını sona erdiren Ohrid Çerçeve Antlaşmasının Anayasa'nın girişinde belirtilmesi ve uygulamaya devam ettirilmesi pozitif hal gibi değerlendirilmiştir.²⁴¹

²³⁹First-time Asylum Applicants Down by Almost 70% in Q2 2020, Çevirimiçi: <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/-/DDN-20200922-1>, EUROSTAT, Erişim; 04.11.2020, Son Güncellenme Tarihi; 22.09.2020

²⁴⁰COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT, North Macedonia 2019 Report, EUROPEAN COMMISSION, Brussel, 29.5.2019 , s 99

²⁴¹A.g.e. s 37

Kuzey Makedonya karışık göç akımları yönetiminde aktif rol oynayan ülkedir. Bununla ilgili olarak ülke AB üyeleri ve komşu devletlerle sürekli işbirliği içerisinde. Rapora göre göç akımlarının kapsamı ve yapısı konusunda hala belirsizlikler var. Ülkenin güney sınırında etkin kontrol sağlanmasına rağmen kuzey sınırında sık sık kaçakçılık faaliyetlerinin hala devam etmesi bilinmektedir.²⁴²

Raporda belirtilen hususlardan biri de göç müktesebatının uygulanması konusunda ülkenin hala tam hazır olmamasıdır. Fakat yasal uyum üzerine iyi ilerleme kaydedilmiştir.²⁴³ Geçici Koruma ve Yabancılar Yasa'sındaki değişikliklerin kabul edilmesiyle yasal çerçevenin iyileştirilmesi konusunda ilerleme kaydedilmiş ve göç yönetimi kurumlar arasında görevler halinde paylaştırılmıştır.

Kuzey Makedonya'ya olan göç akınları büyük ölçüde geçicidir. Çoğu göçmenler Yunanistan üzerinden Kuzey Makedonya'ya geçmekte ve ülkeyi transit geçiş olarak kullanmaktadırlar. Resmi olarak bildirilen kaçak geçişlerin sayısı bir önceki yıla göre önemli ölçüde artmıştır. 2017 yılındaki 2831 girişim sayısı 2018 verilerinde artış göstererek 16.895'e ulaşmıştır. Göç akımlarının 13.494'ü ise sırf Yunanistan ile olan güney sınırından geçmiştir. Göçmenlerin çoğu Pakistan, İran ve Afganistan'dan gelmektedir. Ülkeyi geçen göçmen sayısının resmi rakamlardan çok daha fazla olduğu düşünülmektedir.²⁴⁴

Hükümet tarafından 2015 yılında kabul edilen Göç Politikaları Kararı "The Resolution on Migration Policy" göç alanında esas politik belgedir. Stratejik önceliklerinden biri göçmenleri tespit etmek, onları profilendirmek ve uygun koruma sistemine yönlendirmektir. Raporda gösterildiği üzere 2018 yılında ülkeye iltica başvurusu yapan kişi sayısı 299'dur. Ülke geçici bir konaklamadan daha fazlasını sağlama konusunda isteksiz davranmaktadır.

Ülkede sığınmacılar konusunda da olumsuz tutumlar izlenilmektedir. Sığınmacılarla yapılan görüşmelerde çeviricilik hizmetinde zorluklar hala devam etmektedir. Fakat iltica başvurularının işleme alınması konusunda gereken sürenin azaltılmasında ilerleme kaydedilmiştir.

²⁴² A.g.e. s 40

²⁴³ A.g.e. s 34

²⁴⁴ A.g.e. s 40

Belirtildiği üzere 2018 yılında 299 kişi iltica başvurusunda bulunmuş, 6 kişiye ikincil koruma hakkı verilmiştir. Fakat hiç birine mülteci statüsü verilmemiştir. Yalnız 1999 yılından itibaren ülkede bulunan Kosova'dan bir kişiye mülteci statüsü verilmiştir. Görüldüğü gibi kararların çoğu sığınma talebinin ret edilmesi veya iptalini içermektedir.²⁴⁵

Raporda belirtilen diğer konu AB ile yapılan vize serbestisidir. Bu alan sorunsuz çalışmaya devam etmektedir. Göç akımlarını yönetmek için Avusturya, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya ve Slovakya ile karma polis devriyeleri kurulmaktadır. Fakat sınır muhafızları, gümrükler ve diğer kuruluşlar hala veritabanlarına karşılıklı olarak erişememektedir. Tüm komşu ülkelerle sınır anlaşmaları konusunda sorunsuz bir uygulama var. Yunanistan'la ise henüz resmi bir antlaşma yapılmamıştır. Fakat pratikte ikili teknik işbirliği çalışmaktadır.

Son 5 yılda işgücü, özellikle yüksek göç nedeniyle neredeyse %1 oranda azalmıştır. Mezunlar tarafından sunulan becerilerle şirketler tarafından aranan beceriler arasındaki boşluk, potansiyel büyümeyi sınırlandırmakta ve yüksek vasıflı işgücünün büyük çapta göç etmesi ile daha da artmaktadır.

06.10.2020 tarihinde Avrupa Komisyonu Kuzey Makedonya ile ilgili Genişleme Politikası Raporu'nda Kuzey Makedonya'daki gelişmeleri daha yakından izlemiş ve Mart 2020 yılında Kuzey Makedonya'nın AB üyelik yolunda çabalarını artırdığını ve bu yolda başarılar kazandığını bildirmiştir. 26 Mart tarihinde yayımlanan güncellenme ile Avrupa Konseyi Kuzey Makedonya ile müzakerelerin başlatılması kararını onaylamıştır. Bölgesel işbirliğine ilişkin ülke diğer ülkelerle iyi ilişkiler sürdürmüş ve bölgesel girişimlerde aktif rol oynamıştır. Raporda göç akımlarının yönetilmesinde AB ile ilişkilerini iyi tutmaya çalışan Kuzey Makedonya'nın kuzey sınırındaki faaliyetlerinde kaçakçılık sorununu ele alınması gerektiği bildirilmiştir.²⁴⁶

AB Müktesebatını uygulamaya kısmen hazır olan Kuzey Makedonya 2019 İlerleme Raporunda uyulması gereken tavsiyeleri etkin şekilde uygulamaya

²⁴⁵ A.g.e. s 42

²⁴⁶ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT, North Macedonia 2020 Report, **EUROPEAN COMMISSION**, Brussel, 06.10.2020 , s 5-7

çalışmıştır. Ülkenin göçmenlerin kayd olunmasını daha sistematik ve korumaya duyarlı şekilde yapılmasına özen gösterilmesi gerektiği vurgulanmış, aynı zamanda şiddet içeren aşırılık ve terörle mücadelenin devam etdirilmesi tavsiye edilmiştir. İltica prosedürünün hala AB müktesebatıyla tam olarak uygulanmaması belirtilmiştir. Vize rejimi AB'ninkiyle uyumlu olup kısa süreli vizalar tektaraflı olarak kaldırılmıştır. Aynı zamanda Kuzey Makedonya ve Ukrayna arasında vize rejimi kaldırılmıştır.²⁴⁷

²⁴⁷ A.g.e, s 37-45

SONUÇ

Yugoslavya'nın dağılmasıyla bağımsızlıklarını kazanan Balkan ülkeleri'ne AB'nin tam olarak etkisi 1995 yılı Royaumont süreci ile başlamıştır. Balkanlar'da nüfus alanı oluşturmaya çalışan AB Kosova Savaşı'ndan sonra bölgenin İstikrar ve Ortaklık Süreci ile AB standartlarına ulaştırılmasını hedeflemiştir. Son zamanlar artan populizm, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, Brexit'in yaşanması, ekonomik krizlerle mücadele eden AB ciddi bir duraklama dönemine girmiş ve yeni çıkış yolları aramaya başlamıştır. Bu çıkış yollarından biri de AB'nin 2017-2018 yıllarından itibaren Batı Balkanlar bütünleşme sürecini yeniden gözden geçirmek, aynı zamanda Rusya'nın bölgede yayılmacı politikasını önlemek olmuştur. Batı Balkanlar'da ekonomik faaliyetlerin yanı sıra politik, askeri ve kültürel siyaset yürüten Türkiye'nin bölgede Müslüman olan ülkeleri desteklemesi AB'ni Batı Balkanlara yönlendiren diğer sebep olarak gösterilmektedir. Öte yandan Çin, ABD, Suudi Arabistan ve Körfez devletlerinin bölgede etkilerinin artması AB'ni rahatsız etmiş ve bölgenin çevrelenmesi endişesi içerisine sokmuştur.

Ekonomik taraftan zayıf olan potansiyel aday ülkelerin dışarda bırakılması AB için bir sıra riskler yaratabilir. Batı Balkanlar üzerinden geçerek AB'ne ulaşan yasadışı göç, bölgede meydana gelen etnik çatışmalar, organize suç örgütlerinin yasadışı faaliyetleri, bölgenin giderek istikrarsızlaşmasının karşısı alınmazsa Avrupa'nın ilerde çok büyük sorunlarla karşılaşacağına işaret etmektedir. Bunun yanı sıra Batı Balkanlarda Rus etkisi azaltılarak bölgenin tez bir zamanda AB üyesi olması için gerekli işler yapılmalı, bölgenin Rusya'ya enerji konusundaki bağımlılığı azaltılmalıdır. AB tez bir zamanda Batı Balkanlarla üyelik sürecini tamamlamazsa bölge Türkiye, Rusya ve Çin'in etkisinde kalarak Avrupa'dan uzaklaşa bilir.

Kuzey Makedonya açısından AB ile olan ilişkileri değerlendirirsek iki tarafın da kriz zamanı çözüm üretmekte güçlü iradeye sahip olmaları bilinmektedir. Nitekim Kuzey Makedonya'nın Arnavutlarla yaşanan sorununun OÇA ile çözüme

kavuşturulması, sonrasında Yunanistan’la yaşanan “İsim Anlaşmazlığı”nın halli yolunda gösterdiği çaba önemli belirtilerdendir.²⁴⁸

Diğer Balkan ülkelerine nazaran ticaret ve işbirliğinde gerekli koşulları erken sağlayan Kuzey Makedonya’da bazı kişiler Osmanlı’nın bölgeni uzun yıllar yönetmesini Batı’ya doğru entegrasyonda engellerden biri olarak görmektedir. 2015 yılından sonra ülkede Rusya etkisinin artması, “öte yandan Avrupa’ya ulaşım güzergâhında yer alan Kuzey Makedonya’nın 2013 yılından itibaren Üsküp-İştıp ve Kırçova-Ohri otoyollarının yapımı gibi diğer altyapı yatırımlarıyla Çin’in bölgedeki etkisinin artması”²⁴⁹ ve Türkiye’nin yumuşak gücü ülkenin giderek AB ile bağlarını kopara bilir.

İnsanlardan çok heykellerin olduğu Üsküp’te dev Haç sembolinin koyulması bölgenin müslüman kesimi tarafından iyi karşılanmamakta ve ilerde yeniden etnik çatışmaların çıkabileceğini göstermektedir. Balkanların radikalleşmesinin önü alınmalı, Avrupa-Atlantik Entegrasyonu’nun gerçekleşmesi için çaba sarf edilmelidir.

Kuzey Makedonya’da iktidarın değişmesi ve Batı yönümlü siyasetçilerin çoğalması ile üyelik sürecinde en büyük engel olan “İsim Anlaşmazlığı” meselesi çözüme kavuşturulmuştur. 2019 Haziran’ında AB Bakanlar Konseyi ülke ile müzakerelerin başlayabilmesini belirtmiş ve aynı yılda kabul edilen AB Kuzey Makedonya Raporu’nda komşuluk ilişkileri, iktidarın demokratik yollarla el değişmesi iyi yönden değerlendirilmiş, yargı sistemi, yolsuzlukla mücadele, organize suçlar gibi belirli alanlarda somut sonuçlardan bahsedilmiştir. NATO’ya üye olması ile Atlantik Entegrasyonunu gerçekleştiren Kuzey Makedonya Kopenhag Kriterlerini tam olarak yerine yetirmese de belli alanlarda somut adımlar atmıştır.

Arnavutluk ve Kuzey Makedonya’nın AB müzakere süreçlerinin Fransa tarafından veto edilmesi AB’nin verdiği vaatleri yerine getirmemesini bir daha ortaya koymuştur. Bu da önümüzdeki süreçte AB’nin sözügiden ülkeler üzerinde etkisinin azalacağına neden olacaktır. AB ve çok yakın zamanda ABD’nin Balkanlara

²⁴⁸ Oğuz GÜNER, **a.g.m.** s 29

²⁴⁹ Erjada PROGONATİ, **a.g.e** , s 113

etkisinin artması bölgede demokrasi ihraç etmek değil, Rusya, Çin ve Türkiye'nin bölgede etkisini azaltmağa yöneliktir. Suriye iç savaşından sonra patlak veren mülteci krizi ve 2016 yılının Temmuz ayında gerçekleşen Darbe girişimi gibi sorunlarla karşı karşıya kalan Türkiye'nin etkisinin Balkanlar'da önceki yıllarla kıyaslarsak azaldığı gözükmemektedir.

Tezin asıl amacı Kuzey Makedonya'nın transit göç yolu üzerinde olmasının AB üyelik sürecine etkisinin incelenmesi olup AB'nin göç yönetimini ve Batı Balkanlar Rotası üzerinden Kuzey Makedonya ile olan ilişkilerini araştırmaya yöneliktir. AB'de göç krizinin karşısının alınması sürekli duvarlar ve tel örgülerin inşa edilmesi ile sonuçlanmıştır. 2015 yılında gerçekleşen Mülteci krizi zamanı düzensiz göçün karşısının alınması yönünde Kuzey Makedonya'ya baskı uygulayan AB göçü kendi sınırları dışında tutarak ülkeni düzensiz göçle mücadelede tekbaşına bırakmıştır. Fakat ülkenin düzensiz göçün karşısını almakta zorlandığını görünce AB Polis güçlerini ülkenin Yunan sınırı ve Sırbistan - Tabanovce'de yerleştirmiş, düzensiz geçişlerin karşısını almaya çalışmıştır. AB insan hakları, ifade özgürlüğü, demokrasi, hukukun üstünlüğü konusunda kendisini diğer ülkelere örnek olarak gösterse de mülteci krizi AB'nin iç üzünü dünyaya göstermiş ve Kuzey Makedonya ile ilişkilerde de kırılma noktasına getirmiştir. Göç akınlarının büyümesi ile AB Güney Avrupa sınırlarından geçen göçün karşısını almak için Macaristan ve Avusturya ile sınırları kapatmış, Batı Balkan ülkelerini kitlesel göçle karşı karşıya koymuştur. 2016 yılında güney sınırını kapatan Kuzey Makedonya'da inşa edilen çitin AB bütçesi tarafından maliyeleştirildiği bilinmekte, fakat AB tarafından ülke Balkan vahşisi olarak lanse edilmektedir. Kapılarının kapanması karşılığında AB'den ödül olarak üyelik müzakerelerinin başlanmasını bekleyen Kuzey Makedonya Fransa'nın üyelik sürecine veto etmesiyle hayal kırıklığı yaşamıştır.

AB Arap Baharı sonrası gerçekleşen mülteci krizi politikasıyla kendi çıkarları doğrultusunda hareket ederek ne kadar kararsız ve gönülsüz olduğunu sergilemiştir. Kriz temelli bütünleşme olan AB 2015 mülteci krizi'nin yükünü diğer ülkelere kaydırarak ve Kale Avrupası'nı yükselterek hala derinleşmeğe devam etmektedir.

Araştırma sırasında varılan sonuçlar aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Göçmen ve sığınmacılar için önem arz eden AB'nin değerler birliği olarak gözükmesi düzensiz yollarla Birliğe yönelen göçü tetiklemiştir.
- AB ülkeleri için istenmeyen göçü ifade eden transit geçiş yolu üzerinde yerleşen ülkeler, o cümleden Kuzey Makedonya, Birliğe dâhil olan göçün sorumlusu olarak algılanmıştır.
- Ülkenin AB'ne üye olması durumunda AB transit göçün karşısının alınması yönünde daha somut adımlar atarak Kuzey Makedonya'dan Birliğe yönelen göçün kontrolünü daha kolay sağlayabilir.
- Kuzey Makedonya'nın Suriye iç savaşından sonra patlak veren mülteci krizinde AB ile işbirliği iyi yönden değerlendirilmiş, bunun aksine AB mülteci krizinin yükünü diğer ülkelere kaydırarak kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmiştir.

KAYNAKÇA

- AÇIKMEŞE, S. A.: (2004). **Uluslararası İlişkiler Teorileri Işığında Avrupa Bütünleşmesi**. Uluslararası Akademik Dergi, 21.
- AKDOĞAN, E.,
& ATALAY, M.: (2017). **Avrupa Birliği’ni Değişime Zorlayan Güç : Göç**. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 22, 2437-2454.
- AKTAŞ, M. T.: (2015, Temmuz). **Ücret Odaklı Uluslararası İşgücü Hareketliliğinin İşgücü Piyasalarına Etkileri**. TESAM(2), 201-202.
- AKGÜNER S, GÜLCAN Y
& KUŞTEPELİ, Y.: **Türkiye-AB İlişkilerinde Yeni Bir Konu: Mülteci Sorunu ve Türkiye AB İlişkileri**, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, Yayın No: 293, İstanbul, Temmuz 2017
- ALEXANDRIDS, A., &
DALKIRAN , M.: (2017). **Rotalar Değişiyor, Göç Devam Ediyor: AB Politikalarının Göç Rotaları Üzerindeki Etkileri** . ALSHARQ FORUM RAPOR.
- ANDEVA, M.: (2017). **Migration Movements and Their Implications For Republic of Macedonia. International Journal of Social Science Research**, 1-13.

- Avrupa Birliği Başkanlığı. (2019, Ekim 28). AB.gov.tr: https://www.ab.gov.tr/makedonya_267.html adresinden alınmıştır
- AYHAN, H. (2019). **Makedonya ile Yunanistan Arasındaki İsim Sorununun Çözümünde Arabuluculuğun Etkisi**. Dergipark, 215-244.
- AYKAÇ, M.,
& Umut YERTÜM. (2016). **Avrupa Birliği Göç Politikalarının Gelişimi; Misafir İşçi Kabulünden Sığınmacı Akınına**. Sosyal ve Siyaset Konferansları Dergisi(70), 1-29.
- AYTUĞ, H. K. (2008). **Bütünleşme Kuramlarının Avrupa Genişlemesine Bakışı**. Yönetim ve Ekonomi.
- BALTA, E. (2014). **Küresel Siyasete Giriş; Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler** (1 b.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- BAKLACIOĞLU, Ö. N (2012) “Modern Türkiye’nin Zorunlu Göçmenleri: Mühacirler, İskanlılar, Mübadiller, İslamlar, Soydaşlar,”G” Grubu, Mülteciler, ”Tekne Mültecileri”, **Küreselleşme Çağında Göç, Kavramlar, Tartışmalar**, Derleyenler S. Gülfer İhlamur Öner, N. Aslı şirin Öner, (1.b) İstanbul; İletişim Yayınları,
- BAYRAKLI, E.,
& KESKİN , K. (2015). **Türkiye, Almanya ve AB Üçgeninde Mülteci Krizi**. SETA.
- BAYRAM, M. H. (2015). **Avrupa Birliği Hukuku Dersleri**. Seçkin Hukuk Yayın Evi.

BEZNEC, B., SPEER, M., &

MİTROVIĆ, M. S.

(2016). **Governing the Balkan Route: Macedonia, Serbia and the European Border Regim. Research Paper Series Rosa Luxemburg Stiftung Southeast Europe .**

BİEBER, F

(2020) **Why the EU's Enlargement Process is Running Out of Steam**, EUROPP <https://blogs.lse.ac.uk/euoppblog/2020/10/12/49895/>

BOZKAYA, Ö.,

& Ali KINCAL.

(2018). **Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri ve Suriyeli Yerinden Edilmiş Kişiler Bağlamında Türkiye'nin Göç Politikasındaki Gelişiminin Değerlendirilmesi .** Göç Araştırmaları Dergisi, 90-126.

BULKAN, D.

(2018, Mart). **Avrupa Birliği Göç Politikası ve Suriyeli Göçmenler.** İstanbul: Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.

CASTLES, S., & Miller, M.

(2008). **Göçler çağı; Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri.** İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

COCCO, E.

(2017, Aralık 18). **Where Is The European Frontier? The Balkan Migration Crisis and Its Impact on Relations Between The EU and Western Balkans. The Authors**, 293-302.

Construction of Border Fence on

Croatian Section Has Begun.

(2015, September 18). Website of the Hungarian Government: <https://www.kormany.hu/en/the-prime-minister/news/construction-of-border-fence-on-croatian-section-has-begun> adresinden alınmıştır

COŞKUN, B. B., & ÇİM, E.

(tarih yok). Avrupa Birliği Ortak Göç Ve Mülteci Politikaları ve İnsani Güvenlik İkilemi. Academia.edu, 289-291.

CZAIKA, M., & HAAS, H. D.

(2013). The Effectiveness of Immigration Policies: Notes and Commentary. Population and Development Review, 487-508.

ÇAĞLAYAN, S.

(2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi(17), 67-91.

ÇAKMAK, G. A.

(2018). Avrupalılaştırmanın Aşıl Tendonu : Göç Politikaları ve Yunanistan Örneği. Mukaddime(Özel sayı 1), 39-57.

ÇAKMAK, G. A.

(2018). Avrupalılaştırma'nın Aşıl Tendonu: Göç Politikaları ve Yunanistan Örneği. Mukkadime, 39-57.

ÇAKMAK, S.

(2018). Türkiye-Balkanlar Rotasında Sığınmacı ve Mülteci Krizi. ANKASAM Bölgesel Araştırmalar Dergisi, 366-397.

ÇELİK, A.

(2004). Avrupa Birliği Sosyal Politikası: Gelişimi, Kapsamı ve Türkiye'nin Uyum Süreci. Sendikal Notlar(24), 1-22.

- ÇELİK,D: ŞEMŞİT S (2019)**Kale Avrupası Yaklaşımı ve Düzensiz Göç**, PARADOKS Eko., Sos. ve Pol. Dergisi, s 279-294
- ÇETİN, Ş. (2019, Kasım 07). Avrupa Mültecilere karşı Yeni Berlin duvarları İnşa Etti. Ekim 20, 2020 tarihinde Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/avrupa-multecilere-karsi-yeni-berlin-duvarlari-insa-etti/1637992#>,
- DAĞDEMİR, E. U. (tarih yok). **Batı Balkan Ülkeleri İle Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Olasılıkları Üzerine Bir Değerlendirme**. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 89-117.
- DAĞDEMİR, Y. E. (tarih yok). **AB'nin Bütünleşme Sürecinde Esneklik Kavramı: Amsterdam Antlaşması Çerçevesinde Bir Değerlendirme**. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 31-32.
- DEMİR, O. Ö., & Erdal , H. (2010). **Yasadışı Göçle ilgili Kavramların Doğru Anlaşılması Sorunu ve Yazılı Basında Çıkan Haberler Üzerine Bir İnceleme**. Polis Bilimleri Dergisi, 29-54.
- DEMİRCİOĞLU, F. (2019). **Makedonya Cumhuriyeti'nde Barış ve Güvenlik Meseleleri** . Sosyal Bilimler Enstitüsü , 216-217.
- DERELİ, D. D., & AKKARCA KÖSE, M. (2015). **Avrupa Birliği'nde Yüksek Nitelikli İş Gücü İhtiyacı ve Mavi Kart Planı'nın AB'nin Rekabet Güçüne Etkisi**. Süleyman Demirel Univ.İktisadi ve İdari Birimler Fakultesi, 20(3), 203-215.

- DERİN, M. (2019). **Kuzey Makedonya'da İsim Tartışmaları Ve Prespa Anlaşması.** Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar , 239-260.
- DİKEN, P. A., & BULUŞ, A. (Dü). (2016). 2.Uluslararası Uygulamalı Bilimler Kongresi : **Göç, Yoksulluk ve İstihdam,** Bildiriler Kitabı. Konya.
- DİNAN, D. (Dü.). (2005). **Avrupa Birliği Ansiklopedisi** (1 b., Cilt 2). (H. Akay, Çev.) İstanbul: Kitap Yayın Evi.
- DURMAZ, M. (2015). **Makedonya Sorunu ve Yunanistan'ın İsim Uzlaşmazlığı.** ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi(3), 59-68.
- DURUEL, M. (2017, Aralık). **Avrupa Birliği Göç Politikası Ve Kitlemel Göç Akınları Karşısındaki Durumu.** Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi, 3(3), 1-12.
- EKİNCİ, M. U. (2018). **Makedonya İsim Sorunu Çözölüyor mu .** SETA.
- ELMAS, F. Y. (2012). **Arap Baharı'nın Birinci Yılında Avrupa'ya Göçün Bilançosu.** Analist.
- ELMAS, F. Y. (2016). **Avrupa Birliği Göç-Dış Politika İlişkisinde Paradigma Değişimi.** Yayınlanmış Doktora Tezi . Ankara .
- EMİN, E. (2015). **Balkanlarda Göç Raporu, İstikrarsızlığın Çizdiği Rota.** İNSAMER.
- EMİN, E. (2018). **Balkanlarda Çözüm Bekleyen Sınır Sorunları.** İNSAMER.

- EMİN, E. (2020). **Balkan Raporu, Bölünme ve Birleşme Sarmalında Bir Coğrafya** . İstanbul: INSAMER.
- EMİN, E. (tarih yok). **Balkanlarda Güncel Kriz Alanları ve Bölge'nin Geleceği**. Video yazı. İNSAMER.
- EMİN, N. (2014). **Makedonya Siyasetini Anlama Klavuzu**. SETA.
- Ercan, D. M. (2019). **AB Genişleme Politikası Yeni Dinamizm Batı Balkanlar**. *Anadolu Strateji* , 8.
- ERCAN, M. (2016). **Mülteci Krizi Bağlamında Türkiye-AB İlişkileri ve Geri Kabul Anlaşması**. *Bölgesel Çalışmalar Dergisi*, 1-22.
- ERKEM G.P "Makedonya'da Arnavut-Makedon Çatışması ve Ohrid Anlaşması," *Türkiye- Makedonya İlişkileri* , İstanbul: Doğu Kitabevi, 2012, pp.101-116.
- ERKEM G. P. “ **The Impact Of Conditionality On The Temporal Aspect Of Accession Process Of Candidate States To The EU: Turkey And Serbia In Comparative Perspective**”*Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt.9, sa.1, ss.118- 133, 2016 (Hakemli Üniversite Dergisi)
- FASSMAN, H., & MUNZ, R. (1992). **Patterns and Trends of Internatioanal Migrations in Western Europe. Population and Development Review**, 18(3), 457-480.

- Garces-Mascarenas, B. (2016). **İntegration Processes and Policies in Europe. Contex, Levels and Actors. (R. Penninx, Dü.)** IMISCOE Researches Series.
- GJUL, R. (2019). **AB Entegrasyon Sürecinde Kuzey Makedonya Cumhuriyeti.** Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi.
- GÜLEÇ, C. (2015). **Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye'ye Yansımaları.** TESAM Akademi Dergisi, 2(2), 81-100.
- GÜLLÜPINAR, F. (2012, Nisan) **Göç Olgusunun Ekonomi Politikası ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme,** Yalova Sosyal Bilgiler Dergisi (53-85) 62
- GÜNER, O. (2020). **Anayasal İsim Değişikliği Bakımından Kuzey Makedonya'nın AB Üyelik Süreci.** Balkan Araştırmaları Enistütüsü, 1-37.
- HANSEN, R. (tarih yok). **Migration to Europe Since 1945: Its History and Its Lessons.** The Political Quarterly, 25-38.
- HOPYAR, Z. (2016, Aralık). **Avrupa'nın Mülteci Politikası.** Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi, 2(3), 59-67.

İktisadi Kalkınma

Vakfı E-Bülteni.

(2011, Şubat 14-20). **Frontex İtalya’da Operasyon Başlatıcak . İngiltere Çıkarken , Kuzey Makedonya AB ile Tam Üyelik Müzakerelerine Başlıyor.** (tarih yok). HABER TURK. Kasım 03, 2019 tarihinde <https://www.haberturk.com/kuzey-makedonya-ab-ile-tam-uyelik-muzakerelerine-basliyor-2482237>, adresinden alındı

İVANOV

: **Makedonija Placa Greske Evropske Unije.** (2016, March 11). Makedonya: BLIC TV.

KAHRAMAN, N.,

DÜRÜST, Ç., &

YILMAZ, T.

(2016). **Göç ve Kültür Sempozyum Bildirileri** (1 b.). Kibatek Yayınları.

KARACASULU, N.

(2007). **Avrupa Entegrasyon Kuramları ve Sosyal İnşacı Yaklaşım.** Uluslararası Hukuk ve Politika, 83.

KARDAŞ, T., &

ÖZDEMİR Ömer Behram .

(2015). **Avrupalı Yabancı Savaşçılar: Kimlik, Sosyal Medya ve Radikalleşme.** SETA.

UĞUR Ö, AKSOY M

(2015) **Avrupalılaşıma Kavramı ve Türkiye’nin Demokretikleşme Sürecine Etkisi,** KTÜ SBE sos.b.dergisi

KORKMAZ, Y.

(2016). **Balkan Kriz Raporu.** İNSAMER.

- KODAMAN T, (2017) **Batı Balkanlar’da Avrupalılaşıma ve Avrupalılaşmayı Sağlayan Siyasal Mekanizmalar**, MAEÜ İkt.İdr.Bil.Fak.Dergisi
- KOUTSOKOSTA, E. (2019, 10 30). **Kuzey Makedonya Başbakanı Zaev'den AB Üyelik Yorumu**. Ekim 25, 2020 tarihinde EuroNews: <https://tr.euronews.com/2019/10/30/kuzey-makedonya-basbakan-zaevden-ab-uyelik-yorumu-muhtemelen-don-kisot-un-mucadelesini-ve-adresinden-alindi>
- LOMBA, S. d. (2004). **The Right to Seek Refugee Status in the European Union** (1 b.). New-York: Intersentia.
- Makedonya NATO Üyesi Oldu. (2019, Ekim 02). TRT Haber.
- MAT, T. Y., & ÖZDAN, S. (2018). **AB ile Türkiye arasındaki Geri Kabul Anlaşması’nın İnsan Hakları Açısından Değerlendirilmesi**. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 24(1), 36-49.
- MARUSİC, J,S North Macedonia MPs Adopt “Red Lines” in Bulgaria Talks”, **BALKAN İNSİGHT**, <https://balkaninsight.com/2021/07/29/north-macedonia-mps-adopt-red-lines-in-bulgaria-talks/>,
- MEHMET, Ö. (2012). **AB’de İnsan Hakları**. Ankara Strateji Enstitüsü - Hayat, 44.
- MERCAN, S. (2011, Mart). **Siyasal Bütünleşme Kuramları Işığında AB Genişlemesi**. Ankara Avrupa Çalışmaları, 70.

- MEHLİKA , Ö. ULTAN (2017). **Avrupa Birliği’nde İstenen Göçmen Profili Analizi; Ekonomik Göçmen mi? Politik Göçmen mi?** Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. (1443-1456) 1448
- MOR, H. (2010). **Avrupa Birliği Bütünleşme Süreci ve Sorunları.** Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 508.
- Nazif MANDACI, & ARMAN, M. N. (2014). **Çağdaş Balkan Siyaseti** (2 b.). Ankara: Gazi Kitap Evi.
- NİMETZ, M. (2020). **The Macedonian "Name" Dispute: The Macedonian Question-Resolved? Analysis of Current Events, Nationalities Papers**, 205-214.
- ORAL, B, ÇETİNKAYA F (2017). **Sosyolojik Bir Olgu Olarak Göç, Tanımı, Nedenleri ve Göç Kuramları** , Türkiye Klinikleri (1-8) 6
- ÖNER, S. G., & ÖNER, A. (2012). **Küreselleşme Çağında Göç** (1 b.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- ÖZCAN, M. (2017). **AB-Türkiye İlişkileri ve Suriye Krizi .** İNSAMER.
- ÖZCAN, M. (2017). **AB-Türkiye İlişkileri ve Suriye Krizi**/İNSAMER. İNSAMER.
- ÖZERİM, G. (2012). **Avrupa'da Radikal Sağ Partiler ve Göç Karşıtlığı :Güvenlik Temaları Ekseninde Göç Karşıtı Söylemin İnşası.** İzmir: Doktora tezi.

- ÖZERİM, G. (2014). **Avrupa’da Göç Politikalarının Ulusüstüleşmesi ve Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü : Avrupa Göç Tarihinde Yeni bir Dönem Mi?** Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi, 5(1), 11-48.
- ÖZGEN, M. K. (2019). **AB'nin Batı Balkanlar Stratejisi ve Türkiye'nin Perspektifi.** Researchgate, 12.
- PAZARCI, H. (2017). **Uluslararası Hukuk Dersleri 2.**Kitap. Ankara: Turhan Yayın Evi .
- PETERSEN, W. (1958). **A General Typology of Migration.** American Sociological Review, 23(3), 256-266.
- PROGONATİ, E. (2020). **AB Arayışında Batı Balkanlar.** Ankara: Pegem Akademi.
- REDJEBİ, J., & SMAİLOVIĆ, M. (2019, Ağustos). **LEGİS.** (S. MIRZAYEVA, Röportaj Yapan) ÜSKÜP.
- ROSAMOND, B. (2000). **Theories of European Intergration.** Londra, Palgrave.
- SABİC, S. S., & BORİC, S. (2017). **At the Gate of Europe, A Report on Refugees on the Western Balkan Route.** SOE (Dialog Südesteuropa) .
- SALT, J. (2001). **Current Trends In International Migration in Europe.** Council of Europe.
- SAMUR, H. (2008). **Avrupa Birliği’nde Göçe Yönelik Global Yaklaşım.** Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 5(2), 1-16.

Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesine Ek İnsan Ticareti'nin , özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokolün Onaylanmasını Uygun Bulduğuna Dair Kanun. (tarih yok). Ekim 13, 2019 tarihinde alındı

SAYIN,Y, USANMAZ,A,... , (2016) **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 18 (31):**Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler, s 5

SÖZEN, P. İ., ÇAM, P., &

ÖNGEL, P.

(2014). **Avrupa Birliği Göç İlişkileri: Makedonya Odaklı Bir Analiz.** International Conference on Eurasian Economies, 1-9.

SÖNMEZOĞLU, F

(2012) **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**, (5.b)İstanbul; Der Yayınları, 663

SPUTNİK .

(tarih yok). **AB Ülkelerine Yapılan Sığınma Talebi Yüzde 40 Azaldı .** Kasım 2, 2019 tarihinde

<https://tr.sputniknews.com/avrupa/2019042,51038870556-ab-ulkelerine-yapilan-siginma-talebi-sayisinda-yuzde-40-azalma-yasandi/>, adresinden alındı

SPUTNİK.

(tarih yok). **AB'ye İltica Sayısı Arttı.** Kasım 2, 2019 tarihinde , <https://tr.sputniknews.com/foto/201512131019616393-ab-iltica/> adresinden alındı

- STOJANOVSKI, T. (2019, Ağustos). **Makedonya'nın AB Üyeliği Süreci.** (S. MIRZAYEVA, Röportaj Yapan) ÜSKÜP.
- ŞEMŞİT, S. (2010). **AB Göç Politikasının Güvenlikleştirilmesi ve Dışsallaştırılması; Türkiye'ye Yansımaları.** Yayınlanmış Doktora Tezi.
- ŞİŞMAN Y, BALUN B. **Transit Göç ve Türkiye,** Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (61-79) 64
- TEPEALTI, F. (2019). **AB'ne Yönelik Türkiye Geçişli (Transit) Göç Hareketleri ve Türkiye'nin Düzensiz göçle Mücadelesi.** Doğu Coğrafya(41), 125-140.
- TOPCUOĞLU, R. A. (2016). **Göç Yazınındaki Düzenli ve Düzensiz Göç Kavramları: İnsan Hakları Temelinde Bir Kavramsal Sorgulama.** İnsan Hakları Yıllığı, 34, 1-20.
- TUNCER, F. F. (2020). **Makedonya'dan Kuzey Makedonya'ya: Bir ulus Devletin Dönüşümü Üzerine Sosyal İnşaaacı Bir Analiz.** Uluslararası Toplum Araştırmaları.
- ULUSOY, K. (2008). **The Europeanization of Turkey and its Impact the Cyprus Problem.** Journal of Southern and the Balkans, 310.
- UNCHR. (2007). **Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees.** Geneva. October 12, 2019 tarihinde alındı

- UNCHR. (2011-2016). **Europe: Syrian Asylum Applications.**
- UZGÖREN, E. (2012). **Türkiye AB İlişkileri ve Entegrasyon Teorileri: Gramsci Tarihsel Materyalizmin Literatüre Katkıları.** Ankara Avrupa Çalışmaları, 141-166.
- VATANDAŞ, S. (2013). **Makedonya'nın AB üyelik Süreci.** BİLGESAM.
- VATANDAŞ, S. (2018). **Avrupa Birliği "Değerleri" ve İnandırıcılık Sorunu.** İNSAMER.
- YAZAN, Y. (2016). **Avrupa Birliği'nin Yasadışı Göç Politikası (2 b.).** İstanbul: Milenyum Yayınları.
- YILMAZ, A. (2014, Ocak). **Uluslararası Göç : Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri.** Turkish Studies(9/2), 1685-1702.
- YENİDÜNYA, A.C (2007) **İnsan Ticareti Suçu (TCK.m.80)** Turhan Kitap Evi, Ankara

İnternet Kaynakları

(2012). Küresel Göç ve AB ile Türkiye ‘nin Göç Politikalarının Gelişimi. ORSAM.

(2013). Frontex Risk Analysis. Warshaw/Poland.

(2014). Dışarda Bırakılanlar, Uluslararası Toplum Tarafından Terk Edilen Suriyeli Mülteciler. Birleşik Krallık : AMNESTY INTERNATIONAL.

(2014). Kale Avrupa’sının İnsani Bedeli, Avrupa Sınırlarında Göçmen ve Mültecilerin Karşılaştıkları İnsan Hakları İhlalleri. Birleşik Krallık: AMNESTY INTERNATIONAL.

(2015). Ekim 05, 2019 tarihinde UNHCR: <https://www.unhcr.org/news/latest/2015/12/5683d0b56/million-sea-arrivals-reach-europe-2015.html> adresinden alındı

(2015). Korku ve Tel Örgütler, Avrupa’nın Mültecileri Dışarda Tutma Yaklaşımı. Birleşik Krallık: AMNESTY INTERNATIONAL.

(2015). Over One Million Sea Arrivals Reach Europe in 2015. Hereward/Holland: UNCHR.

(2016). Anual Risk Report. Warsaw/Poland : Frontex.

(2017) Frontex Risk Analysis. Warshaw/Poland

(2016). Regional Refugee and Migrant Response Plan For Europe: Esatern Mediterranean and Western Balkans Route. UNCHR.

(2018). AB Genişleme Politikasına İlişkin 2018 Bilgilendirmesi -2018 Türkiye Raporu. Strazburg.

(29.05.2019). Commission Staff Working Document-North Macedonia Report. Brussel: European Comission .

(06.10.2020). Commission Staff Working Document-North Macedonia Report. Brussel: European Comission

(2019, Eylül 26). Ekim 2020, 25 tarihinde EUROSTAT:

<https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/-/DDN-20190926-1>, adresinden alındı

(2020, Ekim 28). NATO:

<https://www.nato.int/cps/en/natohq/index.htm>, adresinden alınmıştır

(tarih yok). Kasım 01, 2019 tarihinde FRONTEX Annual Risk Analysis:

https://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annual_Risk_Analysis_2013.pdf adresinden alındı

(2021) Sasho Tanevski. <https://www.novamakedonija.com.mk/>, Nova Makedonija Gazete

(2021) Selen TEMİZER, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriyeliler-6-kitada-127-ulkeye-dagildi/1511778>, ANADOLU AJANSI